

Anto Stanić
NEDOZVOLJENO POTOMSTVO

Anto Stanić
NEDOZVOLJENO POTOMSTVO

Urednik
Ivica Kesić

Lektor
Marina Šimić

Recenzije
Ivica Kesić, Salih Strašević
Momčilo Spasojević i Mato Nedić

Nakladnik
HKD Napredak - Kreševo
Za nakladnika Marija Pervan

Tisak
“Foto Stanić”

Naklada
200 primjeraka

ISBN 978-9926-8637-5-3

Anto Stanić

Nedozvoljeno potomstvo

Kreševo, 2026.

Predgovor

Jednog lipanjskog jutra 2024. godine, ugledao sam na svom e-mailu poruku:

- Gospodine spisatelju Staniću, na Vašoj književnoj stranici na internetu, pronašao sam neka Vaša književna djela. Vidio sam desetak romana, nekoliko zbirki pjesama i nekoliko zbirki eseja. Vrijeme mi je dozvolilo da pročitam nekoliko pjesama i tri romana: „Bako, zašto plačeš“, „Lijepa Jelena iz kreševskog dvorca“ i „Put bez povratka“. Svidio mi se vaš stil pisanja, vaša jednostavnost. Ja se zovem Mirko Grlić. Želja mi je da se sretnemo, upoznamo i da Vam dam prijedlog da napišete jednu priču o meni, naravno, ako imate

vremena. Šaljem Vam broj svoga mobilnog telefona, pa kad budete imali vremena, pozovite me. Ja živim i radim u Sarajevu. –

Jednog od narednih dana trebao sam poslovno otići u Sarajevo. Na um mi je pao Mirko. Pozvao sam ga i dogovorili smo se da se sretnemo u Sarajevo City centru na Marindvoru. Došao je prvi u dogovoreno vrijeme i čekao me. Prepoznali smo se po dogovorenim znacima. Upoznali smo se. Mirko je veoma ljubazan, krupniji čovjek, optimističan i nasmijan. Davao mi je Mirko neke komplimente, ali otkako sam navršio osamdeset godina, komplimente više ne priznajem. Mirko je počeo izlagati svoju želju. Po njegovoj analizi svoga dosadašnjeg tijeka života, jedna priča o njemu bi bila zanimljiva i poučna pa je nastavio:

-Ja sam dijete iz nedozvoljene ljubavi, odrastao bez oca, studirao teologiju u Krakovu i radio u Caritasu tri godine. Radio sam u La Plati u Argentini, u istom gradu pronašao brata Vinka, kojega dotad nisam nikada vidio, oženio se djevojkom čileanskog porijekla koju sam upoznao u Švicarskoj i na kraju sam se vratio u Sarajevo, na Stup, sa ženom i petero djece, mješavine bosanske i čileanske krvi. -

-Spisatelju Staniću, ovo što sam nabrojao to je samo kostur moje priče. Imam ja tu još zanimljivih

detalja koje trebam provjeriti s poznanicima i s užom rodbinom. Imam malih problema. Vrijeme ranog djetinjstva, sve do gimnazijskih dana sam dosta zaboravio, a od gimnazijskih dana se svega dobro sjećam. Pokojna mama mi je puno toga pričala i objašnjavala dok je živjela sa mnom u Krakovu, kao i jedan ujko i jedna tetka. Ako pristanete da pišete moju priču, ja ću još dosta toga provjeriti i eventualno novih podataka saznati. Ja sam voljan subotom ili nedjeljom dolaziti u vaše Kreševo, koliko puta bude potrebno, da vam pričam, a vi bilježite i pišite. Mislim da će moja priča taknuti neka srca i da će se rađati manje djece koja su plod nedozvoljene ljubavi.

(Neka imena iz priče, kako osoba tako i mjesta dešavanja radnje su izmišljena)

Autor

Ljubav ima čudnu moć

Dvanaestog lipnja 1964. godine, osvanuo je lijep i sunčan dan. Po osmijehu sunca moglo se naslutiti da će ovako lijepo vrijeme potrajati nekoliko dana. Odmah u jutarnjim satima osjetila se svečana atmosfera u Busovači. Naime, to je bio dan uoči svetkovine svetog Ante Padovanskog, sveca čije ime nosi župa Busovača, gdje se svake godine 13. lipnja slavi taj veliki dan. Slavlje počinje dan prije, 12. lipnja i zove se uočnica.

Toga dana u poslijepodnevnim satima počinju pristizati hodočasnici iz mnogih župa Srednje Bosne. Hodočasnici su vjernici koji se zavjetuju da će na dan svetog Ante doći pješice od svojih kuća, bez obzira na na

udaljenost. Tako se žrtvuju s nakani da im sveti Anto pomogne u rješavanju njihovih životnih problema. Po dolasku u Busovaču, okupljaju se u velikom crkvenom dvorištu gdje će se u večernjim satima slaviti sveta misa. Na tu svetu misu dolaze vjernici, ne samo iz Busovače i drugih okolnih župa, nego i iz udaljenijih mjesta.

Prije početka mise, koja počinje u šest sati poslijepodne, skupi se nekoliko tisuća vjernika. Iz ulice koja se proteže ispred crkve, vidi se i čuje mnoštvo naroda, od kojeg nisu baš svi došli radi svetog Ante, već i iz znatiželje, prodaje i kupnje osvježavajućih pića, suvenira, tekstilne robe i drugih stvari. Treba naglasiti da na misu uočnicu, a i onu na Svetog Antu, sutradan, dođu mnogi vjernici drugih vjera, koji tvrde da im je sveti Anto pomogao u nekim njihovim životnim problemima.

Prije početka večernje mise na tom širokom crkvenom dvorištu, gdje se okupi nekoliko tisuća ljudi, veliki broj svećenika ispovijeda. Tu, između naroda, svećenici sjede na stolicama, a vjernici koji se žele ispovjediti prilaze, kleknu ispred svećenika i tihim glasom stupe u razgovor, odnosno započnu svoju ispovijed. Vjernici vide svećenika koji ispovijeda, pa se oni koji se neće ispovjediti, odmaknu par metara dalje.

Navedenog dana, došla je iz sela Bara Milka Grlić sa prijateljicom Anđelinom u Busovaču, na proslavu

Svetog Ante. Milka je imala dvadeset i četiri godine, a Anđelina dvadeset godina. To su bile dvije ljepotice iz sela Bara, a možda i cijele Busovače. Nisi mogao proći pored njih, a da ne osjetiš zračenje njihove ljepote. Milka je bila ipak nešto ljepša od Anđeline; tijelo joj je bilo kao da ga je kipar oblikovao po uzoru na starovjekovne grčke ljepotice. Crna kosa i crne oči odavale su istinsku žensku ljepotu. Anđelina je imala vragolaste zelene oči i prirodno valovitu crnu kosu, koja se spuštala niz leđa do pojasa. Bila je malo sitnije tjelesne građe pa joj ne bi smetao još koji kilogram da se popuni.

Ići na dernek, a ne maštati o susretu, upoznavanju lijepog momka, to je bilo nepojmljivo. Anđelina je prije nekoliko nedjelja vidjela u Busovači kod crkve lijepog, zgodnog momka. Voljela bi ga ponovo vidjet, i ako ne bi on prišao njoj, prišla bi ona njemu i izbacila bi iz sebe sva svoja osjećanja prema njemu. Milka je imala druge misli u glavi, idući prema crkvi. Ona bi se rado ispovjedila da neke stvari izbacila iz sebe, odnosno da tugu koju nosi u sebi ublaži. Kad se ispovjediš i svoje probleme povjериš svećeniku, bude ti puno lakše jer se rasteretiš od grijeha. Zato se ljudi i ispovijedaju.

Milka je dugo obilazila po crkvenom dvorištu dok je odabrala svećenika pred kojim će se ispovjediti. Na prvi pogled to je bio veoma krupan svećenik. Stala je Milka u red i čekala. Svećenik je brzo ispovijedao tako

da je Milka brzo došla na red. Kleknula je ispred svećenika, prekrstila se i čekala pitanje. Ona nije imala velikih grijeha, ali je imala nešto što joj poput more leži na duši. Imala je dijete, sina s čovjekom s kojim nije bila vjenčana i da stvar bude žalosnija, prije godinu dana, kad je sinu bilo tri godine, došao je njegov otac iz svoga rodnog mjesta, Novog Travnika, i ukrao joj ga pobjegavši s njime u Argentinu. Nikada više nije vidjela sina Vinka, jedino što je saznala je to, da je s ocem u Argentini. Milka je gorko zaplakala. Poslije nekoliko minuta došla je k sebi pa su počela pitanja i odgovori.

Neki vjernici koji su dugo čekali u redu za ispovijed, napustili bi to mjesto i otišli bi tražiti drugog svećenika za ispovijed. Milka je došla malo k sebi, izbacila je iz sebe ono što je tišti i počela je pričati smirenim tonom. Svećenik je tješio Milku koliko je mogao i znao. Kroz čitavu tu priču, bacao je pogled, namjerno ili nenamjerno, na Milkinu grudi, čiji je dekolte na bluzi bio malo veći nego što je uobičajeno. Milka nije ni mislila na dekolte, bila je opsjednuta mislima o svome sinu. I konačno, ispovijed je završena s utješnom rečenicom svećenika:

- Dat će Bog da bude bolje. -

Nakon toga joj je svećenik udijelio oprost i blagoslov.

Šest je sati, misa je već počela. Milka je prvo izmolila pokoru koju je dobila i svoju uobičajenu molitvu koju je molila svaki dan. Malo je lutala pogledom po vjernicima da pronađe prijateljicu Anđelinu, ali nije uspjela. Poslije molitve, Milki je bilo lakše. Skrušeno je pratila misu i punog srca sudjelovala u pjevanju. Ta velika ljubav prema otetom sinu Vinku ju je puno boljela. Sve u životu je relativno, nema apsolutne sreće. Težina životnog križa nije za svakog ista. Život ispostavlja račune da naplati grijehе prošlosti. Tko voli ruže, mora se naviknuti i na trnje. Takvi su zakoni življenja.

Svećenik koji je predvodio misu, završio ju je svojim blagoslovom. Milka je imala još dvije obaveze: platiti misu za obitelj Grlić i pronaći prijateljicu Anđelinu, koju nikako nije mogla primijetiti u toj velikoj gužvi koja se stvorila u velikom crkvenom dvorištu. Odlučila je da prvo plati misu, a poslije će pronaći prijateljicu. Krenula je prema mjestu gdje se uplaćuju mise, te je između nekoliko svećenika koji su primali uplate, ugledala svog ispovjednika. Naravno, uputila se k njemu da joj on upiše misu za obitelj Grlić. Odmah ju je prepoznao i upitao je li joj poslije molitve i mise lakše? Odgovorila je potvrdno. Nasmijala se i zahvalila na pitanju. Kad je izgovorila obiteljsko prezime, krupni svećenik je odmah upitao:

- Odakle ste vi Grlići? – Nije htjela lagati, a i zašto bi. Rekla je da je njeno selo Bare, općina Busovača. Zbog velike gužve, nije se mogla duže zadržati sa svećenikom, koji joj je pomogao na ispovijedi i još je tako s razumijevanjem i nježno gledao.

Poslije kratkog vremena Milka je pronašla Anđelinu i nabrzinu joj rekla o ispovjedi i susretu s ljubaznim svećenikom. U jednom dijelu crkvenog dvorišta, svirači su već počeli svirati kolo. Narod se odmah počeo hvatati u kolo koje se brzo proširilo te su mu se pridružile i Milka i Anđelina. Mlade i pune života, dobro su igrale pa su postale meta promatranja onih vjernika koji nisu bili u kolu. Među promatračima, Milka je ugledala svog ispovjednika. Kad je vidio da ga Milka gleda, dao joj je znak palcem desne ruke da dobro igra. Svirači su još dugo svirali razna kola, a dvije prijateljice su napustile crkveno dvorište i nastavile šetnju glavnom ulicom Busovače, koja se prostirala ispred crkve. Izdužile su vratove ne bi li vidjele kakvog zgodnog mladića za sebe. To je veliki dernek, trebalo je nekoga naći.

Ovoga puta nisu imale sreće ili su bile suviše kritične u odabiru. Bilo je finih momaka, ali Bože moj, nije naišao onaj pravi, suđeni. Oko jedanaest sati odlučile su poći kući u Bare. Od Busovače do sela

udaljenost je oko četiri kilometra pa je trebalo pješačiti oko sat vremena. Taksi nije dolazio u obzir za djevojke koje nisu radile i imale svoje plaće. Put im je bio osvijetljen sve do kuće, naime, pun Mjesec je plovio nebom po kome je bilo razasuto tisuće zvijezda. Krasna romantična večer. Sad im je tek bilo žao što ne nađoše momke pa makar bili i malo ružniji.

Bio je mjesec kolovoz, dva mjeseca poslije Svetog Ante, dan uoči Velike Gospe, 15. kolovoza u poslije-podnevnim satima. Jedan dječak iz susjedstva obitelji Grlić, došao je Milkinj kući i rekao:

- Traži Vas neki čovjek.- Milka je bila sama kod kuće i odmah je potrčala da vidi tko je to traži. Tu, stotinjak metara ispod kuće, na cesti, stajao je neki čovjek i veoma glasno upitao:

- Kako si ti Milka?- Milka je veoma hladno i tiho odgovorila da je dobro. Buljila je u čovjeka, nije ga prepoznala. Nepoznati je nastavio:

- Ja sam fra Pavo. Zar ne poznaš svog ispovjednika na Uočnici svetog Ante? - Milka je dodala:

- Vi ste bez habita, kako da vas prepoznam? - te je nastavila:

-Roditelji mi nisu kod kuće, sama sam, ali Vi možete, ako želite, ući kod mene na kavu.-

Fra Pavo je prihvatio Milkin poziv i sav sretan došao kod nje na kavu. Sjeli su za stol ispod hladnjaka. Bio je veoma topao dan. Svećenik je ostao sam sjediti, dok je Milka servirala sok za osvježanje i napravila kavu. Miris kave iz kuće je najavio da će mu se i Milka brzo pridružiti. Samo što je Milka sjela, svećenik je počeo objašnjavati razlog svoga dolaska:

- Prvo, jesi li dobro, kako ti dani prolaze bez sina? Drugo, ispričaj mi razlog otmice tvog sina i tko je taj čovjek. Možda ti mogu nešto pomoći, ako ništa drugo, da se psihički rasteretiš. Treće, vjeruj mi, od susreta s tobom u Busovači mislim na tebe i tvoga sina. Želim čuti cijelu priču u svezi s tim.-

Milka se zahvalila na suosjećanju te je obećala ispričati priču o svome sinu iskreno, kao na ispovijedi. Srknula je gutljaj kave, obrisala naviruće suze i nastavila:

- U svojoj dvadesetoj godini života, zaljubila sam se u momka iz Novog Travnika. Sviđao mi se u svakom pogledu. Zvao se Ivan Belić. Upoznali smo se na jednoj zabavi u Domu kulture u Busovači. Od tog trena pa sve do krađe moga i njegova sina, bio mi je sve na svijetu.

Poslije tri mjeseca od upoznavanja s Ivanom, roditelji su mi dozvolili da momka mogu dovesti u kuću. Naša kuća je imala u prizemlju dnevni boravak s nišom, jednu spavaću sobu za roditelje i jednu manju prostoriju kao ostavu. Na katu smo imali tri spavaće sobe i WC. Jedna od tih spavaćih soba bila je moja. Ivan je često svraćao k meni i, naravno, vrijeme smo provodili u mojoj sobi. Pričali smo o svemu i svačemu, a najviše o našem budućem životu. Često smo pričali o vjenčanju. Ludo sam ga voljela, a on, izgleda, mene nije.

- I jednog mjeseca mi izostane mjesečnica. Odmah sam rekla Ivanu, nisam htjela ništa kriti. Čak sam rekla i majci. Vijest o eventualnoj trudnoći je udaljila Ivana od mene. Dolazio je veoma rijetko i to sasvim službeno. Vjenčanje više nije spominjao niti je dozvolio da o tome pričam. Ljutio se Ivan ili ne ljutio, moj stomak je rastao. Saznala je sva obitelj o mojoj trudnoći; nije se više mogla sakriti. Nitko se nije ljutio na mene, jer su svi voljeli „zeta“ Ivana.

Devet mjeseci je brzo projurilo. Jednog proljetnog jutra, osvanula sam u busovačkoj bolnici uz svoga novorođenog sina. U noći me dovezao taksi u porodište. Odmah sam rodila bez većih problema i zaspala kao opijena. Kad sam se toga jutra probudila, rekli su mi da mi je sin lijep i zdrav. Donijeli su ga. Divila sam se

ovom prelijepom plodu moje i Ivanove ljubavi. Ivan nije došao ni u bolnicu ni kući kad sam izašla iz bolnice, da vidi sina. Poslije nekoliko dana došli su njegovi roditelji da vide unuka. Sugerirali su mi da mu dam ime Vinko. Razlog nisu naveli. Prihvatila sam to, i na krštenju koje je obavljeno dva mjeseca poslije poroda, dala sam sinu ime Vinko. Ivan nije došao na krštenje, poslao je svoje roditelje.

Moja obitelj je toliko zavoljela malog Vinka da to nije bilo za vjerovati. Imala sam starijeg brata, koji je bio oženjen i živio tu blizu u susjedstvu. Imao je dvoje djece, sina i kćerku. Sin mu je bio stariji od moga Vinka samo tri mjeseca. Imala sam još i mlađu sestru koja se udala maloljetna u Vitez. I ona je imala sina.

Vinko je bio lijepo i dobro dijete. Bilo ga je milina odgajati. Prohodao je u trinaestom mjesecu života. Bio je veoma nemiran. Rastao je i razvijao se pravilno, i fizički i umno. Vrijeme leti, dođe i treći rođendan. Napravili smo veliko druženje i proslavismo to veoma svečano. U noći pjesma i veselje, a sutra plač i jauk jer je oko dvanaest sati netko ukrao malog Vinka. Nitko nije vidio kako se to dogodilo. Tuga i plač se se uselili u našu kuću. Poslije deset dana javljeno nam je da je Vinko odveden u daleku Argentinu. Naravno, to je uradio njegov otac Ivan. Evo već godinu dana tugujem za sinom Vinkom.-

Fra Pavo je sa neskrivenim sažaljenjem saslušao Milkinu tužnu priču. Suvišno bi bilo da se bilo šta kaže u ovakvom trenu. Poznata je ona narodna: „Vrijeme liječi rane“, ali kad je u pitanju dijete onda sa liječenjem ide nešto teže - u sebi je pomislio svećenik, ali nije izrekao te misli. U ovom trenutku bi najbolje bilo zahvalit na priči i kavi i napustiti kuću Grlića. Tako je svećenik i uradio. Uz veliko ispričavanje da treba stići na vrijeme u svoju crkvenu zajednicu, fra Pavo se pozdravio s Milkom i napustio kuću.

Milki je bilo žao što je svojom pričom rastužila svećenika, ali on je sam tražio da čuje tu priču, ne rekavši joj zašto. Pozdravila se s gostom veoma ljubazno i pozvala ga da opet dođe kad bude imao vremena. Kad te netko sasluša u tvojoj nevolji tako pažljivo, postane ti drag. Pavu je poziv da dođe opet, vratio u raspoloženje. Otišao je cestom pješice u pravcu Busovače.

Griža savjesti

Fra Pavo je stigao u svoju zajednicu točno na ručak. Poslije fratarskog ručka, po običaju, otišao je u svoju sobu da se malo odmori. Čim je sjeo na krevet počele su ga progoniti misli:

- Šta te tjeralo Pavo da ideš tako daleko, u te Bare, i da slušaš te svjetske tužne priče i nevolje? Pa zar se sličnih priča nisi dovoljno naslušao prilikom tolikih ispovijedi koje si dosad obavio? Ili su te privukle one bujne i raskošne Milkine grudi? Oslobodi se toga, istjeraj takve misli iz sebe, obavezao si se zavjetom čistoće! –

Misli su ga upozoravale i opominjale. Umorni Pavo zaspao je kao opijen. Misli su ga progonile i kad je spavao, ali ih još uvijek nije shvaćao ozbiljno.

Za desetak dana, podsvijest i ego, fra Pavu su opet natjerali da ide u Bare. On se branio kao da neće, ali ni jedan korak ni zaokret nije napravio da bi se odupro tom izazovu. Tješio se time da ide čuti kako je Milka sad. U podsvijesti je vjerojatno nešto jače. One oble, čvrste grudi mu daju neku energiju, koja mu ne da mira. Počeo je fra Pavo miješati i đavolske čini u tu želju da vidi Milku. Ne zna kako će biti primljen ovaj put i kako će ga primiti njeni roditelji ako budu kod kuće?

U Barama je našao Milkinu roditelji kod kuće, ali Milku nije. Bila je tu negdje u susjedstvu. Brzo je Milka došla kao da je imala predosjećaj da će je netko tražiti, pa je požurila kući. Iskreno se obradovala čovjeku koji se zainteresirao za njenu bol za izgubljenim sinom. Sjedili su svi skupa u dnevnom boravku i pričali o svemu i svačemu. Fra Pavo je pričao o vjeri i molitvama koje bi trebali moliti svi vjernici, svaki dan. Naglašavao je kako je puno lakše živjeti kad se u molitvi sjediniš s Bogom. Milkinim roditeljima je to bila draga tema te su stalno prigovarali Milki kako treba više moliti. Još uvijek su bili topli dani, pa je Milkina bluza koju je imala na sebi bila veoma siromašna, s velikim

izrezima. Prilično velike grudi kipjele su na sve strane ispod bluze. Čak ju je mama jednom upozorila da se presvuče. Bilo ju je stid što su dijelovi kćerkinih grudi ispali na sve strane, a tu u kući sjedi svećenik, i otac joj Ivan. Majka ne zna, a i bolje je što ne zna, da je svećenik možda i došao da vidi te lijepe i bujne kćerkine grudi.

Poslije pola sata boravka u kući Grlića, Pavo je naglo donio odluku da treba ići u svoju zajednicu, ali nije rekao u koju. Ustao je, i, kao i obično, pozdravio se veoma ljubazno sva svima. Milka ga je ispratila do glavnog puta koji vodi prema Vitezu i Busovači i zaželjela mu sretan put. Pozvala ga je da opet dođe. Obećao je.

Sve do povratka u svoju zajednicu Pavo je imao veliki košmar u glavi. Ništa mu nije jasno. Zašto bježi od svoje braće u selo Bare? Nikom nije rekao kuda ide i zašto ide. Priču o Milkinom sinu saznao je do u detalje i ne može tu ništa pomoći. Nikad nije volio nikakvu ženu ni djevojku. Šta traži kod Milke? Ubijedio je sebe kad je dao zavjet čistoće da o ženama u kontekstu ljubavi neće ni misliti, da će bježati od bilo kakvih iskušenja. I vidi sad ovo! Šta je ovo!? Otkud tolika suosjećanja s Milkom u njenoj trenutnoj situaciji i otkud toliko razmišlja o njenim grudima. U budnom stanju toliko i ne, koliko ga njene grudi progone dok spava. Okupiraju

mu svaku ćeliju njegova tijela. Probude ga te misli i tjeraju ga da je mora ponovo vidjeti i to što prije. Ni cilj viđenja mu nije jasan, ali ga nagoni tjeraju k njoj. Ta libido energija ga ne napušta te ga je opet natjerala da se za nekoliko dana nađe u Busovači.

Nije bilo više nikakvog smisla da ide u selo Bare. Ovaj put je smislio ovakav plan. Poslao je taksi po nju i vozača zamolio da joj preda jednu kratku poruku:

- Dođi ovim taksijem, čekam te u Busovači. Reci roditeljima da ćeš se zadržati dva do tri sata. –

Taksi je odjurio u pravcu Bara, a Pavo je ostao u jednom restoranu da čita novine i popije kavu. Nije kavu ni popio, a vozač mu je prišao i pokazao na vozilo i Milku koja je sjedila u njemu. Pavo je napustio restoran i prišao vozilu da joj priopći svoj prijedlog:

- Predlažem da idemo u Zenicu, u hotel Rudar na kraći odmor. – stidljivo je Pavo prošaptao Milki na uho. Pristala je, s naglaskom da se dugo ne zadržavaju. Nije razmišljala o razlogu odlaska u hotel, ali nije bila toliko mlada i naivna da nije mogla pretpostaviti. Samo nije mogla vjerovati da će Pavo biti tako direktan.

Začće i rađanje

Za petnaestak minuta bili su već pred hotelom. Pavo i Milka su izašli iz vozila i uputili se prema recepciji. Pavo je odmah predložio da iznajme sobu i da se tu odmore i ispričaju. Milki je bilo jasno šta želi, ali se čudila fra Pavi i spremnosti da pogazi zavjet čistoće. Ušli su u hotelsku sobu. Sjeli su u udobne stolice i uživali u kavi koju su naručili, pa je Pavo započeo pričati o svojim ljubavnim jadima:

- Milka, mislim da si primijetila da sam se zaljubio u tebe. Za svakog je ljubav nešto najljepše, a moja ljubav prema tebi pretvorila se u noćnu moru. Progoni me moja zakletva čistoće, progoni me podsvijest, ali me moj

ego navraća da ti priznam i kažem koliko sam te zavolio od one ispovjedi. Po cijenu da odmah odem u pakao i gorim u onoj jakoj vatri, odlučio sam da ti sve priznam: da te ludo volim i da te želim. Milka, prije nego što sam upoznao tebe, svejedno mi je bilo kad mi mlade žene i djevojke na ispovijedi pričaju o svojim odnosima sa muževima ili ljubavnicima. Gledaju svakakve ljubavne filmove i vide svakakve vrste seksualnih perverzija, pa onda na ispovijedi pitaju mene da li je to grijeh raditi. Pa ljudi, i ja sam od krvi i mesa, mlad, u najvećoj snazi i to me sve izluđuje. Milka, moram probati to s tobom, pa makar otišao usred pakla. Ti si to sve radila. Želim da mi pokažeš i pomogneš. -

I Milka je od krvi i mesa. Ta Pavina iskrena priča ju je uzбудila. Već dugo nije imala seksualne odnose ni sa kim pa jedva čeka takvo nešto. Pošto je imala ljubavna iskustva, prva je počela s ljubavnom igrom. Počela je ljubiti Pavu, ali je doista bio nevješt u ljubljenju. Počela je skidati svoju odjeću pa poslije i njegovu. Pavo je bio veoma uzbuđen i tresao se kao jasikov list. Ljubav je u njima proključala kao užarena lava u probuđenom vulkanu. Krv je jurila u sve dijelove tijela razbuktavajući strasti, a strasti blokiraju um. Ni jedno više nije znalo ni gdje su ni zbog čega su tu. Tijela su im preuzela dirigentske palice te su nagonski prešli u kupatilo.

Igra, ili bolje reći to seksualno ludilo, nastavljeno je u kadi. Strastveni poljupci i luda grljenja istjera li su svu vodu iz kade. Prešli su na krevet, ali nisu znali kad ni kako? Sve lijepo i sve ružno ima svoj kraj pa tako i ova ljubavna igra. Kad se Pavo probudio iz tog seksualnog ludila, pomislio je:

- Kad te strasti zaslijepe, ne vidiš više ništa. Ako doista postoji pakao, ja ću gorjeti u toj vatri i platiti ove strasti koje sam doživio. - Milka nije znala o čemu Pavo razmišlja pa ga je trgla iz tog ludila i naglasila da moraju požuriti radi njenih roditelja. Milka se boji roditelja, a Pavo pakla radi svog nepromišljenog razvratnog ponašanja. Na trenutak su bili zaboravili: Milka da joj je mali sin Vinko negdje u Argentini, a Pavo da je položio zakletvu čistoće. Često životne okolnosti uređuju tijek života. Šta nas čeka na životnom putu nikad ne znamo.

Ta luda ljubavna igra poremetila je Pavi mnoge pojmovi o životu. Odjednom se pojavilo stotine pitanja u svezi ljubavi, kao što se pojave mnoga pitanja o životu jednom gimnazijalcu. Odgovora nema, u stvari, ima, ali taj odgovor ne može obuhvatiti sve životne oblasti. Ti odgovori dolaze postupno, slažu se i stvaraju zaključke. Neka jedan od zaključaka bude i ovaj: Ne treba lutati kroz život bez kompasa.

Za petnaestak dana ponovljena je ova posjeta hotelu Rudar u Zenici. Ponovljena je i ljubavna igra, ali sad bez stida i puno prirodnije, normalnije, bez treme i grčenja tijela. Svaki početak je težak. Ovaj put je ostalo više vremena za priču. Zaljubljeni par je cvrkutao o ljubavi veoma nježno. Izrazili su želju da se viđaju makar jednom u petnaest dana. Ustvari, željeli su da se ne odvajaju, ali je to u ovom trenutku bilo nezamislivo.

Pavo se pohvalio kako mu je neki susjed, kome je priznao svoju ljubavnu prču, obećao povjerenje i dao mu broj telefona preko koga Milka može ostaviti poruku. Mjesto u kome je Pavo živio nije bilo tako blizu Busovače. Milka se obradovala ovom načinu komunikacije. Od sela Bara do busovačke pošte nije suviše daleko, tako da se ona može redovno javljati i ostavljati poruke za Pavu. Sve je dogovoreno, vrijeme je prohujalo, treba nazad u svoja boravišta. Rastanak u Busovači bio je ovoga puta tužniji. Malo suza neće štetiti, podmazuju oči i bit će bolji vid za budućnost.

Poslije osam dana, umjesto da dogovore novi sastanak, Milka je ostavila poruku da joj je izostala mjesečnica. U stanju neizvjesnosti o trudnoći, ni slučajno ne bi pravila nikakav sastanak. Poslije mjesec dana ili nešto prije, ponovo nije dobila mjesečnicu. Sve je bilo jasno. Ostavila je Pavi poruku:

- Ja sam trudna, počela sam povraćati kao što mi se desilo kod prve trudnoće. -

Poslije nekoliko dana došao je Pavo i sreli su se u jednom restoranu. Razgovor je počeo o tome da su se trebali čuvati, a Bože, kako se čuvati u tim trenucima ludila? Vele ljudi: „Ne igray se vatrom oko slame“. Slama se zapalila, šta sad?.

Pavo je nastavio:

- Neka si trudna, ja ću ti pomoć materijalno oko odgoja djeteta. Preklinjem te da ne praviš nikakav pobačaj. Pogriješio sam kod Boga zbog zakletve čistoće i još da ubijemo dijete ja bih sebe osudio na najviše paklene muke. -

Milka je pažljivo saslušala Pavine sugestije i rekla da će biti kako on kaže. Krivi smo oboje i oboje moramo preuzeti brigu oko djeteta. Još je Pavo dodao:

- Molim te da upišemo dijete u tvojoj općini i na tvoje ime radi moga posla i da to bude naša velika tajna. Ako je moguće ispuni mi i ovu želju: ako bude muško dijete neka se zove Mirko. To je ime moga djeda, a ako bude žensko neka bude Ana, po mojoj baki. -

Dani nisu normalno prolazili, oni su jurili. Došao je dan kad je Milkina i Pavina beba poželjela na ovaj svijet.

Nije znala šta je čeka, uostalom, nije nitko ni molio da se rodi, niti je znao šta ga čeka na ovome svijetu. Stariji su prije govorili: „Koga je dao Bog, dao mu je i nafaku“. (životno sljedovanje). Rijetko je tko u našim krajevima umro od gladi, narod je dobar, daje i gdje treba i gdje ne treba.

Bolovi pred porod su bili signal da pozovu taksi. Za dvadesetak minuta bili su u bolnici, u porodilištu, a za pola sata sin je ugledao svjetlo ovog svijeta. Malo je zaplakao, ali se brzo adaptirao na ovozemaljsku svjetlost. Za tri dana sin i mama su bili u Barama, u svojoj kući. Baka i djed su bili kao malo ljuti, a kad je unuk donesen u kuću i kad je zaplakao, sve se promijenilo. Baka i djed su uskoro zavoljeli malog Mirka te mu tepali i nosali ga po dnevnom boravku. O ocu nisu ništa pitali, vjerojatno su sve saznali od Milke, inače im nije mogao nitko ništa reći jer sve je bilo sakriveno, čak i ljubav čiji je plod mali Mirko. Ovaj unuk im je kompenzacija za otetog unuka Vinka koga su svi silno voljeli. Tako će zavoljeti i Mirka.

Baka Ivanka bila je informirana o svemu, o djetetovom ocu i trudnoći kćerke Milke. Otac Milkin, Ivan, znao je samo ono što je vidio. On je po prirodi miran čovjek. Nije se puno miješao u kućne stvari ni u

šaptanja žene i kćerke. On je volio raditi i to ga je održavalo u životu. Imali su puno zemlje te je to sve trebalo obraditi. Žena Ivanka je pomagala samo u vrtu oko povrća. Što se tiče braka i odgoja njihove djece, to je bila uzorna obitelj. Kćerke su bile malo slobodnije u ponašanju, ali Bože moj, vremena se mijenjaju pa tako i ponašanje i običaji. U svakom vremenu i mjestu, uvijek mora netko biti slobodniji i napredniji u prihvaćanju novog stila življenja. Svako vrijeme donosi i nove običaje. Ne smijemo dozvoliti ni da nas vrijeme i život pregaze. Životne okolnosti donose pravila ponašanja. Ako ih prihvatimo, hvatamo ritam života.

Milka i njena majka su se dogovorile o datumu krštenju djeteta, o kumu i imenu. To će biti za deset dana u busovačkoj crkvi, nedjeljom, pod večernjom misom. Kako planirano tako i obavljeno. Sve je bilo po svim propisima i lokalnim običajima. Malo sijelo je napravljeno u kući Grlića. Otac nije bio na krštenju iz razumljivih razloga, ali to nije mijenjalo stvar. Fra Pavo je pozvan na viđenje sina nekoliko dana poslije krštenja. Naravno, došao je u večernje sate jer se bojava lošeg glasa i izbacivanja iz službe. I sve posjete koje će uslijediti poslije, biti će obavljene u večernjim satima kada ne vide susjedi ni prolaznici, jer je Milkina kuća pored puta. Kao što je obećao Milki, odmah poslije

začeca da će pomoći materijalno oko odgoja djeteta, to je i sad potvrdio s velikom željom da se to ne sazna, da to bude velika tajna. Ljubavni odnosi sa Milkom su već odavno prestali, ali će uvažavati i poštovati jedno drugo zbog zajedničkog sina.

Odrastanje

„Rodilo se i ljuljaj ga“, kaže narod. Mirko je bio zdravo i lijepo dijete pa je ubrzo postao ljubimac kuće a i cijelog naselja. Svi su trčali da ga uzmu i igraju se s njime. Bilo je veoma zanimljivo da nitko nije spominjao oca. Kako ga nitko ne spominje, tako nitko i ne pita za njega. U odgoju nije toliko ni bitan otac, a pogotovu u ranom djetinjstvu. Ne negiram ulogu oca, ali ako je već tako, koga nema bez njega se može.

Mirko je prohodao u trinaestom mjesecu života. Sad je imao još više obožavatelja. I majka Milka je imala obožavatelja, ali ih je sve odbijala, govoreći da će se zabavljati kad za to dođe vrijeme. Milka je imala svoje

dvije ljubavi: Vinka, o kome je ponekad dobivala vijesti od bake i djeda iz Novog Travnika, da je dobro i zdravo dijete, i imala je svog Mirka kojem se također nije moglo naći nikakve mane. Voljela ih je obojicu i smatrala ih najvećim blagom ovog svijeta. Bilo je milina gledati fizički i umni razvoj malog Mirka. Dani su joj sretno prolazili s takvim djetetom.

Vinkovi baka i djed su jednom prigodom nekom od članova obitelji Grlića ispričali:

- Prije pedesetak godina u Klobuku, u Hercegovini, živjela su trojica braće Belić. Jedne sušne godine, glad ih je natjerala da se pobrinu za golo preživljavanje. Petar, najmlađi brat, otišao je trbuhom za kruhom u Bosnu, u Novi Travnik. Tamo se udomaćio u jednoj kući, u kojoj su svi ukućani pomrli od kuge. Poslije se oženio i stekao potomstvo.

Srednji brat po godinama Šime, ukrcao se na teretni brod za Argentinu, skrasivši se u gradu La Plata. La Plata je inače grad-luka, gdje dolaze mnogi teretni brodovi radi utovara žitarica i mesnih proizvoda. Šime je bio vrijedan, zaradio je dosta novaca i kupio veliko poljoprivredno imanje. Tu je duboko ugradio svoje korijene. Netko od njegovih potomaka pozvao je rođaka Ivana, pa je Ivan, ukravši svoga trogodišnjeg sina od nevjenčane žene, stigao u La Platu.

Treći brat od Belića, najstariji Jure, brzo se vratio u Klobuk, na očevini napravio dobru kuću, oženio se i dobio potomstvo. To je priča o Belićima.

Otac Pavo je navraćao prema svojim mogućnostima, u noćnim satima, da vidi sina i preda novac za materijalne troškove neophodne za pravilan rast i odgoj djeteta. Pavo nije bio škrt u davanju novca, a ako iz nekog razloga nije mogao doći, poslao bi ga po jednom svom vjernom prijatelju, koji je to predavao Milki, u Busovači, na povjerljivom mjestu. Način surađivanja i dogovaranja nije bio jednostavan, ali je funkcionirao. Ništa se nije sakrilo na ovom svijetu pa ni ova veza između Milke i Pave, a također ni rezultat te njihove veze, sin Mirko.

Jedne večeri, kad je u noćnim satima Pavo pažljivo i tiho prilazio Milkinjoj kući, jedan od susjeda ga je vidio, sačekao da nakon pola sata izađe iz kuće te je od svega toga napravio bombastičnu priču. Važno je da fra Pavo te noći nije imao na sebi franjevački habit, a priča da je neki čovjek dolazio noću kod Grlića je nevažna. Najvažnije je da je Milka rodila lijepo i zdravo dijete. Okolnosti su takve da je djetetov otac svećenik, koji ne želi da se o njemu priča, ali koji također ne zaboravlja svoje roditeljske obaveze, nego se o djetetu brine i posjećuje ga.

Polazak u školu

U tako dobrim uvjetima Mirko se fizički i duhovno lijepo razvijao te mu je, nakon što je navršio sedam godina, bilo vrijeme da pođe u školu. Škola je bila udaljena od kuće oko pet stotina metara. Baka Ivanka je prvih nekoliko dana vodila prvašića u školu. Majka Milka je radila u jednoj trgovini u Busovači pa nije imala vremena, ali je zato imala veliko povjerenje u svoje roditelje. Baka i djed vole svoju unučad, skoro više nego i sami roditelji. „Jesi li kad vidio, ludi vuče, da baka i djed ne vole svoje unuča“? Ovu rečenicu, u obliku pitalice, isprede narod kad se uvjeri u njenu istinitost.

Od prvog dana polaska u školu, Mirko je pokazivao veliki interes i ljubav prema knjizi i školi. Odmah se isticao u učenju i logičnom zaključivanju. Kad je naučio čitati, počeo je čitati sve tekstove koji su mu dospijevali u ruke. U trećem i četvrtom razredu pročitao je svu obaveznu lektiru i još mnoge druge dječje knjige. Bio je malo življe dijete i volio se potući, a pogotovu ako je bilo razloga za to. Najčešći razlog je bio taj što su mu poneka djeca dobacivala da je svećenikov sin. Svojim vršnjacima, a i mlađim od sebe, znao je zbog toga razbiti nos. Nije se to često događalo, ali je odnekud procurila takva informacija.

Kao zdravo i veselo dijete, uspio je Mirko svugdje stići i dobro učiti. Svi nastavnici u osmogodišnjoj školi u Busovači su ga voljeli, a i on je uzvraćao poštovanjem prema svima. Isticao se u mnogim sportskim disciplinama, a pogotovo u rukometu, pa je u toj disciplini predstavljao školu na školskim turnirima. Tko zna rasporediti vrijeme, on stigne uraditi sve zadatke koji mu se postave.

Koliko god se činilo da je Mirko bio sretno dijete, toliko se moglo primijetiti da ga nešto muči. S vremena na vrijeme mu je pogled lutao bez cilja, a na čelu se pojavljivale bore izazvane nekim nepoznatim, dubokim mislima. Nije Mirka mučilo samo to što ga djeca zovu

svećenikovim sinom, bilo je tu i drugih stvari koje su bile jače i dublje. Primjera radi, sva djeca pričaju o svome ocu i hvale se očevim vrlinama, a Mirko ne zna i ne smije da sazna tko mu je otac. Ustvari, on zna tko je, ali o njemu veoma malo zna i to što zna ne smije nikome govoriti. Dolazi u njihovu kuću u noćnim satima i okupira ga savjetima: vjeronauk, učenje, poniznost, poštovanje starijeg i tako dalje. Sve je to dobro čuti, ali Mirko je takvo dijete da je to sve stekao rođenjem, a učenjem i pravilnim odgojem, dodatno ugrađivao u sebe. I majka je, kao dobra žena, puno svojih pozitivnih osobina i vrлина utkala u sina.

Mirko je jedva čekao da se otac ponovo pojavi, da opet dođe kod njih kući, ali čim ga ugleda prođe ga ona želja. Više ga voli dok ne počne pričati, a kad počne sa pričom on bi rado pobjegao u svoju sobu. Nije Mirko nikad pobjegao od oca, dapače, on bi ga s ushićenjem gledao i divio se njegovoj krupnoj figuri. U sebi je odmah donosio odluke da će još više trenirati samo da bude kao otac. Još je u nekim stvarima bio kao otac, ali da bude svećenik to nije želio. Ovaj odnos oca i majke mu nikako nije bio jasan, naravno, kad naraste shvatit će.

Moja priča

Otvaranje očiju

Ovaj dio priče, kao i one koji slijede, kreirao sam ja i posložio po svojim sjećanjima i logici koju sam izgradio do početka pisanja. Ustvari, pokušao sam se prisjetiti svih detalja, da sve to bude što bliže istini. Volim istinu i samo istinu i mislim da jedan čovjek ne bi trebao sjediti na dvije stolice. Može on sjediti, ali ne može zadovoljiti potrebe koje se traže od njega. Malo je i podmuklo zauzeti dva mjesta, a ne dozvoliti da još netko živi i stvara. Ja to napominjem, a promijeniti se to može samo kad to svi shvatimo i počnemo se iskreno boriti protiv nepravdi koje zagorčavaju život ljudskom rodu.

Prisjetio sam se jedne pohvale iz osnovne škole. U trećem razredu, na jednom satu crtanja, dobili smo

temu da nacrtamo kuću u zimskoj noći, kako izgleda po našem viđenju. Bila je zima. Zamislio sam kuću pod snijegom, u tamnoj noći, a kroz dva prozora koja se vide, sja svjetlost. Dakle, kuću sam obojio u bijelo, sve zatamnio crnom bojom, a žuta boja na prozorima je predstavljala svjetlost. Vjerujte mi da sam ja to tako složio po svojoj zamisli. Crtež je bio odličan. Učiteljica je to pokazala i pohvalila me pred cijelim razredom.

Ta pohvala mi je dala krila; ta pohvala mi je razbila moj unutrašnji osjećaj straha i stida; ta pohvala mi je otvarala mnoga vrata na koja sam nailazio u životu. Možda mi ta pohvala pomaže i danas na ovoj životnoj stazi. Volim pohvale, ne volim kritike. Ja sam za dogovore, ne volim kritiku ni silu. „Bog silu ne voli, sila Boga ne moli“.

Sjećam se također, posebno jednog Božića, koji mi je ostao duboko urezan u srce. U Socijalističkoj Republici Bosni i Hercegovini, koja je bila u sastavu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, slavilo se puno praznika. Ja ih se sjećam samo po tome što tada nisam išao u školu. Također, i za vrijeme nekih vjerskih praznika nisam išao u školu, ako su bili nedjeljom. Ako su bili radnim danom, a bili su važni, mama mi nije dopuštala ići u školu.

Sjećam se ovih praznika: Uskrsa, Velike Gospe, Svetog Ante Padovanskog, zaštitnika općine Busovača, Svih svetih i Božića. Božić mi je duboko u srcu i nitko ga ne može odatle izbrisati. Bio sam četvrti ili peti razred kad sam na poseban način doživio Božić. Još se sjećam svih tih običaja prije Božića i tijekom Božića. Nekoliko dana prija Božića, baka i mama su krečile sve prostorije u kući. Sve su čistile - od ulaznog praga u kuću do pod krov.

Kad bi se očistila kuća, počele su pripreme hrane i kolača. Također, prije Božića smo se svi morali ispovjediti i pričestiti da nam duša za Božić bude čista. Prije polaska na ispovijed iz kuće, trebalo je tražiti oprost od svih ukućana. Taj oprost je izgledao ovako: - Oprostite mi ako sam vas nečim uvrijedio. – Odgovarali su:

-Neka ti Bog oprost-

Na Badnji dan je djed donosio malu jelku i stavljao je u kuhinju jer tada nije bilo dnevnog boravka. Jelku smo u predvečerje kitili krem papirom u boji, bombonima umotanim u celofan i obojenim jelovim šiškarkama. Djed je ispod jelke stavljao dosta slame, u koju je stavljao suhe orahe i rumene jabuke. Oko sedam sati uvečer počinjala je božićna večera. Prije večere baka je molila Boga, zaželjevši nam na kraju sretnu Badnju večer, a mi smo odgovarali:

- Sretna ti duša, ti zdrava i vesela.- Koliko se sjećam, za večeru je servirana potkriža, grahova čorba, i posna pita, jer se postilo, iako nije bio zapovjedni post. To je, kako sam kasnije saznao, tradicionalni post. Poslije večere smo vadili orahe i jabuke iz slame i jeli. Poslije nekog vremena, mama je odnekud donijela nešto veliko, umotano u papir. Dala je to meni i rekla:

- Ovo ti je donio mali Isus.- Odmotao sam to tako brzo, kao da sam znao šta je unutra. Iz paketa je ispala rukometna lopta koja se zakotrljala preko kuhinje, a u ruci mi je ostala divna trenerka. Izgubio sam se od sreće. Poljubio sam sve u kući i obećao da ću biti još bolji i da ću dobro učiti. Zahvalio sam se i malom Isusu za dar. Poslije se išlo na noćinu, polnoćku, bez obzira u koliko je sati počinjala misa. Tek je poslije uvedena misa u pola noći i nazvali su je polnoćka.

Na noćinu se iz našeg sela išlo u grupama, u busovačku crkvu. Svaka je grupa imala baklju koja im je osvjetljavala put kojim su išli. U džepovima je skoro kod svakoga, a pogotovu kod odraslih muškaraca bila boca s rakijom, narezana pečenica i kolači. Poslije mise su čestitali Božić jedni drugima i pomalo pili i mezetili. Poslije toga se, također u grupama, vraćalo kući.

Božić se slavio tri dana. Prvi dan Božića je porođenje Isusovo. Toga dana obitelji budu na okupu i pravi

se zajednički ručak. Poslije ručka se obilazi rodbina i čestita Božić. Drugi dan Božića je Stjepandan, a treći dan je Ivandan. Ovaj opisani Božić neću nikada zaboraviti. Duboko se urezao u mene.

U tinejdžerskim godinama bio sam dobro dijete, kako su mi tada govorili. Poslije pohvala, komplimentata, nastojao sam biti još bolji. Ne sjećam se točno, da li u šestom ili sedmom razredu pojavile su mi se neke bobuljice po licu i čelu. Mama mi je rekla da će to poslije kraćeg vremena nestati. Primijetio sam da me djevojčice sve više i više interesiraju, a sport sve manje. Nije to dugo trajalo. U tom vremenu puberteta imao sam jedan slučaj za pamćenje.

Naime, kad mi je nastavnica matematike na mojoj klupi kontrolirala zadaću, buljio sam primjetno u njene grudi i smijao se, pokazujući ostalim učenicima kako su velike. Tu mimiku je nastavnica primijetila i opalila mi šamar koji nikad nisam zaboravio. Dugo vremena poslije toga na ženske grudi nisam smjeo ni pomisliti.

Kad sam bio osmi razred, u mene se zaljubila jedna učenica iz sedmog razreda. Bila je sasvim odrasla i lijepo razvijena. Imala je veće grudi od nastavnice iz matematike, od koje sam dobio šamar. Ona mi je dala da vidim u stvarnosti kako izgledaju grudi, čak da ih malo i pomilujem. Stvarno je to bilo malo, jer nisam imao

hrabrosti da se prepustim užitku i bolje iskoristim pruženu priliku. Dosta za početak, život je preda mnom; bit će toga puno u životu, ako me otac ne ubijedi da idem studirati teologiju i postanem svećenik.

Osmogodišnju školu sam završio s odličnim uspjehom i sa svim pohvalama za poslušnost i ponašanje. U koju školu dalje? Sugestija oca je da idem u gimnaziju i to tamo gdje se uče latinski i engleski. Dosad sam učio njemački jezik i solidno sam ga poznao. Čak sam povremeno i prevodio laganije priče.

- Poznavanje više jezika je odlična stvar – često je ponavljao otac Pavo. Takva gimnazija ima u Vitezu, koja je jedna od najstarijih u srednjoj Bosni. Između Viteza i Busovače nije velika udaljenost, može se za nevolju i pješice odlaziti u školu. Nije trebalo ići pješice, postojala je autobusna linije pet-šest puta dnevno, tako da je taj problem riješen. Majka i otac su se složili da se upišem i pohađam gimnaziju u Vitezu. Kao super - odlikaš nisam imao nikakvih problema s upisom. U prvim danima nastave, kao učenika prvog razreda, upoznali su me mnogi učenici i željeli se sa mnom družiti. Imao sam puno prijatelja.

Mada sam to pokušavao sakriti, brzo se proćulo da sam svećenikovo dijete. Jedan od učenika, neki izazivać, tražio je kavgu i često ponavljao, kad naiđe pored mene,

da sam popov sin. Jednom sam ga upozorio da to ne ponavlja. Nije poslušao i došlo do tuče. Bio sam puno jači od izazivača. Za nekoliko minuta sam ga istukao na mrtvo ime. Ubrzo se, tu na licu mjesta, našao i direktor škole. Svi učenici su navijali za mene i rekli direktoru da nisam kriv ja, već taj koji me izazivao. Sve do završetka gimnazije nisam imao više problema s takvim izazivanjima. Učenici su vjerojatno šaputali o tome, ali nije dolazilo do mojih ušiju.

Bila je jesen 1982. godine. Pohađao sam drugi razred gimnazije. Mislim da je bio početak studenog. Nastali su kišni dani i nekoliko dana je padalo bez prestanka. Djed Ivan je trebao dovući neka drva iz njive koju smo zvali Krčevina. Bila je to veoma strma njiva. Djed je imao neki stari, mali traktor i još stariju prikolicu na kojoj je vozio sve što se dalo natovariti. Ponekad je ponešto uradio i za komšije.

I tog kobnog dana, po kiši i blatu, djed se uputi traktorom u strmu njivu Krčevinu po drva. Lijepo je primaknuo traktor na željeno mjesto i natovarao drva više nego je traktor mogao i voziti. Drva su bila sirova i još uz to i mokra, tako da je traktor bio preopterećen. Polagano je djed počeo spuštati traktor niz stranu. Stotinjak metara je nekako i išlo, a poslije je počelo klizanje. Djed je to osjetio i počeo je kočiti. Kočnice su

blokirale točkove i traktor je počeo nekontrolirano kliziti. Klizio je do nekog plota i tu se zaustavio. Kako je traktor naglo stao, tako je inercija potjerala drva iz prikolice naprijed na traktor, odnosno na djeda. Jedno veće drvo, oblica duga oko jedan metar, udarila je djeda u potiljak glave i na licu mjesta ga ubila.

Netko od susjeda je sve to vidio i javio baki Ivanki da je Ivan skliznuo skupa s traktorom za jedan plot. Baka je pozvala neke susjede i otišli su na mjesto događaja. Bilo je kasno, Ivan je bio mrtav. Nisu smjeli dirati ni traktor ni djeda dok policija ne dođe i izvrši uviđaj. Policija je obavila uviđaj i zaključila da se desilo upravo kako sam već opisao. Iznenadna smrt djeda Ivana je iznenadila i uplakala cijelu obitelj. Djed Ivan je bio veoma dobar i pošten čovjek. Teško se uklapao u ova nova vremena, pa se zato povlačio u sebe. Drugi dan poslije nesreće, djeda smo sahranili na lokalnom groblju Bare, uz sve kršćanske običaje. Veoma sam žalio djeda. Bio je dobar čovjek.

Moji roditelji su bili ponosni na svog sina u svezi s učenjem i vladanjem. Nisam samo dobro učio školsko gradivo, puno sam čitao i širio svoje znanje. U trećem i četvrtom razredu gimnazije cijela škola je pričala o meni kao dobrom učeniku. Malo je neskromno što se

ovoliko hvalim, ali tako je bilo. Pomagao sam mnogim profesorima oko organizacije učeničkih kružoka ili sekcija. Bio sam aktivan na svim poljima školskih aktivnosti. U tadašnjim gimnazijama bili su uvršteni mnogi predmeti koji su učenicima razvijali um. Tu je bila na prvom mjestu filozofija, pa psihologija, logika, latinski jezik i još nekoliko drugih jezika i još ako su bili dobri profesori, to je bila garancija za izlazak iz škole dobrih generacija, koje su obećavale dobre i stručne ljude za jačanje jednog društva u svakom pogledu.

Ako ste pomislili da sam zbog velike ljubavi prema knjizi zanemario djevojke, varate se. Učenica iz sedmog razreda me zagrijala za djevojačke velike i tvrde grudi. Ustvari, zagrijao me moj unutrašnji nagon. Dobio sam otad veliku želju da se zabavljam i milujem s djevojkama. U prvom razredu gimnazije se pročulo o meni kao dobrom učeniku i zgodnom momku. Mnoge djevojke su mi davale do znanja da bi se željele sa mnom upoznati. Nisam to zloupotrebljavao. Polagano, neprimjetno, birao sam sebi i po svome ukusu. Sve tiho i bez ikakvog hvalisanja, tako da sam cijelo vrijeme pohađanja gimnazije imao djevojku, a ponekad i dvije. To nisam volio, ali je tako ponekad ispadalo. S jednom nisam ni prekinuo, a nametala se druga. Želio sam da

budem umjeren u svemu, ali se nisam mogao ograničiti u čitanju knjiga i biranju lijepih djevojaka.

Jednog dana na satu hrvatsko–srpskog jezika, profesor nas je obavijestio o promociji knjige „Tražio sam Augustina“, Marka Martinovića Cara, velikog proznog i poetskog književnika. Već sam od ovog književnog velikana pročitao nekoliko zbirki pjesama. Promocija će se održati u prostorijama Narodnog univerziteta u Vitezu. Tako rado sam otišao na tu promociju. Pored mene, u dvorani, sjedio je jedan svećenik po imenu fra Stjepan. Promocija je bila veoma interesantna. Dvojica promotora lijepo su predstavili ovu zbirku pripovijedaka, a autor Marko je oduševio sa svojom objašnjenjem, kako je napisao ovu zanimljivu zbirku.

Tragovi o porijeklu oca

Poslije promocije bila je pripremljena mala zakuska na kojoj sam se поближе upoznao s fra Stjepanom, župnikom u Vitezu. Na pitanje iz kojeg sam roda iz Busovače, nabrzinu sam rekao prezime i prešao na drugu temu. Fra Stjepanu sam sličio na njegova prijatelja fra Pavu, s kojim je bio skupa u jednoj velikoj župi četiri godine, nekad prije desetak godina. Kako sam ja šutio, on se počeo ispričavati:

- Bože, kako se može čovjeku učiniti. Otkud mi ta asocijacija? Taj Pavo je dobar čovjek, puno sam ga cijenio. Istina da je čovjek iz starije generacije fratara, ali je bio dobar svećenik. Bio je malo strog prema onim

vjernicima koji nisu poštovali njegov način tumačenja Boga i molitava. On o ženama nije volio ni govoriti, a kamoli da bi nešto imao s njima. Išao sam s njim u njegovo selo Trusinu kod Konjica. Oduševio sam se ljudima i njegovom familijom. Koliko se ja sjećam on ima tri sestre i jednog brata. Svi su nešto mlađi od njega, a on je kao najstariji otišao u fratre. Sestre su udane, brat oženjen, izrodilo se dosta djece iz te familije. Sin od brata je studirao franjevačku teologiju.

Stjepan je završio priču i uzdahnuo, sjetivši se tih lijepih vremena. On nije primijetio koliko sam ja pažljivo slušao te njegove rečenice. Sve sam zapamtio, a naročito ime sela, jer ja doista nisam imao pojma o porijeklu oca i njegovoj obitelji. Stjepan nije ni slutio kako vrijednu tajnu odaje sugovorniku, gimnazijalcu. Po završetku druženja, ljubazno sam pozdravio fra Stjepana i zaželio da se ponovo vidimo. Primijetio sam da voli književnost i da je načitan.

U meni se pojavila znatiželja: kako i kada upoznati očevu obitelj, tetke, striku i te mnoge rođake, a da on ne sazna za to, a da ni oni ne znaju čiji sam. Dugo sam razmišljao o tome i donio plan. Ni mami nisam ništa rekao o toj mojoj želji. Počeo sam sanjati tu obitelj; ne poznajem ih, ali sam ih kroz priču zavolio. Jedva čekam da ih vidim, samo kako?

Treći razred gimnazije završio sam također s odličnim uspjehom i svim pohvalama koje se mogu dobiti u gimnaziji. Odmah po dolasku oca kod nas, mama mu je sve ispričala, te me je on, oduševljen ovakvim mojim uspjehom u školi, odlučio nagraditi lijepim novčanim iznosom. To je bilo prvi put da sam od oca osobno dobio novaca; uvijek je davao samo mami. Istog trena mi je na um palo kako potrošiti novac. Posjetit ću očev zavičaj, očevo selo, a njemu neću ni pričati o tome. Mama mi je dozvolila da mogu ići, ali kad bude ljetni školski raspust. Pronašao sam i druga koji će ići sa mnom. Bio je to Velimir iz moga razreda.

Školski raspust je nastao. Podsjetio sam Velimira na naš dogovor da posjetimo očev zavičaj, selo Trusinu kod Konjica. Ni on ne smije znati razlog naše posjete. Rekao sam mu da idemo ispred Republičkog zavoda za zdravstvo, da vršimo neka ispitivanja u svezi sa zaraznim bolestima. U stvarnosti, razlog je, naravno, sasvim drugi.

Bio je drugi tjedan mjeseca srpnja kad smo se Velimir i ja zaputili u Konjic, odnosno u sela u kojima živi tatina rodbina, da ih konačno upoznam. Bože dragi: tata kriomice već godinama dolazi našoj kući da vidi sina, a ja kriomice idem u mjesta gdje živi tatina familija da ih upoznam. I to sam saznao sasvim slučajno od fra Stjepana iz Viteza.

Dogovorenog dana, Velimir i ja sjeli smo u autobus u ranim jutarnjim satima i pravac Konjic. U Konjicu smo sjeli u taksi kojim smo došli u selo Trusinu, u kome su živjeli Pavina sestra Mare i brat Miro. Pitao sam vozača taksija da nam kaže gdje je kuća Mire Vidića?

– Selo je malo, lako ćete kuću pronaći, uostalom, pitajte bilo koga od mještana – veoma ljubazno je odgovorio vozač taksija i odveo se natrag, u pravcu Konjica.

Velimir i ja smo još jednom ponovili način našeg nastupa i upoznavanja. Dvadesetak metara od mjesta na kome smo izašli iz taksi vozila, nalazila se jedna lijepa seoska kuća. Ispred kuće je bio lijep hladnjak, u kome su sjedili, vjerojatno muž i žena. Pili su kavu i bili veoma raspoloženi, a kako i ne bi na ovako prekrasnom početku dana. Mi smo ljubazno pozdravili i upitali za kuću Mire Vidića. Prije nego što su odgovorili, upitali smo da li su čuli nešto o zaraznim bolestima i je li ovdje netko bolestan. Ni za kakvu zaraznu bolest nisu čuli, a pokazali su nam gdje je Mirina kuća.

Za nekoliko minuta smo bili pred Mirinom kućom, gdje su, u lijepoj hladovini, sjedili svi ukućani. Miro je odmah ustao i ponudio nam mjesto za prilično velikim stolom. Mirina ljubazna žena ubrzo nas je poslužila sokom i kavom. Na pitanje o zaraznim bolestima nisu

nam mogli ništa reći jer nisu ništa slično čuli. Miro je bio veoma pričljiv te je pričao o svojoj obitelji i životu u ovom selu. On je sa svojom ženom imao troje djece, tri sina. Najstariji sin Josip, studira teologiju u Mostaru, a druga dvojica idu u osmogodišnju školu.

Samo što je Miro ukratko predstavio svoju obitelj, na ulazu u dvorište pojavila se tetka Mare. Stric Miro je svojoj sestri odmah objasnio razlog našeg dolaska.

– Bože moj, ovaj visoki mladić mi liči na našeg brata Pavu. Pogledaj Miro, kao presađena Pavina glava. Mili Bože, je li moguća ovakva sličnost? – Povišenim tonom je svoje iznenađenje naglas izrazila tetka Mare. Vjerojatno sam se malo zbunio, ali sam se pravio da pojma nemam o čemu govori.

Mare je imala vrijednog muža i četvero djece, dva sina i dvije kćerke. Imali su lijepu kuću i dobro su živjeli. Ribe su imali napretek, jer se tu, u blizini, prostiralo Jablaničko jezero. Nažalost, nisam imao vremena da vidim tetkinu obitelj i kuću. Trebali smo još posjetiti Žitače i Ljesovinu. Stric Miro je s nama poslao osmogodišnjeg sina Antu da nas prati do navedenih sela. Put do Žitača i Ljesovine bio je veoma usponit i prilično dug. Oko tri kilometra. Dobro smo se umorili dok smo došli do Žitača. Tu smo usput posjetili, osim tetke Finke još jednu obitelj. Brzo su negirali pitanje o

zaraznim bolestima. Kuća tetke Finke je veoma lijepa i velika. Tetka ima petero djece i muža koji radi u Sarajevu, u nekom građevinskom poduzeću. Djeca idu u školu, a najstarija kćerka radi u Konjicu u nekoj trgovini. Žive veoma dobro. U Žitačama smo vidjeli veliku crkvu svetog Ante Padovanskog.

Put do Ljesovine je stvarno strmovit i naporan, a naročito po toplom, sunčanom danu. Mali rođak Anto je bez poteškoća trčkarao ispred nas. Bio je pravi atleta a imao je i dobru kondiciju.

U Ljesovini smo posjetili i upoznali samo tetku Veru i njenu obitelj, djecu koja su bila kod kuće. Raspust je, djeca su tu. Tetka Vera ima šestero djece. Muž joj je radio u Mostaru i s njim još troje odrasle djece. Radili su u različitim poduzećima, a stanovali su svi skupa u jednom stanu s ocem. Rado su dolazili u svoju Ljesovinu. Na rastanku mi je tetka Vera rekla:

- Bože moj, što mi sličiš na nekog poznatog, ali se ne mogu sjetiti na koga. -

Povratak do Trusine s malim Antom je bio veoma brz. Puno je lakše ići nizbrdo nego uzbrdo. Malo smo i trčali. Pred kućom strica Mire zatekli smo nekog njihovog susjeda, koji se upravo putničkim vozilom spremao poći u Konjic. Primio nas je do Konjica. U

Konjicu smo veoma kratko čekali autobus za Sarajevo, odnosno za Vitez.

Uspješno sam obavio posao. Bio sam prezadovoljan posjetama mojim rođacima i rodicama, mada nije bilo vremena da se bolje upoznamo. Nisam im svima ni imena zapamtio. Izgleda da sam ja jedini potomak koji kriomice upoznaje svoju familiju. Uostalom, ne poznajem dobro ni oca, a kako ću poznavati njih.

Velimiru nije bilo ništa jasno, ali ga je oraspoložila dobra napojnica koju je dobio od mene.

Principijelna djevojka

Mislim da sam bio treći razred gimnazije kad sam dobio preko prijatelja ceduljicu od jedne učenice iz drugog razreda gimnazije, u kojoj mi je pisala:

- Mirko, čula sam od mnogih učenica naše škole da si dobar učenik i zgodan momak i navodno da ti je otac svećenik, te da se ti ljutiš kad ti netko to kaže. Dragi Mirko, i moj otac je svećenik. Zaljubio se u moju mamu i ona mu je uzvratila ljubav. Iz njihove ljubavi rodila sam se ja, Cecilija. Kad je trudnoća kod moje mame postala primjetna, otac je napustio franjevačku službu i prešao raditi u Caritasu. Razlika je u tome što je tvoj otac ostao raditi u franjevačkoj službi kao svećenik, a moj je odmah

napustio službu. Predlažem ti da nađeš vremena jednog dana te da se prijateljski ispričamo. –

Za takvu zgodnu djevojku i tako utješnu priču našao sam vremena. Prvo slobodno poslijepodne pozvao sam Ceciliju u kafić „888“ u Vitezu. Poslije primanja ceduljice, odmah sam se zainteresirao za tu djevojku. Prijatelji su mi potvrdili da je lijepa i veoma kulturna. Pomislio sam odmah da je za mene rođena. U zakazano vrijeme Cecilija je došla na sastanak i odmah poslije upoznavanja započela je svoju priču:

- Došla sam ovdje iz prijateljskih razloga. Čula sam o tebi sve najbolje, ali u kontekstu zabavljanja me ne interesiraš. Ja sam mami i tati obećala da ću završiti teologiju i pristupiti u red časnih sestara, „Služavke malog Isusa“. Nitko me nije tjerao na to, to je moja dobra volja, to je želja moje duše. Mirko, možemo se mi družiti, samo to mora biti prijateljsko druženje, ljubav ne dolazi u obzir i nemoj inzistirati na tome, izgubit ćeš prijateljicu. Nisam ja bitna za tvoj život, ali to su moji principi. –

Mirko je sve pažljivo saslušao i veoma se rastužio. Bila je prelijepa: nasmijana, zelenih očiju, smeđe kose, razvijena, lijepe građe tijela, Božje remek djelo. Izašli smo još nekoliko puta radi toga da se pohvalim kako imam lijepu djevojku. Pokušao sam je uveriti da

promjeni mišljenje, ali je bila uporna i nepokolebljiva. Mnoge kolege su mi bili zavidne, a od nje sam saznao da su i njoj neke prijateljice bile zavidne, naravno, one koje nisu znale za njenu odluku da ide u časne sestre. Moje ljubavne namjere s Cecilijom padoše u vodu. U tom kontekstu nisam trebao plakati i žaliti, jer je dosta drugih djevojaka jedva čekalo da se upoznamo i zabavljamo.

Razvijanje uma

Već sam naglasio da je u trećem razredu bilo puno novih predmeta koji razvijaju um i još ako ti je predznanje bilo dobro pa da ih razumiješ, onda su ti doista otvarali oči i širili vidike. Meni je najdraža bila filozofija, a pogotovu kad smo učili o grčkom filozofu Sokratu. Njega sam posebno cijenio; doista ne znam objasniti zašto, ali sam mu se divio. Živio je u petom stoljeću prije Krista. Bavio se moralom, razlikovanjem dobra i zla. U svojim istraživanjima bavio se metodom dijalektike. Tadašnje vlasti su ga se bojale pa su ga optužile da kvari omladinu svojim filozofskim poimanjem života. Osudili su ga na smrt i pogubili.

Njegova rečenica je odjeknula u cijelom pismenom svijetu: „Znam da ništa ne znam“. Dakle, s toliko znanja koje je stekao do tada, zaključio je da je to isuviše malo u odnosu na cjelokupnu tadašnju znanost i jednostavno je zaključio: „Znam da ništa ne znam“. Ja dodajem tome: - Nije zlo što netko nešto ne zna, već je zlo što ne zna da ne zna i neće nikada naučiti. Misli da sve zna. Tko zna da ne zna, on će naučiti ako bude ima želju za tim.- Sokrat je priznao da veoma malo zna ili kako on kaže da ništa ne zna. Trebaš samo čitati i učiti i svoj ćeš um razviti te ćeš razumjeti sve filozofe ovoga svijeta.

Bakina ljutnja

Poslije jedne godine od smrti djeda Ivana, nešto se čudno desilo u našoj obitelji. Naime, jednog dana sam došao kući iz škole, kad ono, nema nikoga kod kuće. Obično bih zatekao kod kuće baku Ivanku i gotov ručak. Pregledao sam sve po kući i oko kuće, nigdje bake. Kuća ujke Petra je bila udaljena oko dvjesto metara od naše. Pomislio sam da je baka tamo, iako nije imala običaj puno hodati po selu. Otrčao sam kod ujke i odmah s vrata povikao:

- Je li tamo moja draga baka? –

Baka se javila nekim tužnim glasom i rekla ljutito:

- Tu sam i tu ostajem, ne želim više živjeti s tvojom majkom.- Nisam se upuštao u nikakvu diskusiju, vratio sam se kući. Nešto sam pojeo i legao da se malo odmorim. Mama je radila u prvoj smjeni te je i ona ubrzo došla s posla. Nije pitala za baku, vjerojatno je znala gdje je. Ja sam šutio, nisam htio ništa pitati, a razlog sigurno nije beznačajan. Mama je također nešto pojela i sjela pored mene na kauč. Vidio sam odmah da slijedi neka priča, vjerojatno objašnjenje o bakinom nenadanom odlasku iz kuće.

- Dragi sine Mirko, kad sam se jutros oblačila za posao, mama mi je vidjela malo veći stomak i odmah me je zaprepašteno upitala jesam li to opet trudna. Priznala sam, jesam trudna. U petom sam mjesecu trudnoće. Mama se toliko naljutila da me nazvala najgorim imenom i rekla da ne želi više živjeti s nama. Pokupila je nešto odjeće i otišla. Kriva sam, ali sam živo biće, osjetim život i potrebu za životom. –

Zanijemio sam, nisam znao šta da kažem. Trebala je tu velika mudrost pa dati odgovor na to sve. Ja nisam primijetio da je mama trudna. Nisam htio mamu vrijeđati, ali baka joj je dobro rekla:

- Nije žena mogla više izdržati, troje vanbračne djece, s trojicom nevjenčanih ljudi. – Stid je bilo baku u selo izaći.

Živa smo bića i imamo potrebu za ljubavlju i nježnošću, ali se moramo i čuvati. Bilo kako bilo sad je kasno. Baka je napustila kuću, a kuda ću ja? Ja neću napustiti mamu, ali sam volio da joj se to nije zalomilo. U maloj sredini sve se sazna. Da sam ja rođen u Zagrebu, tko bi znao tko je moj otac. Ne bi mi se nitko rugao. Također, da mama živi u velikom gradu, tko bi znao da je treći put trudna i to uvijek s drugim muškarcem.

Poslije desetak dana, također pošto sam došao kući iz škole, dođe vijest iz trgovine gdje je mama radila, da je ona u bolnici

-Nešto je teško podigla u trgovini i imala spontani abortus – tako su mi rekli. Odvezli su je u bolnicu. Za dva dana mama je došla kući. Nije više bilo djeteta u stomaku. Usljed brojnih kritika zbog trudnoće, došla je kući sva vesela. Ništa je nije boljelo. Zahvalio sam Bogu na svemu, vidjevši u tome Njegovu volju. Mama je počela raditi i čuvala se teških poslova radi zdravlja. Baka se više nikad nije vratila da živi s nama. Tek poslije nekoliko mjeseci, počela je dolaziti na kavu kod nas kad je mama bila kod kuće.

Takmičenje u Essenu

Od učenika koji zavole knjige možeš puno očekivati i u školi i u životu. Iz knjige ćeš sve saznati, sve naučiti. Učitelji, nastavnici i profesori trebaju od prvog kontakta sa đacima, učenicima, studentima početi razvijati kod njih ljubav prema knjizi, a ne plašiti ih ukorima ili kažnjavati slabim ocjenama. Ako učenici zavole knjigu, što se tiče učenja i znanja, problem je riješen. Tako je bilo u mom slučaju, pa roditelji nisu imali nikakvih problema sa mnom u svezi s učenjem. Zahvaljujući mom takvom odnosu prema učenju, upućen sam na jedno takmičenje u Essen u Njemačkoj.

Bilo je to takmičenje iz poznavanja engleskog jezika. Takmičenje je bilo iz točnog izgovora, tečnog

čitanja, točnog pisanja i prijevoda jednog teksta. Bilo nas je na takmičenju iz dvadeset država Europe. Mene su poslali iz Bosne i Hercegovine odnosno iz tadašnje Jugoslavije.

Mislim da je to bio u listopadu 1984. godine. Zakazanog dana u jedanaest sati, testiranje je počelo. Rok za obavljanje svih navedenih radnji je bio petnaest minuta. Pred određenim profesorima (tri člana komisije), sve sam obavio za dvanaest minuta. Na kraju testiranja su prozvali troje najboljih. Među njima sam bio i ja. Ružno je sebe hvaliti, ali zašto ne reći istinu. Oni nisu znali da sam ja do tada pročitao desetine knjiga na engleskom jeziku. To takmičenje mi nije donijelo samo tisuću njemačkih maraka, već i putovanje i nove doživljaje, a najviše mi je koristilo jačanje povjerenja u samog sebe.

Poslije bakinog napuštanja naše kuće, odnosno njene, čini mi se da je tata nešto češće navraćao kod nas, a pogotovu u zadnje vrijeme otkako sam maturant u gimnaziji. Prije nekoliko mjeseci dobili smo i telefonski priključak u kuću. Odmah smo kupili i telefonski aparat, preko koga smo mogli komunicirati s kim god smo i kad god smo htjeli.

Moram naglasiti da je tata dolazio još uvijek noću. Nemojte pomisliti da je dolazio radi obnove ljubavi s

mamom. Ne. Sve sam pratio i zaključio sam da su njihovi odnosi bili veoma korektni. Bio sam četvrti razred gimnazije, maturant. Mislim da su najviše pričali o mom daljnjem školovanju. Nekad su se malo izdvajali, ali to je bilo nakratko; dogovarali su ono što nisu željeli da ja čujem. Sad im je bilo lakše dogovarati se, jer više nije bilo bake u kući.

Krakov

Ubrzo poslije moje mature, dođe tata jedne večeri s prijedlogom za nastavak mog školovanja.

-Dragi sine, mama i ja nemamo dovoljno novaca da ti omogućimo školovanje na nekom fakultetu kod nas. Imam prijatelja svećenika u Krakovu, u Poljskoj, koji će ti srediti pohađanje Franjevačke teologije u Krakovu, gdje ne moraš davati zavjet čistoće kao što sam ja dao pa ga prekršio. Tom svećeniku fra Ivici F. u Krakovu, rekao sam da si sin moga brata. Mene ne spominji u ovom kontekstu.

- Kad završiš taj fakultet možeš biti profesor vjeronauka, organizator mnogih poslova u crkvenim

zajednicama, rukovodilac poslova u Caritasu i još puno toga. Ako ne želiš ići sam u Krakov, neka ide i tvoja mama s tobom. Može odmah početi raditi u jednoj tvornici čokolade. Za početak možete dobiti dvosoban stan za mali novac. Ti ćeš, sine, također dobivati nešto novaca mjesečno, bez obzira što ne radiš, samo moraš redovno polagati ispite - Priopćio mi je to ne skrivajući zadovoljstvo.

Tatina priča je bajkovita. Ne znam šta misli mama o tom prijedlogu, ali ja sam oduševljen. Naglasio sam to tati, a on je dodao da još malo razmislimo o svemu, jer ima još vremena do upisa. Predložio sam mami da ja to sve provjerim i ako treba da otputujem u Krakov.

Brzo sam otvorio knjige koje opisuju Krakov i prostudirao turističke znamenitosti toga grada i prirodne ljepote koje ga okružuju. Ono što sam pronašao u knjigama o Krakovu, to je bajka, to je ostvarenje sna svakog čovjeka koji želi što više saznanja da unese u sebe.

Krakov je drugi grad po veličini u Poljskoj. Spada u starije gradove, te je poznat po starim, znamenitim građevinama. Turisti iz cijelog svijeta hrle da posjete taj divni i zanimljivi grad, u kojem je tada živjelo oko šesto tisuća stanovnika.

Stari grad predstavlja najveći srednjovjekovni trg u Europi i to je srce povijesnog dijela grada. Na trgu se nalazi, pored drugih starih građevina, i crkva svete Marije s impresivnim oltarom i trubačem koji svakog sata odsvira melodiju „Hejnal“ s tornja.

Vavel je kraljevski kompleks koji je osnovan u desetom stoljeću; to je bilo sjedište poljskih kraljeva, a smješten je na brežuljku iznad rijeke Visle. Vavel je značajan zbog impozantne ljepote, povijesnog značaja i umjetničkih djela.

Barbikan je okrugla građevina sa sedam kula. Sagrađena je krajem petnaestog stoljeća i bila je simbol vojne snage.

Aušvic je smješten u blizini Krakova i najpoznatiji je nacistički logor smrti u Drugom svjetskom ratu. Napravljen je 1940. godine.

Još trebam naglasiti da se u Krakovu nalazi najstariji univezitet u Europi, osnovan 1364. godine. To je Collegium Maius univerzitet. Grad je pun studenata iz cijelog svijeta.

Crkva svete Marije, smještena je na glavnom trgu, najljepša je gotička crkva u Poljskoj. Izgrađena je u četrnaestom stoljeću.

Obavijestio sam tatu da bih rado otputovao u Poljsku, u Krakov, da se uvjerim u ono što sam pročitao o znamenitostima i ljepotama toga grada. Otac mi je dozvolio da idem i zamolio me da ponesem sa sobom diplomu o završenoj gimnaziji, i predam je na adresu Franjevačkog fakulteta u Krakovu, kako bi me mogli upisati na prvu godinu. Otišao sam u Krakov u kolovožu 1984. godine. Putovao sam autobusom i usput puno toga lijepog vidio i doživio. Vjerojatno sam po prirodi avanturist pa mi putovanja predstavljaju veliko zadovoljstvo. Ostao sam u Krakovu četiri dana i obavio sve poslove: upoznao očeva prijatelja, fra Ivicu F., predao diplomu, vidio stan koji je namijenjen mami i meni, posjetio tvornicu čokolade u kojoj bi mama trebala raditi, te se uvjerio u znamenitosti i prirodne ljepote grada. Bio sam oduševljen onim što sam vidio, mada je puno toga još ostalo za vidjeti i doživjeti, ali bit će vremena i za to.

Što se tiče mene, ja sam odlučio pohađati Franjevačku teologiju u Krakovu, bez davanja zavjeta čistoće. Ići ću ako se mama i ne odluči za odlazak sa mnom. Kad sam joj sve ispričao, da to sve što sam vidio nije bajka, već istina, i ona se odmah odlučila. Otac je bio oduševljen našom odlukom. Razlog ne znam, ali je istina. Priopćio sam cijeloj obitelji da mama i ja idemo u Poljsku radi moga studiranja. Čak se baka odlučila

vratiti u svoju kuću kad mi otputujemo. Dobro je za kuću da netko stanuje u njoj iz više razloga. Kuća je još uvijek u dobrom stanju, pa je treba čuvati i koliko-toliko održavati.

Dvadeset peti rujna, bilo je puno suza na ispraćaju, prilikom našeg odlaska u Krakov. Fra Pavo je na ispraćaju bio u večernjim satima pa njegove suze nitko nije mogao vidjeti. Mama i ja smo putovali autobusom do Zagreba, a u Zagrebu smo presjeli u drugi autobus za Krakov. Relativno brzo smo doputovali na autobusni kolodvor u Krakovu, a s kolodvora taksijem do ulice Sienna broj 78, odnosno do zgrade u kojoj se nalazi stan, u kojem ćemo živjeti dugo godina.

Stan je bio po želji moje mame. Dnevni boravak s nišom i dvije spavaće sobe. Svaka soba je imala WC s kupatilom, a bio je još jedan WC u hodniku, za goste. Sve je bilo novo, zategnuto i čisto. Stan je bio ukusno opremljen odličnim namještajem. Ne znam preko kakvih veza je sve to išlo, ali je stanarina bila izuzetno povoljna; samo sto maraka mjesečno. Za tako dobar stan morao je netko još doplaćivati. Mi nismo.

Sve je išlo onako kako smo planirali, hvala dragom Bogu. Mama je počela raditi u tvornici čokolade prvog listopada. Udaljenost od stana do tvornice bila je tri tramvajske stanice. Ja sam pošao na predavanja petog

listopada 1984. godine. Udaljenost od stana do Franjevačke teologije bila je pet tramvajskih stanica.

-Nije mi teško raditi, sve je automatizirano, samo treba voditi kontrolu o eventualnom zastoju i brzo reagirati –

Hvalila je mama svoje radno mjesto i dodala da su je svi radnicu u njenom okruženju veoma ljubazno prihvatili. Mama je tada imala četrdeset i četiri godine, izgledala je još uvijek veoma dobro, iako je do sad u životu imala raznih vrsta problema. Čovjek mora zadržati zdrav i veseo duh, biti optimist, pa će sve biti dobro. Zlo i dobro se prepliću u čovjekovom životu. Životne okolnosti nam uvjetuju i jedno i drugo. Moramo se boriti da što više dobra doživimo, a zlo da odbacujemo od sebe onoliko koliko možemo.

Nekoliko dana poslije boravka u Krakovu, prije početka rada i početka predavanja, mama je zakazala telefonski razgovor s fra Pavom. Nazvala je njegovog prijatelja koji je imao telefon i rekla u koliko sati će nazvati, te bi bilo poželjno da Pavo bude tu. Mi smo imali telefon u sobi. Točno u dvadeset i jedan sat, toga dana, mama je nazvala. Javio se Pavo. Bio je sav sretan kad je čuo da ih je sve čekalo onako kako je on rekao da će biti, odnosno kako je njemu rekao njegov prijatelj fra Ivica F. Poslije mame, telefonsku slušalicu uzeo je Mirko:

- Kako si tata? Konačno te mogu nazvati punim srcem - tata. Do sad je bilo stvarno čudno naše ponašanje, mislim tvoje i moje. Uvijek smo samo šaputali, krili, šutjeli... Sva djeca su imala tatu i oni su se hvalili svojim očevima, a ja sam morao šutjeti kao da sam te ukrao. Tata, to je bilo za mene teško. Imam te, a ustvari nemam te. Hvala Bogu, sad se sve izmijenilo. Studiram teologiju po tvojoj želji, a i ja sam zadovoljan. S mojim trudom i učenjem borim se da budem među najboljim studentima. Tvoj prijatelj me pri susretu uvijek pozdravi. Mama se dobro osjeća. Radi. Sretna je i vesela na poslu. Kaže se: „Veselo srce kudjelju prede“. Evo ti tata broj telefona i kad god imaš priliku u popodnevnim satima nazovi. - Izdiktirao je broj i zaželio tati svako dobro.

Franjevačka teologija

Na fakultetu je meni bilo još lakše, jer sam imao dobru podlogu u znanju. Predavanja sam imao na engleskom jeziku u prvoj godini, a uvjet mi je bio da za godinu dana naučim poljski te ću u drugoj godini i nadalje imati predavanja na poljskom jeziku. Ako sam lako naučio četiri jezika, valjda ću i peti, poljski, odnosno i talijanski, koji je uveden u prvoj godini. Što se tiče knjige i jezika mislim da neću imati problema. Znanost je jedino što me interesiralo u životu.

Brzo sam saznao od kolega iz stariji godina studiranja, koji se predmeti izučavaju na ovoj teologiji? To su: Filozofija sa podgrupama, Sveto pismo, Stari i Novi zavjet, Fundamentalna teologija, Dogmatska

teologija, Moralna teologija, Liturgija, Pastoralna teologija, Crkvena povijest, Patrologija i Povijest dogmi, Kanonsko pravo i još razni jezici. Svi navedeni predmeti su se izučavali u nekoliko godina, a pogotovu oni koji su imali više podgrupa kao što je Filozofija.

Nisam ovo saznao odmah u početku nastave, nego postupno, tijekom narednih nekoliko mjeseci. Dobro je da sam to sve saznao, jer sam uzimao lekturu i adekvatnu literaturu, kako bih se mogao na vrijeme pripremiti za predavanja i dokazati kako sam zainteresiran za predmet dotičnog profesora. Bolje ih je pročitati na vrijeme i potkovati se novim riječima i znanjem. Sati poljskog jezika su organizirani odmah na početku predavanja, a talijanski sam imao kao redovan predmet, dakle, to je ukupno pet jezika. Da je samo to učiti dosta mi, a kamoli još desetine drugih predmeta. Sa jakom vjerom i voljom može se sve savladati. Imao sam jaku i vjeru i volju da to mogu i doista nisam imao nikakvih problema s učenjem.

Već na drugoj godini su me neki profesori uočili kao vrijednog, a neki su me angažirali da pomazem kolegama kojima je slabije išlo s učenjem, a željeli su postati svećenici. Također sam na drugoj godini primijetio mješovite grupe, odjeljenja studenata, djevojke i muškarce. Isto su studirali teologiju. Možda

se za njih ne bih toliko ni interesirao da me jedna plavuša nije progonila svojim prodornim pogledom. Doista se moglo vidjeti da me guta očima. Priuštio sam joj to zadovoljstvo uživanja u pogledu, sve dok i ja nju nisam dobro pogledao, a moram priznati da mi se svidjela i počela me uzbuđivati. Moram priznati da djevojke nisam imao otkako sam otišao iz Viteza. Cijelo vrijeme sam trošio na čitanje i učenje, jer sam htio da se odmah u početku istaknem svojom zainteresiranošću za učenjem i stjecanjem znanja. Kad stekneš povjerenje kod profesora, kasnije ide lakše.

Djevojka Veruška

Tko čeka dočeka, naravno ako je uporan i ako mu se čeka. Uporan sam, pa sam čekaao. U popodnevnim satima sam imao predavanje. Došao sam nešto ranije i čekaao početak predavanja. Pogled mi je lutao po velikim hodnicima fakulteta, kad se iz jednog dugačkog hodnika pojavi ona plavuša, Veruška. Pošao sam joj u susret. Nasmijala se, odmah me zagrlila i bez puno okolišanja dodala:

- Dugo te čekam, puno si mi se svidio. Lijep si i zgodan momak, a kakav si u duši, to ne znam. Želim te upoznati i sve to ispitati, pa ako smo jedno za drugo, željela bih biti intimna s tobom.–

Nisam je mogao odbiti, doista je bila lijepa. Dugo sam razmišljao o zabavljanju s ovom krasnom djevojkom. Uostalom, ne učim za svećenika koji će govoriti misu, ja se mogu zabavljati, nisam dao još nikakav zavjet, a ne mislim ga ni davati. Želio sam i mamu upoznati s mojom odlukom u svezi s djevojkom i sve sam joj ispričao. Poslije moje svojevrsne ispovijedi mami, rekla mi je:

- Sine, ti si dobar student, ne možeš samo buljiti u te knjige, moraš se malo i zabavljati s tom plavušom ili s nekom drugom djevojkom, meni je svejedno s kojom, zabavljaj se. Uostalom, imao si stalno djevojku u Vitezu, zašto je ne bi imao i ovdje. Sine, moram ti priznati da i ja imam udvarača u tvornici. Jedan od njih me već nekoliko puta vodio na kavu i dovezio kući. Mislim da ću mu uskoro dozvoliti ulazak u stan. Također, ni tebi ne branim da radiš tako. Dovedi djevojku u stan, imaš svoju sobu, a možemo zajedno i kavu popiti u dnevnom boravku, ako ja budem u stanu –

Tako je mama dala svoje mišljenje o sebi i mome zabavljanju. Čovjek je živo biće, ima potrebu za milovanjem i ljubavlju.

Poslije kratkog vremena sreo sam se sa Veruškom i otvorili smo karte. Imala je više aduta u rukama. Rođena je na sjeveru Poljske, u mjestu Gdynia. Kroz

razgovor me postupno upoznavala sa poljskim jezikom, što mi je dobro došlo za bolje razumijevanje predavanja na fakultetu. Bila je zgodna i ljubazna. Sve blagodati prirode su bile na njenoj strani. Počeli smo se zabavljati. Nekoliko puta smo izlazili na kavu u neki kafić u blizini našeg fakulteta. Bila je također načitana, mudra i imala je izuzetno bogat rječnik. Studirala je teologiju da bi mogla kao profesorica predavati vjeronauk. Potvrdio sam da je to i moja želja, a ne da budem svećenik.

Naš slijedeći susret bio je u mojoj spavaćoj sobi. Bez ikakvog stida je prihvatila poziv, čak je i ona nudila svoj stan za sastanke i zabavljanje. Odmah po ulasku u moju sobu, Veruška se počela svlačiti, a poslije je svukla i mene. Odvela nas je u kupatilo i vodila je igru po svojoj želji. Ja sam se prepustio. Priznala mi je da je imala puno momaka koje je voljela, neke više, neke manje, a imala je i one „za jednu noć“. Jednostavno je željela uživati u tjelesnom kontaktu. Naglasila je da je ta seksualna sloboda došla puno ranije kod njih u Poljsku, nego kod nas u Bosnu i Hercegovinu.

Poslije nekoliko dana upoznao sam svoju mamu s Veruškom. Svidjela joj se na prvi pogled, mada joj je poslije smetala Veruškina neurednost. Mama je čistila moju sobu, održavala je u besprijekornoj čistoći, a kad je kasnije, s vremena na vrijeme Veruška dolazila u

spavaću sobu, mama ju je prestala obožavati. Veruška nije nikada iza sebe popravljala krevet. Izvlačila se ispod pokrivača kao mala maca. Ja sam pokušavao da to nekako izgladim, te sam ja malo više radio na tom sređivanju sobe, poslije burne noći provedene s njom. Poslije nekoliko mjeseci zabavljanja i boravka u mojoj sobi, jednog dana, kad sam poslije predavanja došao u stan, našao sam ceduljicu na stolu na kojoj je pisalo:

- Dragi sine, nemoj se ljutiti. Ja sam se preselila kod svoga prijatelja Ivanše da ne smetam tebi i Veruški. –

To me je, iskreno rečeno, rastužilo. S mamom živim toliko godina skupa, a sad razlaz. Tješilo me jedino to, da je mama možda samo tražila razlog, a u stvarnosti je jedva dočekala da se odseli k ljubavniku. Nisam pravio nikakvu paniku oko toga, ali mi je bilo žao. Financijski smo bili neovisni jedno o drugom. Ja sam uvijek bio skroman u životu, a ova stipendija, pomoć koju sam dobivao od grada Krakova, bila mi je dovoljna za normalan život. Veruška je bila bolje novčano potkovana od mene, te mi je pomagala na svakom mjestu i u svako vrijeme.

Moram priznati da me Veruška upoznala s gradom. Posjetili smo sva povijesno značajnija mjesta i prirodne ljepote Krakova i okolice. Veruška je najradije obilazila čuvene restorane u gradu, pa i šire. Bila je iz bogatije

obitelji, a voljela je jesti poljske i ruske specijalitete. Često je jela jednu vrstu ribe koju je mnogo obožavala. Cijena joj je bila previsoka, ali ona nije marila, imala je dovoljno novaca.

Ja sam vam već opisao neke povijesne znamenitosti Krakova o kojima sam pročitao u knjigama, prije dolaska u ovaj lijepi grad. Veoma je velika razlika pročitati o nekome ili nečemu nešto, nego doživjeti to osobno. Nema pisca koji nam može opisati ili dočarati neku prirodnu ljepotu ili građevinu pa da taj opis zamijeni doživljaj te ljepote uživo. Bože moj, nemamo svi mogućnosti da putujemo, netko treba i čitati, ako želi ići ukorak s vremenom.

U jednoj posjeti gradu s nama je bila i moja mama. Naravno, oduševila se. Nekoliko puta sam izvodio mamu u šetnju, moglo je i češće, ali, bože moj, uvijek mi se ispriječi neka važnija obaveza. Mama mi je rekla da ju je i prijatelj izvodio, također, nekoliko puta u obilazak grada. Ako već čovjek ima prigodu da nešto vidi, sazna, nauči, to je dobro i veoma korisno. Nastojmo uvijek da nešto novo saznamo, vidimo, naučimo... To nam razvija logiku i bistri naš um.

Bogu hvala, mojoj genetici i mojim radnim

navikama, ovaj fakultet, ova Franjevačka teologija mi ne predstavlja nikakav problem. To je za mene kao lagana igračka. Šalim se s profesorima, diskutiramo o stvarima meni zanimljivim, postavljam im pitanja pa njihove odgovore i ja ponekad nadopunjavam svojom logikom. Ponekad se malo i zamjerimo u stavovima o pojedinim temama, ali želim im dati do znanja da i ja imam pravo na svoje mišljenje. Znaju oni da ja puno čitam i stvari gledam kroz širu analizu.

Posjeta zavičaju

Kraj je treće godine studiranja. Još uvijek sam u vezi s Veruškom, a moja mama je još uvijek u stanu sa svojim prijateljem Ivanšom. Odlučili smo mama i ja da posjetimo zavičaj, našu dragu Busovaču i Vitez. Otkako smo došli u Krakov, nismo nikako išli u zavičaj. Evo, ukorijenili smo se u tom lijepom Krakovu. Mama može ostati u Busovači samo mjesec dana, a ja mogu i duže, ali najvjerojatnije neću ni ja ostajati bez nje. Putovali smo autobusom do Zagreba, a od Zagreba drugim autobusom do Viteza, odnosno do Busovače. Za tri godine od našeg odsustvovanja nije se ništa naročito izmijenilo. Poneki poznanici, kao i baka Ivanka, dobili

su još poneku boru na čelu. Proces starenja ne može nitko zaustaviti. Obitelj nas je poželjela te su nam nastojali ugoditi na svaki način.

Vrijeme prolazi svojim neumoljivim tempom, ma gdje bio i što god radio. Maminih trideset dana je iscurilo. Mama je otputovala u Krakov, a ja sam ipak odlučio ostati do početka predavanja, dakle do početka listopada. U Vitezu sam obnovio neke veze s bivšim djevojkama, a bilo je i novih. Knjige nisam uzimao u ruke pa sam se uistinu lijepo odmorio od učenja i čitanja. Nije mi to bio cilj, ali eto, tako je ispalo. Oca Pavu sam vidio dvaput i to u bakinoj kući, u večernjim satima kao i prije, i dobro smo se ispričali. Bio je prezadovoljan mojim učenjem i vladanjem. Vidi se po svemu da on mene voli, volim i ja njega, ali to nije naročito visok stupanj ljubavi. U mom djetinjstvu, kad sam odrastao, bila mi je najpotrebnija njegova ljubav, da je tada utka u mene, kao što su to radili drugi očevi. Ja sad razumijem da je to tako moralo biti, ustvari, nije moralo, ali je on tako htio. Teško je sjediti na dvije stolice, a da ti se jedna ne izmakne. Tada me je trebao obasipati nježnošću i roditeljskom zaštitom.

Njegov prijatelj, svećenik iz Krakova fra Ivica F. ga je izvještavao o meni. To mu nije bilo teško jer nije imao ništa ružno reći o meni pošto su me svi profesori hvalili

i zahvaljujući tome mi stalno povećavali stipendiju. Od pomoći koju sam primao od grada mogao sam solidno živjeti neovisno o mami. Mama mi je bila velika moralna podrška, pa sam se u Krakovu osjećao kao kod kuće. Bez mame bi to bilo sigurno drugačije.

Vratio sam se u Krakov nekoliko dana prije predavanja. Mamu sam zatekao u našem stanu. Ostavio ju je prijatelj ili je ostavila ona njega, tako da više nisu bili u vezi. Nije mi to rekla. Upisao sam četvrtu godinu bez ikakvih problema. Predavanja su počela i bez obzira na moje visoke ocjene, ja sam im redovno prisustvovao. Još ranije sam čuo da svaki profesor voli da si na njegovim predavanjima, što znači da ga poštuješ kao predavača, a osim toga kad saslušaš predavanje lakše ti je razumjeti i naučiti gradivo.

Dobitak na lotu

Šetao sam jednog dan poslije predavanja po Krakovu i primijetio da se pred jednim kioskom formirao dugi red ljudi pa sam iz znatiželje i ja stao u red da vidim šta se to tako dobro prodaje. Šta li u tom kiosku ima tako vrijedno tolike pažnje? Pomislio sam da je sniženje neke robe. Brzo sam došao na red i trgovac me upita koliko listića lutrije želim? U prvom trenutku sam se zbunio jer ja to nikad nisam kupovao. Brzo sam se snašao i zamolio jedan primjerak. Dobio sam željeni listić, platio s veoma malo novaca i pošao dalje.

- To je godišnjica lutrije i povodom toga su tiskali vanrednu seriju brojeva. Izvlačenje će biti za pet dana.

Gledaj izvještaj na televiziji ili pročitaj u dnevnom listu gradskih novina – objasnio mi je ljubazni gospodin koji je stajao u redu da također kupi vanredno izdanje lutrije.

Vjerujte mi da sam zaboravio na listić lutrije kad je na televiziji čitan izvještaj o dobitcima. Sasvim slučajno sam gledao taj televizijski program pa mi se učinilo da je pročitao i moj broj. S obzirom da nisam bio siguran, sutradan sam kupio gradske novine i ugledao svoj broj među dobitnima. Nisam vjerovao. Nekoliko ljudi sam priupitao je li to točno. Svi su potvrdili da sam dobitnik i to velike sume. Nisam vjerovao ni sebi ni onima što mi to potvrdiše. Otišao sam u ured lutrije koji nije bio daleko od mjesta gdje sam se nalazio. Potvrdili su dobitak. Kad su odbili državni porez, na moj bankovni račun uplatili su vrijednost od preko sto tisuća njemačkih maraka, ili točnije rečeno, sto dvadeset pet tisuća. Nije me zbunila tolika suma novca. Ponašao sam se normalno kao da je i nisam dobio ali mama joj se puno obradovala, vjerojatno zbog mene.

Dakle, novac nije utjecao na mene i na moje učenje. Bio sam još bolji i imao sam veću volju za životom. Redovno sam prisustvovao predavanjima, vježbama, izlagao zadužene referate. Djevojku više nisam imao.

Imao sam puno prijateljica i prijatelja s kojima sam se družio i odlazio na izlete. Upisao sam odmah vozačku školu i u rekordnom vremenu dobio vozačku dozvolu. Da vozačka ne bi bila uzalud u džepu, kupio sam odmah i putnički automobil. Novi golf. U početku sam puno vozio da bih stekao iskustvo i mogao s prijateljima obilaziti Poljsku. Prijatelji su birali destinacije za putovanja, a ja sam vozio. Mama se brinula za mene. Bojala se da ne napravim kakvu prometnu nesreću i ne nastradam. Hvala Bogu, uvijek je sve prolazilo dobro. Poljska je predivna zemlja s prirodnim ljepotama među najljepšim na svijetu.

Na teologiji sam primijetio da nema Veruške. Bio sam je poželio. Mora se priznati, kao žena je bila zgodna i ljubazna. Njeni prijatelji, kolege studenti mi rekoše da nije dala ispite iz prethodne godine, pa je izgubila pravo na upis u treću godinu. Još je jedan razlog njenog napuštanja Krakova, kako tvrde njeni prijatelji:

- Ona je u petom mjesecu trudnoće. Pobjegla je u svoj grad Gdyniju na sjeveru Poljske. - Ova vijest me baš rastužila, a moju mamu obradovala.

- Šta će mi takva pesindura po stanu, kako ti se nije gadila. Bog ti je pomogao da je se oslobodiš. Neka je otišla bez traga –

Mama je kao iz mitraljeza izbacila iz sebe dugi rafal i zamolila me da je više nikad ne spominjem. Tako je i bilo. Niti sam je više ikad vidio, a ni čuo nešto o njoj. Da sam otac djetetu sigurno bi me zvala ili pronašla; znala je adresu i broj telefona. Vjerojatno nas je bilo više osumnjičenih pa je pozvala najdražeg od nas koji smo spavali s njom. Sva sreća pa joj nisam bio najdraži.

Um je logičan

U petoj godini sam imao mnogo referata i predavanja. Nije mi to zadavalo nikakve probleme što se tiče pripreme i održavanja, ali su problemi dolazili iz suštine materije koju sam predavao. Život je dijalektičan, a um je logičan i stalno nešto zapitkuje. Kod Svetog pisma je takav slučaj. Ti ne možeš ništa mijenjati niti dodavati, a um pita. Ne samo moj, nego većine studenata. Ima tema gdje o temeljima vjere nisi smio dati svoj komentar, jer bi ispao nevjernik. Naravno, nisam na nelogične stvari po meni reagirao pred svim profesorima, ali sam pred nekima mogao otvoreno izraziti svoje mišljenje. Evo primjera:

Svi stariji kršćani rimokatolici su kao djeca učili da moraju slušati roditelje, poštovati susjede, ne krasti, ne tući se, ići redovno u crkvu, poštovati crkvene propise, poštovati svećenike, redovno se ispovijedati, kraće rečeno, poštovati Deset Božjih zapovijedi, u kojima je sve lijepo navedeno. Ako ih ne budemo poštovali, poslije ovozemaljskog života slijedi kazna - pakao. Velike su strahote opisivane o tom paklu. Vječno ćeš gorjeti i trpjeti, a nećeš sagorjeti. U tom slučaju ispada da je Bog zločinac. Stvorio nas je u ovozemaljskim uvjetima gdje smo primorani da se ljutimo, zbog loših uvjeta života i prirodnih pojava, pred kojima smo nemoćni. Kao takvi, psujemo i svađamo se, odnosno ne ponašamo se po pravilima Deset Božjih zapovijedi. Za takvo ponašanje, poslije smrti je predviđen pakao.

Ljudi dragi, po mojoj logici, Bog nije zločinac da ljude poslije ovozemaljskog života kažnjava paklom. Uostalom, čovjeka poslije njegove smrti sahranjujemo u zemlju. Duša ide gore k Bogu. Duša nije materija, ona ne može gorjeti. Ono što nije materija ne može sagorijevati. Ponavljam: Bog je ljubav, svjetlost, nada, Bog je iznad svega, On je stvorio zakonitosti bitisanja svih planeta pa tako i kugle zemaljske i života na drugim planetima, naravno, ako ga ima.

Slušajte dalje: sjedim na predavanju jednog profesora, doktora filozofije i teologije, koji govori o temi „Zastupljenost Boga u književnim djelima“.

– Poštovane kolege, u srednjem vijeku kraljevi, vlastela, crkva, plemstvo itd., iz svoje nemoći da drže podanike u pokornosti, plašili su ih Bogom, odnosno paklom. Kad budete umrli, na onom svijetu će vas dočekati đavoli i vašu će dušu baciti u pakao, te ćete tamo vječno gorjeti.-

To je izgovorio profesor, doktor filozofije i teologije. Da li je on nama lagao ili su nam lagali iz neznanja naši vjeroučitelji? Ljut sam na one koji su nam tako govorili, a nisu znali ništa o tome. Ja sam peta godina teologije i u velikoj sam dilemi, kome vjerovati. S ovim primjerom ne želim negirati postojanje Boga, već želim kazati da teologija kao znanost treba uskladiti svoja učenja, da budu vjerodostojna vjernicima kršćanima, a ne da ih netko plaši vječnom vatrom. Uostalom, nije narod više nepismen, ne možeš mu govoriti bajke. Toliko sam puno pročitao i slušao o Bogu od učenih ljudi, ali moja logika postavlja razna pitanja. Ne grize mene savjest zbog pitanja, već zbog točnosti, odnosno upitnosti odgovora.

Evo pitanja o Bogu i ratovima. Milijuni ljudi ginu zbog nečijih ludih zamisli, ideja, političkih ideologija, ljudskog egoizma. Jedan od primjera je Hitlerova zamisao da njemačka vojna sila može zauzeti cijeli svijet. Prvo, od Boga je kažnjivo otimati tuđe teritorije i zemlje. Tako smo barem učili. Drugo, da bi osvojio moraš ratovati. U ratu ginu ljudi. Jedni ginu braneći svoju domovinu, drugi ginu ratujući što moraju, jer ih tjeraju da osvajaju tuđe teritorije. Nikad Hitler ne osvoji cijeli svijet, a pogibe preko pedeset milijuna ljudi. Nisu svi poginuli na ratištu. Mnogi pogiboše ili umriješe u koncentracijskim logorima, samo zato što nisu prihvatili Hitlerovu ideologiju, ili su pripadali naciji koja se njegovom bolesnom umu nije sviđala.

Nije samo Hitler bio luđak koji spremi u smrt toliko ljudi. Tu su: Aleksandar Veliki, Džingis-kan, Napoleon, Staljin i stotine drugih manijaka kroz dugu povijest ljudskog roda. Činjenica je da su pobjeđivali jači, naravno ponekad i gubili. Koliko vidimo, možemo zaključiti da se Bog nije miješao u te ratove. Bog ima svoju logiku i svoje viđenje: „Radi čovječe šta hoćeš, ali nećeš dokle hoćeš“, „Nije ničija do zore gorjela“. Logika ide dalje pa kaže: Jasno je da se Hitler ubio kad je vidio da gubi rat, ali poslije pogibije milijuna i milijuna ljudi. U Svetom pismu piše: Ako ubiješ jednog čovjeka, u pakao

ćeš. U kakav će to pakao biti bačen Hitler? Svoju logiku mogu samo zadovoljiti ovim:

- Bože, daj ljudima pameti da ne ratuju više, da ne otimaju tuđe zemlje, tuđe bogatstvo, tuđe žene i djevojke, da ne mrze tuđe ideologije, da zavist i ljubomoru izbace iz sebe. Bože, ne dozvoli da ljudi ginu radi nečijih želja da uđu u povijest. Bože, želim da se i moja logika smiri-

Marucela

Napuštam želju moje logike da sve znam i vraćam se svakodnevnom životu. Mama Milka radi još uvijek u tvornici slatkiša. Koliko vidim, nema nikakvog prijatelja, uvijek je poslije podne u stanu. Sad se zaljubila u neke serije na poljskoj televiziji. I ja bih to ponekad pogledao, ali nemam vremena. Ja nemam djevojke, a ne želim je ni imati dok ne diplomiram teologiju. Ponekad se javim jednoj djevojci iz Viteza, a i to je gubljenje vremena. „Daleko od očiju, daleko od srca“. Reda radi trebaš nekoga imati, a ja imam dobre prijatelje i prijateljice, s kojima sam obišao pola Poljske.

Dogovorio sam se s trojicom prijatelja da u travnju organiziramo četverodnevno putovanje u Švicarsku. Putovali bismo s TUI-Krakov, međunarodnom turističkom agencijom. Cijene su veoma povoljne. Svi smo dobro situirani i želimo se dobro provesti. Planirali smo posjetiti Bern, Cirihi i nekoliko jezera u Alpama. Jednog petka, u večernjim satima, ukrkali smo se u avion koji je organizirala naša agencija. Avion je bio pun turista. Prva destinacija je bila Bern, glavni grad Švicarske. Jedan dan, koliko je bilo planirano za obilazak toga grada, bilo je premalo. Grad je pun povijesnih znamenitosti, a o prirodnim ljepotama da i ne govorim. Ulazili smo iz bajke u bajku. Slično je bilo i u Cirihi. Svaka promjena je lijepa, a pogotovu kad dođeš u ljepše.

Švicarska ima najljepša jezera na svijetu. Lijepo je Ženevsko jezero, lijepo je i Ciriško jezero, ali je najljepše Plavo jezero. Bluesee je malo ali je karakteristično po plavoj boji. Smješteno je tridesetak kilometara od Berna, na jednoj planini. Njega neću nikad zaboraviti, a zašto, to ćete saznati kroz moju priču. Zadnji dan našeg boravka u Švicarskoj, proveli smo na Plavom jezeru.

Poslije obilaska veoma malog, ali prelijepog jezera, otišli smo u diskoteku u hotel. Odmah po ulasku u diskoteku osjetio sam bioenergiju jedne djevojke. Bio sam meta njenog vatrenog pogleda. Hipnotizirala me.

Izgubio sam se na tren, tako da mi je zatrebala pomoć od prijatelja. Brzo sam došao k sebi i pomislio:

- Bit ćeš moja ili ničija – Ne znam otkud mi ta rečenica, ali sam je nesvjesno izbacio iz sebe. Skupio sam hrabrost i krenuo pravo do smeđokose ljepotice, koja me hipnotizirala svojim plavim očima. Imala je visok stas i okruglo lice. Priključio sam se grupi koja je plesala na podijumu. Približio sam joj se i upitao koji jezik govori. Odgovorila je, španjolski. Bože, od toliko jezika koje ja znam, ona govori onaj koji ne znam. Brzo smo se sporazumjeli; malo rukama, malo mimikom, malo drugim jezicima i tako je krenulo.

- To je Marucela iz Argentine, iz grada La Plate - prišla je njena prijateljica koja je znala engleski i sve objasnila. Dodao sam:

- Sviđa mi se Marucela, želim je upoznati – bio sam direktan. Pričao sam svoju priču, moja osjećanja koja je izazvala Marucela u meni, tako otvoreno, da se djevojka koja je prevodila iznenadila mojom iskrenošću. Prevela je Marucelin odgovor:

- Sviđa se i Mirk meni. (Mirk su me zvali prijatelji i prijateljice iz Krakova). Razmijenili smo brojeve telefona i poslije desetak minuta se pozdravili, jer smo mi trebali autobusom nazad u Bern. Sutradan smo se

vratili u Poljsku. Posjeta Švicarskoj je ostavila dubok pečat u mom srcu. Taj pečat neću nikad izbrisati iz sebe.

Vratio sam se u Krakov, išao redovno na predavanja, ali Marucelina ljubavna strijela mi nije dala mira. Ne dao Bog da sam je sreo kad sam bio prva godina studija. Ništa ne bi bilo od mog studiranja. Ispričao sam mami slučaj s novom djevojkom Marucelom, a ona mi je rekla:

- Došla je ona prava, ispitaj kakva je i ženi se -

Ja sam mami ispričao šta sam djevojci rekao kad sam je ugledao u jednom kafiću u Švicarskoj:

„Bit ćeš moja ili ničija“, naravno, Marucela me nije razumjela. Dodao sam mami da je Marucela iz Argentine, iz grada La Plate. Govori Španjolski jezik i sasvim malo engleski. Opisao sam joj njenu ljepotu.

- Kako ti sine opisa ljepotu te djevojke, to je ljepotica svijeta – dodala je mama smijući se. La Plata, grad u kojem živi Marucela, asociralo je mamu na nešto i vrisnula je: -

-U tom gradu, koji si spomenuo, živi otac moga sina Vinka, Ivan Belić iz Novog Travnika. On je ukrao mog sina kad je imao tri godine i pobjegao s njim u Argentinu, u taj grad, čije ime ne znam ponoviti. Tamo je

i moj voljeni sin Vinko. Nemoj pomisliti Mirko da često ne mislim na sina Vinka i Boga molim za njega. –

Mama je zaplakala. Tješio sam je riječima: - Pronaći ću ja brata Vinka u La Plati, ako bude tamo i ako bude živ, ako Bog da. On je stariji od mene pet godina. Završio je fakultet i sigurno je negdje našao posao.-

Kad se mama smirila, nastavio sam joj pričati o ljubavnoj strijeli koju mi je Marucela zabila u srce sa svojim plavim očima i evo dva mjeseca nikako da ispadne iz mene. Naprotiv, sve se više ukorjenjuje u meni, a pogotovu otkako sam obavio nekoliko telefonskih razgovora s njom. Završila je poljoprivredni fakultet i radi na obiteljskom poljoprivrednom dobru. Proizvode žitarice i prodaju ih u afričke zemlje. Pozvala je i mene da dođem raditi kod njih.

Moram dodati još i ovo u svezi dobrog sporazumijevanja kad pričam s Marucelom. Tako ti je to kad ti se netko sviđa - dobiješ veću želju za životom i učenjem. Prilikom našeg prvog susreta u kafiću na Plavom jezeru u Švicarskoj, jedva smo se sporazumjevali, a sad se preko telefona sasvim dobro razumijemo. Ona se prihvatila ozbiljno učenja engleskog, a ja sam učio španjolski. Meni je lakše, jer ja dobro poznajem talijanski, a talijanski i španjolski su slični jezici.

O La Plati

Maštanje o Maruceli i viđenju s njom u La Plati u narednom vremenu, tjera me da pročitam nešto o tom gradu. Postoje turističke agencije koje organiziraju putovanja za Argentinu, a hvala Bogu imam nešto novaca. Uzeo sam od turističke agencije TUI - Krakov propagandni turistički materijal i počeo tražiti tekstove i slike o La Plati. Pronašao sam sliku velike, lijepe neogotičke katedrale, prekrasno dizajnirane avenije i sliku najvažnijeg znanstvenog muzeja u Južnoj Americi. Također, u reklamama stoji da La Plata ima jedinstven urbani dizajn i da ima bezbroj kulturnih znamenitosti.

Što se tiče grada, osnovan je 1882. godine. La Plata je glavni grad i luka pokrajine Buenos Aires, na južnoj obali estuarija La Plate, Argentina. Grad ima oko šesto pedeset tisuća stanovnika i važno je privredno, trgovačko i prometno mjesto. Razvijena je prehrambena, mesna, tekstilna i kemijska industrija. Također je razvijena metalna industrija s brodogradnjom, kao i industrija građevinskog materijala. Tu je luka za izvoz žitarica i stočarskih proizvoda. Nacionalno sveučilište osnovano 1905. godine, među vodećim je u zemlji. Postoji također i katoličko sveučilište te mnogobrojne kulturne i znanstvene ustanove.

Vađenje strijele iz srca

Tako pročitah i naučih ponešto o ovom lijepom gradu koji me oduševio, a još više me oduševila djevojka Marucela koja živi u njemu. Ta lijepa djevojka me na tren bila hipnotizirala, ali, hvala Bogu, brzo sam došao k sebi. Sad se pojavila želja, koja se svakim danom povećavala, da je ponovo vidim te je zamolim, da izvadi iz mene onu ljubavnu strijelu koja mi je smeta disati i normalno razmišljati. Obećala je doći i izvršiti tu operaciju na dočeku Nove 1989. godine u Beču. Ja ću doći iz Krakova i tu ćemo se sresti i provesti tri dana. Već je rezervirala sobu u hotelu Sheraton za sebe i prijateljicu s kojom dolazi. Rezervirala je također,

preko poznatih poslovnih ljudi iz Beča, karte za čuveni bečki Novogodišnji koncert, koji se izvodi prvog siječnja svake godine. Počinje u jedanaest sati i petnaest minuta i traje oko tri sata s pauzom.

Ja sam također rezervirao sobu za sebe u hotelu Sheraton. Valjda će njena prijateljica biti razumna i ustupiti meni mjesto u njihovoj sobi, a ona će spavati u mojoj. Ja to govorim samo radi operacije koja je neophodna na mom srcu. Intuicija mi govori da će biti sve kako sam zamislio.

Našli smo se na staru godinu u hotelu Sheraton, i naravno, veoma srdačno se pozdravili.

– Moj se san ostvario, da ponovo vidim momka u koga sam se zaljubila na Plavom jezeru u Švicarskoj – kroz suze je izgovorila Marucela. Prijateljica Veri je čudno gledala Marucelu. Nešto joj nije bilo jasno zbog tih suza koje je vidjela. Vjerojatno joj Marucela nije pričala o svojim osjećanjima prema meni. Uz kavicu i piće, sve smo dogovorili. Moj prijedlog o zamjeni sobe je usvojen, jedino je Marucela, gledajući prijateljicu Veri, stavila prst na usta, što znači, to se ne smije znati. Marucela je veoma mlada, a možda ima i stroge roditelje koji vode kontrolu o njenom ponašanju. U svakom slučaju to je veliki plus za mene.

Doček Nove godine u Sheratonu je bio veličanstven. Atmosfera i raspoloženje su bili na visokom nivou. Veri se brzo snašla, naime snašao se jedan mladi čovjek koji je cijelu večer plesao s njom. Čak ju je nakratko vodio u svoje društvo, i ubrzo opet vraćao. Marucela i ja smo plesali, sjedili, slušali prekrasnu glazbu koju je svirao neki dobro uhodani muzički sastav, i cvrkutali o ljubavi na engleskom, a ponekad koju rečenicu i na španjolskom jeziku. To mi je dobro došlo da naučim neke lijepe ljubavne izraze na španjolskom. Oko dva sata, Marucela i ja smo otišli u sobu, već sazreli za odmor od te silne buke. Veri je ostala s tim novim prijateljem koji je plesao s njom, a uostalom, ona ima svoju sobu i punoljetna je.

Nježni poljupci su nas brzo uspavali, što nije bilo nimalo čudno jer smo bili opijeni malo alkoholom, a više ljubavlju. Gola tijela su se spojila u jedno, i tako spojena, u slatkim snovima sanjala o budućnosti. Ne morate vjerovati, ali sutradan nije bilo više one otrovne strijele u meni. Neki nevidljivi mađioničar ju je izvadio iz mene i bacio kroz prozor da padne nekome na glavu i zarobi ga, kao što je i mene zarobila i pretvorila u ljubavnog roba. Ja sam se tog ropstva brzo oslobodio, za pet- šest mjeseci, a ima ljudi koji pate godinama i godinama zbog lažne ljubavi. Kod mene nije bila lažna, a moglo bi se desiti da i jest.

Neki ljudi ne vjeruju u moć ljubavi, pa kad ih spopadnu ljubavni jadi, idu kojekakvim vračarama, gatarama ili vidovnjacima da ih oslobode toga. Ljubav je prirodna stvar i može se desiti svakom čovjeku kad mu u susret dođe osoba o kojoj je maštao, te se fluidi podudare, i eto ti otrovne strijele. Ne idite gatarama. Molite Boga da vas brzo oslobodi od toga, ili molite onu osobu koja vas je pogodila ljubavnom strijelom da je bezbolno, polagano izvadi iz vašeg srca.

Oprostite zbog ove male teorije o ljubavnoj strijeli. Nezgodna je kad te ubode, ali vremenom mora ispasti. Ponekad je teško čekati, ali svemu dođe kraj. Meni dođe Marucela i izbacila strijelu iz mene, ali nije izbacila moju ljubav prema njoj. Sad sam je još više zavolio, ali to nije ono što boli, već ono što daje smisao životu.

Na Novu godinu, točno u deset sati, Marucela i Veri su sjele u taksi i odvezle se u Zlatnu dvoranu gdje će se održati Novogodišnji koncert Bečke filharmonije. Koncert počinje točno u jedanaest sati i petnaest minuta. Prvi koncert je održan 1941. godine i otada se održava svake godine u isto vrijeme. Dirigenti se često mijenjaju, a ove godine je dirigirao Carlos Kleiber.

Po povratku u hotel, oko šesnaest sati, Marucela i Veri su bile prezadovoljne s onim što su vidjele i doživjele. Evo kako je Marucela doživjela tu svjetsku glazbenu ljepotu:

-Kao djevojčica u osnovnoj školi, igrala sam jednu ulogu u baletskom komadu i tada sam zavoljela klasičnu glazbu. Kad god je gostovala u našem teatru, u La Plati, neka skupina koja je izvodila klasičnu glazbu, ili neka filharmonija, ja sam išla i gledala i uvijek se divila tom doživljaju. I evo ostvarila mi se želja da gledam i tu najčuveniju filharmoniju na svijetu. Moja mama i moj očuh su mi ispunili želju da vidim i tu Zlatnu dvoranu i da čujem tu filharmoniju. Ovo što sam s prijateljicom Veri vidjela prije nekoliko sati, ne mogu opisati zato što sam previše oduševljena. Možda ću moći sutra, kad me prođe ovo silno uzbuđenje. -

Dosta podudarnosti smo ja i Marucela otkrili između sebe, boraveći tri dana u Beču. Puno sretniji sam se vratio iz Beča u Krakov. Mama je također bila sretna kad je čula da sam pronašao osobu svog života. To je bila moja mašta, a šta će biti od toga to će pokazati vrijeme.

Okrugli stol

Svaka pomisao na Marucelu me često podsjeti na Plavo jezero koje se nalazi u Švicarskoj. Tu smo se upoznali. Nedavno sam u nekom časopisu pročitao da se u Švicarskoj, u jednom hotelu na Plavom jezeru, održao okrugli stol na kome su sudjelovali poznati europski povjesničari, filozofi i psiholozi. Tema okruglog stola je bila: „Otkad više neće biti rata“. Okruglom stolu je prisustvovalo oko dvije stotina učesnika. Zakazanog dana, oko deset sati, počele su rasprave. Za raspravu se prijavilo oko pedeset učesnika.

Jedan od govornika je tvrdio da rata više neće biti od onog dana kad uništimo sve vrste oružje na kugli

zemaljskoj. Drugi su glasno negirali tu pretpostavku i rekli:

-Ljudi su ratovali i kad nije bilo nikakvog oružja na kugli zemaljskoj.- Nastao je muk. Iz te grobne tišine začuo se glas:

-Kad uništimo ljudski ego, od tada više neće biti rata-

Na ovu rečenicu o egu, ljudi su se glasno nasmijali. Debata je nastavljena, i opet je bilo konstatacija kojima su se ljudi smijali.

Slijedeći govornik je govorio o nacionalizmu kao uzroku ratovanja. Opet je mnogo glasova ponovilo:

- Kad nije bilo ni nacija ni nacionalizma, ljudi su ratovali.- Opet muk i opet onaj tajanstveni glas iz dvorane:

- Kad uništimo ljudski ego, od tada više neće biti rata.-

Mnogi učesnici okruglog stola pokušali su svojim pogledom da otkriju onoga koji govori o egu. Doista je situacija u dvorani postala komična. Neki se glas pojavljuje kao ironija na rad dvije stotine ljudi.

Napravljena je pauza od pola sata. Točno u minutu, svi učesnici su se vratili na svoja mjesta.

Počele su opet rasprave. Sad se diskutiralo o svijesti ljudi, koju treba podignuti na višu razinu, pa će ljudi bolje razmisliti o strahotama koje donose ratovi te ih neće tako olako pokretati. Obrazovanje je jedino oružje za promjenu svijesti. Ali kako to postići, o tome se nije diskutiralo.

Javio se onaj učesnik koji je spominjao ego, tamo odnekud iz zadnjih redova dvorane i kazao:

- Ja tvrdim da rata neće više biti od onog trenutka kad ukrotimo ljudski ego, jer je on uzrok svakog zla u ljudskom rodu. On u ljudima izaziva zavist, ljubomoru, mržnju i oholost, a to je upravo ono što izaziva svađe, prepirke pa i ratove među etničkim skupinama i državama. Svaki ego hoće da je on „naj“ u svakom pogledu; da ima najljepšu djevojku, odnosno ženu, da je najbogatiji, da ima najviše zemlje, najveću i najbogatiju državu... i sve tako „naj“, „naj“... Zato dolazi do ratova! Poznato je koliko treba jednom čovjeku za jedan normalan, prosječan ljudski vijek. Mnogi ljudi imaju materijalnih dobara za život od tisuću godina, a često čitamo koliko djece dnevno umire od gladi.-

Fascinirala me izjava o egu, tako da sam prekinuo s čitanjem i prepustio se razmišljanju o debati na Plavom jezeru.

Caritas

Ja sam u drugoj polovici pete godine studija. S ispitima nemam nikakvih problema. Vrijeme je da uzmem temu za diplomski rad. Odabrao sam je i još samo da je prijavim profesoru i pronađem odgovarajuću literaturu.. U ožujku sam se najavio profesoru filozofije, doktoru Mareku, da mi da temu „Filozofija i rasuđivanje“. Profesor je naglasio da je to zahtjevna tema, ali da ja to mogu uspješno napisati i obraniti. Hvala Bogu, do sad je bilo sve dobro, valjda ću i diplomski rad uraditi i obraniti kako treba.

Sve ispite iz pete godine sam dao na vrijeme, još mi je ostao diplomski rad. Pripremio sam ga i samo sam

čekao određivanje termina za obranu. Pozva me jednog dana na razgovor tatin prijatelj fra Ivica F. koji je sve vrijeme bdio nada mnom, kontrolirao i pomagao koliko je mogao. Što se tiče učenja, nije mi trebala nikakva pomoć, a također me nije mogao uvjeriti da pođem za svećenika, niti je naročito pokušavao. Meni je bio dovoljan primjer mog oca.

Jednog dana me pozvao fra Ivica F. da mi ponudi dva posla, ako želim ostati u Poljskoj poslije studija. Prvi posao bio bi, naravno ako želim, kad diplomiram, rad u Institutu religijskih studija na Jagelonskom univerzitetu u Krakovu. To je akademski institut koji se bavi znanstvenim proučavanjem religija. Ta ustanova objavljuje časopis „Studia Religiosa“. Ako se odlučim za ovaj Institut, objasnit će mi detaljnije o njihovu izučavanju kršćanstva.

Druga ponuda za posao koju sam dobio od fra Ivice F. bio bi rad u Caritasu u Krakovu. Radio bih u Krakovskoj upravi Caritasa koji se bavi širokim spektrom socijalnih i humanitarnih usluga: pomoć ljudima u siromaštvu, beskućnicima i nezaposlenim; briga za starije, bolesne i osobe s invaliditetom; pomoć djeci i mladima u potrebi; pomoć migrantima i izbjeglicama; obučavanje volontera za humanitarni karitativni rad.

O Bogu

Bože dragi, kako da ti zahvalim za sva dobra koja mi daješ? Doista si dobar prema meni. Bože, ja vjerujem u Tebe, ali mi smeta kod mnogih ljudi kad tumače Tvoje postupke prema nekim ljudima. Ja mislim da to nije tako, ali su ljudi pogrešno naučeni, pogrešno tumače Tvoje postupke. Mnogi misle da si Ti neki bradonja koji sjedi gore na oblacima i gleda šta tko radi na zemlji. Kad netko pogriješi, ti ga odmah kazniš. Sto puta sam ponovio i opet ponavljam, da Ti, Bože, nisi zločinac pa da ljude kažnjavaš strašnim kaznama, pa čak i smrću. Ti si uredio život tako što si uspostavio zakonitosti i zakone života, i tko ih ne poštuje, on sam sebe kažnjava,

a ne kažnjava ga Bog. Bože, Ti si predobar. Kad čujem tisuće ljudi koji Te psuju, a Ti ih ne kažnjavaš, divim Ti se. Znam, svi će računi doći na naplatu, kad - tad.

Bože, i ono u svezi sudbine mi puno smeta. Opet ispada da si Ti zločinac. Sudbina je riječ koja znači da je svakom čovjeku predodređeno, odnosno zapisano šta će mu se dešavati u životu? Tko je pisao tu sudbinu? Ako ju je pisala baba vračara, ja ne vjerujem u to; ako je đavo, također ne vjerujem. Ako je Bog pisao sudbine ljudi i desi se nekom mladom čovjeku da nastrada ili pogine, ljudi kažu sudbina mu takva; propisano mu tako. Ako umre malo dijete bez grijeha mi kažemo sudbina takva. Možemo mi zvati to sudbinom, ali nije Bog propisao nikome, a kamo li malom djetetu da pogine, nastrada u prvoj, petoj, desetoj godini života. Bog nije nikome propisao da mu se bilo šta loše desi. Na naš život utječu životne okolnosti i naša pažnja šta radimo i kako radimo. Bog je ljubav, svjetlost i nada, Bog nije zločinac da nekome propisuje nesreće. Oprostite na mome razmišljanju, imam pravo na svoju logiku.

Diploma i rad u Caritasu

Vrijeme za obranu diplomskog rada je došlo. Treba izaći. Siguran sam u sebe, nemam nikakve treme. Više sam straha i treme imao kad sam izlazio na ispite, tijekom studiranja, nego sad kad branim diplomski. Prozvan sam u kabinet za ispite. Tamo je sjedio moj profesor, doktor filozofije Marek i pored njega još dvojica meni nepoznatih svećenika. Profesor je uzeo moj diplomski rad i počeo:

- Kolega Grliću, nisam ni sumnjao u odličan uradak, tvoj diplomski rada. Tvoje poimanje filozofskog rasuđivanja je toliko široko i odgovarajuće da si me oduševio. Imao sam uvijek visoko mišljenje o

tebi i tvome rasuđivanju. Nastavi s učenjem, ti to možeš. Čestitam ti i želim ti puno sreće u životu. Ti si završio sa svojim diplomskim radom. Svrati po diplomu kad bude određen datum za to. –

Prije nego što sam otišao po diplomu o završenoj franjevačkoj teologiji, pet godina, počeo sam raditi u Upravi Caritasa u Krakovu, po sugestiji tatinog prijatelja svećenika fra Ivice F. Trebalo mi je nekoliko dana da se upoznam s kolegama i da dobijem upute o mojim konkretnim zadacima. Volio sam raditi pa su me brzo svi zavoljeli. Za nekoliko mjeseci prošao sam kroz sve vrste djelatnosti Caritasa u Krakovu i okolici. Pri Caritasu je radilo, po potrebi, dosta volonterki, i to lijepe srednjoškolke i studentice. Neke su mi se javljale, namigivale, šarmirale, ali ja nisam mario za tim, moje srce je zauzela, okupirala Marucela iz La Plate.

Nisam zaboravio Marucelu, dapače, još uvijek sam puno mislio na nju i zvao sam je svakih desetak dana, a ako ne nazovem ja nju, zvala je ona mene. Po ovome što pokazujemo jedno prema drugome, mi smo suđeni jedno drugome. Stalno me molila da dođem kod njih, da će mi dati dobar posao u njihovom poduzeću, ili ako želim, dogovorit će mi posao u njihovom Caritasu u La Plati. Te ponude sam ostavio na

čekanju. Osjećao sam se dužnik Krakovu, pa sam želio ostati još koju godinu. Uostalom, tu je moja draga mama, koja brine o meni kao o maloj bebi. Bila mi je i otac i majka. Dosta je ljubavi utkala u mene, trebam to vratiti, makar onoliko koliko mogu. Ništa nisam radio bez mamina znanja.

Rad u Caritasu mi je bio stvarno zanimljiv, nije dosadan. Bio sam organizator mnogih humanitarnih akcija. Volio sam raditi, stalno sam bio u akciji. Poslije godinu dana rada, dobio sam čak i neko unapređenje. Plaća je bila, u odnosu na druge plaće u Krakovu, prilično dobra. Uostalom, imao sam novaca, jer sam veoma malo potrošio od dobitka na lutriji. Nisam imao nekih velikih želja, a također ni mama. Moji najveći troškovi su putovanja s turističkim agencijama. Mamu sam također zvao na putovanja, ali ona nije imala želju, jer se malo bojala vožnje avionom, tako da je stalno putovala autobusom, najviše u Bosnu i Hercegovinu i na hodočašća po nekim svetištima u Poljskoj.

Marucela i ja u Kanadi

U ljeto 1990. godine mama je zaželjela da ide u Bosnu i Hercegovinu, a ja sam dogovorio s Marucelom da se nađemo u Kanadi, u Torontu, točno osmog kolovoza i ostanemo skupa dvadeset dana. Nema mirovanja, obilazit ćemo Kanadu i uživati u njenim prirodnim ljepotama. Toliko je toga lijepog u Kanadi da to ne bi mogli obići ni za godinu dana. Moram se ispraviti: za obići Kanadu i upoznati njene prirodne ljepote trebaju dva života.

Osvanuo je prvi kolovoza. Odvezao sam mamu na autobusni kolodvor u Krakovu. Autobus je već bio postavljen na peronu za Zagreb. Smjestio sam mamu i

njene stvari u autobus, poljubio je i zaželio joj sretno putovanje. Nekoliko suzica sam vidio na njenom licu. Tako je to uvijek pri rastancima.

– Budi dobar i pažljiv prema Maruceli kad je sretnoš u Kanadi – dobacila je mama na rastanku.

Bio bih ja dobar i da nije mama rekla. Puno sam je poželio. Mama se javila drugog dana iz Busovače.

Teško sam dočekaao osmi kolovoza kad je bio moj let za Toronto. Te večeri, oko dvadeset i dva sata, avion je poletio u pravcu Kanade. Let je trajao oko deset sati, tako da smo stigli u Toronto, po njihovom lokalnom vremenu oko šesnaest sati. Do hotela Shangri-La Toronto, koji je rezervirala moja agencija, stigao sam autobusom. Marucela nije bila još došla. Otišao sam u kafe- bar i osvježio se sokom i kavom. Pogled mi je stalno bježao prema ulaznim vratima hotela, tražio je Marucelu.

Poslije dva sata čekanja, Marucela se pojavila na hotelskim vratima. Potrčao sam joj u susret. Zagrlili smo se i ostali tako nekoliko minuta. To je bio dobar znak da smo se poželjeli. Marucela je također željela popiti kavu. Brzo poslije kave, otišli smo u sobu. U hotelu, u kojem smo smješteni, ostali smo dva dana. To je po programu moje agencije, a poslije putujemo

autobusom po Kanadi, ustvari, do destinacija koje su planirane za obilazak u narednih osamnaest dana. Spavanje je bilo skoro svaki dan u drugom mjestu, tj. u drugom hotelu. Bili smo stalno u pokretu, ali tako smo htjeli.

Po programu agencije, za obilazak Toronta je planirano dva dana. Treći dan idemo autobusom dalje. Grupa turista, koju je organizirala naša agencija, brojala je tridesetak ljudi. Brzo smo se upoznali, makar vizualno, a Marucelu i mene su svi primijetili po zaljubljenosti. Nismo se odvajali jedno od drugog, a i poljupci su pljuštali često.

Trećeg dana smo se ukrcali u autobus i tu ćemo se vratiti dan prije povratka u Krakov. Ja zaljubljen do ušiju, više sam gledao u Marucelu, nego u prirodne ljepote Kanade. Marucela mi je najljepša prirodna ljepota. Malo šale. Ipak sam dosta toga vidio i opisat ću to po sjećanju, a redosljed posjeta ne interesira nikoga. Kanada je po veličini druga država na svijetu, zato se i kaže da za obilazak svih njenih prirodnih ljepota trebaju dva života.

Prva ljepota koju sam vidio u Kanadi bila je moja Marucela. Uživao sam u njenom društvu dvadeset dana, a imamo namjeru da se udružimo i budemo skupa dok smo živi.

Posjetili smo nacionalni park Banff. To je jedan od trideset sedam kanadskih nacionalnih parkova. Udaljen je oko sto pedeset kilometara od grada Calgaryja. U Montrealu smo, u jednom hotelu proveli dvije noći. To je drugi grad po veličini u Kanadi. Ne možeš se načuditi tim građevinskim čudima i ljudskoj mašti koja je sve to smislila. Slapovi Nijagare su znamenitost za koju zna cijeli svijet. To vidjeti i doživjeti je veličanstveno. Vodopad Nijagare ne ostavlja nikoga ravnodušnim. Slapovi su na granici između Sjedinjenih Američkih Država i Kanade, tako da ih se može gledati i iz jedne i iz druge države.

Yukon je veliki prirodni rezervat u kome žive plemena koja ne žele prihvatiti suvremeni način života. To je netaknuta priroda. Majka za avanturiste.

Kanada je najbogatija zemlja s jezerima. Na jednom jezeru smo iznajmili i vozili kanu. Naravno, prvo nas je iznajmljivač kanua obučio za vožnju. Vožnja kanua je veoma romantična stvar. Uživali smo u čistoći jezera i pogledu na okolnu prirodu.

Ne mogu zaboraviti šetnju, odnosno hodanje po mostu Capilano. Najviša točka mu je na trideset i tri metra visine, a dužina oko sto pedeset metara. Šetajući po njemu, dobiješ dojam da se jako ljulja i počne te

hvatati strah, ali kad vidiš stotine šetača na njemu, tada se smiriš.

Polarna svjetlost me se posebno dojmila. Pojavljuje se na nebu između kolovoza i travnja. U tom periodu mogu se vidjeti na nebu zeleni i žuti tonovi. Najbolje se vidi iz provincije Manitoba.

Mislim da bih trebao biti vrhunski svjetski putopisac pa da opišem prirodne ljepote Kanade. Sve me to interesiralo, ali moja Marucela me interesirala najviše. Puno poljubaca tijekom putovanja smo poklonili jedno drugom. Dvadeset prekrasnih dana provedoh ja s lijepom djevojkom u prekrasnoj državi Kanadi.

Mama i ja smo se vratili istog dana u Krakov. Prvog rujna smo počeli raditi. Mama je puno pričala o svom i mom zavičaju. Mnoge stvari me nisu interesirale, ali reda radi trebao sam je saslušati. Ona je željela da joj što više pričam o Maruceli. Volim ja Marucelu, ali i mama je također puno voli. Poslije ovog putovanja u Kanadu, stalno mi sugerira da se ženim, jer je vidjela da iskreno volim tu djevojku.

Život je nastavljen u Krakovu dosta monotono. Ja sam radio i skoro svaki dan zvao Marucelu. Taj razgovor

mi je davao neku nadu i raspoloženje. Posao mi nije predstavljao nikakav problem. Svi su u Caritasu imali veliko povjerenje u mene. Meni je jedini problem bio što Marucela nije bila tu. Prije sam mnogo čitao, a kako Marucela uđe u mene, izbaci mi volju za knjigama. Na Franjevačkoj teologiji su svi mislili da ću ja odmah upisati postdiplomske studije iz filozofije. Moja ambicija za knjigom je pala blizu nule. Nadam se da ću je nekad opet vratiti.

Vjeridba

Za Doček Nove 1991. godine, Marucela i ja smo se dogovorili da budemo na Plavom jezeru u Švicarskoj, gdje smo se nekad i upoznali. Predložio sam da s Marucelom dođu i njeni roditelji jer sam ih želio upoznati. Plavo jezero sam odabrao jer sam o njemu čuo jednu ljubavnu legendu, a ona glasi otprilike ovako:

Prema legendi, davno su se na obali ovog jezera, skrivenog među gustom šumom, sastajali mladić i djevojka. Njihova ljubav bila je čista i duboka kao i sama jezerska voda. Uživajući u romantičnim satima, obećali su jedno drugome vječnu vjernost. Međutim, njihova sreća je tragično prekinuta. Mladić je iznenada umro.

Prema jednoj legendi, pao je u jezero i utopio se. Ostavio je djevojku zavijenu u tugu.

Svake noći, nakon njegove smrti, djevojka je odlazila na obalu jezera, na mjesto gdje su se voljeli. Tamo bi, obučena u svoju dugu plavu haljinu, sjedila i oplakivala svoju izgubljenu ljubav, lijući suze tuge u jezersku vodu. To je radila sve dok i sama, iscrpljena tugom nije umrla na obali jezera.

Legenda kaže da je jezero dobilo plavu boju od djevojčinih plavih očiju. U spomen na djevojačku tugu, voda je dobila tirkizno plavu boju.

Mnogi ljubavni parovi posjećuju ovo jezero, baš iz razloga da i njihova ljubav bude jaka i vječna, kao kod ovih dvoje iz legende.

Poslao sam Maruceli ovu priču. Komentirala je:

- Moja ljubav prema tebi Mirk je jača od one iz legende.-

Nisam imao komentara. Marucelini roditelji su također obećali doći na doček Nove godine u Švicarsku.

Trideset prvog prosinca, našli smo se u hotelu u kojem smo rezervirali sobe - Hotel & Spa Blausee. Za mene je to bio jedan čudan susret. Marucela i ja smo u velikoj ljubavi, a mamu i njenog očuha ne poznajem.

Samo sam čuo da imaju veliko poljoprivredno poduzeće. Ne znam kako me predstavila njima, odnosno kako se prema njima smijem ponašati. Pozdravio sam ih oboje kao neznance, a Marucela me je poljubila ostavši mi malo duže u zagrljaju. Već mi je bilo lakše u odnosu prema njima, jer su dobili prilično realnu sliku o našoj ljubavi.

Izgledali su mi dosta mladalački, a pogotovu mama Camila. Mama je Čileanka. Pobjegla je sa svojom malom Marucelom iz Čilea u La Platu i udala se za Ivona Bella. Poslije detaljnijeg upoznavanja u kafe baru priopćio sam im da sam rezervirao dvije sobe. Doček Nove godine bit će u velikoj hotelskoj dvorani i tu sam pripremio jedno iznenađenje za njih, a i za Marucelu.

Mi smo došli u dvoranu za doček Nove godine oko devet sati. Našli smo naš rezervirani stol i smjestili se. Muzika je već lagano svirala. Svirao je neki veliki bend na različitim instrumentima. Točno u deset sati, po dogovoru, za naš stol je došao violinist i počeo je svirati meni dragu melodiju, „La palomu“. Za nekoliko stolova oko nas nastala je tišina. Vidjeli su da se nešto sprema. Osim mene, nitko nije znao za ovo što će se zbiti.

Ustao sam, naklonio se prema Maruceli i roditeljima, te onda kleknuo pred Marucelu, izvadio

prsten, i pružio joj ga. Zamolio sam je da ispruži desnu ruku te sam joj polagano stavio veru na prst, uz ove riječi:

- Budi moja, jer bez tebe ne mogu zamisliti svoj budući život. Moja je duša mirna samo uz tvoju. Moja si ljubav, moj si izbor, moj si put. Na tom putu se ukrcajmo u našu lađu i ne dozvolimo da nam itko drugi kormilari njom.-

Marucela je odgovorila:

- Bit ću tvoja, volim te Mirk. -

U Marucelinim očima sam vidio nekoliko suza radosnica. Mama Camila je plakala, nadam se također od sreće, a Ivon je bio pun iznenađenja. Uslijedio je veliki aplauz u okolici našeg stola. Violinist se naklonio i otišao. Svoju napojnicu je već dobio dok smo dogovarali svirku.

Sva ostala zbivanja u svezi dočeka Nove 1991. godine i obilaska jezera su bila na nivou i u velikom raspoloženju. Marucela i ja smo većinu vremena bili u sobi. Za vrijeme jela i šetnji bili smo zajedno s Marucelinom mamom i očuhom. Sljedećeg dana smo otputovali do aerodroma u Bernu i odletjeli - svatko u svoj grad.

Mama je znala gdje sam. Odmah po povratku iz Švicarske je zapitkivala o svojoj budućoj nevjesti Maruceli. Ponekad sam bio malo i bezobrazan te sam drsko odgovarao, misleći: Zašto ona mora sve znati? Ovoga puta sam joj imao dosta toga reći:

- Mama, ja sam se vjerio s Marucelom u Švicarskoj za doček Nove godine. Bili su joj tu i roditelji. Roditelji su joj doista lijepi i ljubazni. Sa svadbom ćemo još sačekati.

Život je opet ušao u svoju monotonu kolotečinu. Bio sam na skijanju šest dana na planini Beskid Wyspowy udaljenoj 60 kilometara od Krakova. Bilo je lijepo, ali mi je nedostajalo moje društvo, koje iz opravdanih razloga nije moglo ići sa mnom ovoga puta. Sve prolazi pa je prošlo i to.

Mamina smrt

Dvadesetog travnja mi javiše u Caritas da mi je mama bolesna, odnosno, pozlilo joj je nešto u tvornici, na radnom mjestu. Odmah sam pojurio autom prema tvornici. Kad sam ušao u tvornicu i prišao mjestu dešavanja, mama je bila već mrtva. Doktor, koji je stigao malo prije mene, konstatirao je smrt od infarkta. Bio sam izgubljen u tim prvim satima. Pitao sam Boga:

-Bože, je li moguće da tolika razlika može biti u raspoloženju, samo u tako kratkom vremenu? Jutros smo se mama i ja šalili i veselili u svezi moje ženidbe, a nekoliko sati kasnije, ona leži mrtva, a ja tužniji nego ikad.-

Dobri ljudi iz maminog poduzeća, sve su dogovorili u svezi smrtnog slučaja u jednom pogrebnom društvu: opremanje mrtvaca, limeni kovčeg i prijevoz u drugu državu - Jugoslaviju, republiku Bosnu i Hercegovinu, do sela Bara kod Busovače. Dogovorili smo da to sve bude za pet dana, do subote, dvadeset petog travnja u petnaest sati, za kad je najavljena sahrana na groblju u Barama. Naravno, sve smo to uredno javili obitelji u Busovači.

Također sam nazvao tatu, (sad svećenici imaju telefone u svojim sobama) i sve mu objasnio oko mamine smrti, dovoza mrtvog tijela u Busovaču, sahrane, daće i svega ostalog. Odmah mi je izrazio sućut i rekao da ne može doći; bolestan je, a ima i onaj poznati razlog. Nisam se puno ni ljutio, takav je otkako ga znam.

Javio sam i Maruceli, da je moja mama Milka Grlić iz Busovače, selo Bare, umrla dvadesetog travnja 1991. godine. Također sam joj javio sve u svezi sa sahranom. Poslije nekoliko sati, dobio sam poruku na mobitel:

- Dragi Mirk, primi moju duboku sućut povodom smrti tvoje drage mame. Moja mama i moj očuh ti također šalju sućut. Budi hrabar, Marucela.-

Za pola sata je opet stigla poruka od Marucele:

- Poštovani Mirk, kad sam mami i očuhu doslovno prenijela tko je umro, i kad sam spomenula ime tvoje majke, moj očuh je doživio neki šok. Odjednom mu se lice zgrčilo, a pogled je sakrio od mene. Molim te, kad budeš imao vremena, objasni mi o čemu se radi. Pozdrav, Marucela.

Odmah je uslijedila povratna poruka:

- Sve ću ti objasniti kad se budemo vidjeli. -

Evo kratkog objašnjenja u svezi poruka i mobitela, da ne bi došlo do kakve zabune. 1990. godine mobitel je u Argentini već bio u širokoj upotrebi, tako da ga je Marucela imala već nekoliko godina.

Naravno, i u Poljskoj su se pojavili mobiteli, ali ih je rijetko tko imao godine 1989, 1990. Ja sam ga imao. U masovnu upotrebu je mobitel u Poljskoj ušao tek od 1997. godine. Zato sam ja od Marucele primio sućut u obliku poruke na mobitelu. Vrijeme ne stoji, a sa vremenom ne stoje ni tehnički pronalasci. „Panta rei“, sve teče sve se mijenja. Ova izreka pripisuje se grčom filozofu Heraklitu. To je korijen razmišljanja za zakon dijalektike.

Otputovao sam u Bosnu i Hercegovinu avionom do Sarajeva. Iz Sarajeva sam taksijem došao do

Busovače, odnosno Bara. Došao sam u kuću bake Ivanke, starice povijenih leđa, slabog vida i sluha. Skoro joj je osamdeset godina, a još je živa, dok njenu kćerku, mlađu od nje dvadesetak godina, voze u mrtvačkom kovčegu da je sahrane u Barama gdje je i rođena. To je Božja volja, a što je naša ljudska logika drugačija, zato nas nitko i ne pita. Zakone o životu je postavio Bog, mi smo nemoćni. Borimo se tamo gdje smo moćni.

Sahrana je obavljena u zakazano vrijeme na groblju u Barama. Obred ukopa je vodio župnik iz Busovače. Sve je obavljeno po kršćanskim propisima. Valjda zbog slučaja i relativne mladosti moje mame, puno naroda je bilo na sahrani. Mnogi su prilazili i davali svoju sućut meni, kao i ostaloj obitelji.

Ostao sam s bakom desetak dana i poslije sam, opet avionom, odletio nazad u Krakov. Vratio sam se na posao u Caritas. Glavni rukovodioci Caritasa su primijetili moje govorne, a vjerojatno i logičke sposobnosti, te su mi davali sve više zadataka u svezi edukacije volontera i novoprimitljenih radnika.

O vjeri i vjerovanju

Poslije mamine smrti, puno sam razmišljao o Bogu i vjerovanju. Nije me majčina smrt uplašila, znam zakone života, rađanja i umiranja. Kad će netko umrijeti, ne mislim da je bilo igdje zapisano. Neki ljudi žive duže, neki kraće. Mislim da to sve ovisi o uvjetima života, genetica, te problemima koji se pojavljuju na životnom putu. Mojoj mami je pomoglo umrijeti, siguran sam, i sekiranje za sinom Vinkom. Nije mamino srce bilo od čelika, moralo je jednog dana eksplodirati od tuge. Velika je majčina ljubav za njenim djetetom.

Da sam dao zakletvu časti, svaki dan bih govorio misu, čitao Evanđelje, propovijedao o Bogu, vjeri i

vjerovanju. Bez obzira što ne govorim misu, Bog je u meni, a što se tiče razmišljanja o Njemu vjerojatno lutam, ili kako se to kaže, filozofiram. Nitko Boga nije vidio, a kroz dugu povijest ljudskog roda, ljudi su izmišljali razne bogove i različite teorije o tim bogovima, dok nisu počeli razmišljati o jednom Bogu.

U svezi razmišljanja o Bogu, svidjela mi se jedna pjesma ovog moga spisatelja koju sam pročitao u jednoj njegovoj knjizi poezije. Evo teksta.

Samo je jedan Bog

Ljut sam na ljudski egoizam
jer izmisli
Bogova kiše,
Bog je samo jedan
nema ih više.

Ljut sam na sekte
i razne vjere
jer svaka tvrdi:
njen je pravi Bog,
a ne poštuju mog.

Ljut sam
na vjeroučitelje
vjera svih,
jer ne propovijedaju
jednoga Boga
i ne bore se
da među ljudima
zavladaju
mir i ljubav.

Ljut sam...

Jer vjerujem
u jednoga Boga
koji sve stvori:
zakone kozmosa
i planeta
i sva bitisanja
ovoga svijeta.

Ljut sam na ljudski egoizam, jer izmisli bogova više, a Bog je samo jedan. Mnoge ljudske grupacije, kroz dugu povijest ljudskog roda, imale su različita poimanja o Bogu. Zato su ljudi, ovisno o tome na kojem dijelu zemaljske kugle su živjeli, stvarali su sebi različite pojmove o Bogu, o načinu molitve i načinu života u toj sredini, odnosno na tom dijelu kugle zemaljske.

Kada se pročita knjiga »Religije svijeta«, upravo se vidi da su ljudi, kroz povijest svoga življenja, stvarali sebi zaštitnike - bogove, religije i filozofije življenja. Kroz dugu povijest mnoge ljudske grupacije su izumirale, kao i njihove religije, običaji i filozofije življenja, a druge su nastajale. Mnoge su nastale tako što su se izdvajale iz postojećih, zbog sukoba mišljenja, a u svezi s načinom vjerovanja ili prevlasti u organizaciji te vjere ili sekte.

Nemam pravo suditi i optuživati ta različita poimanja o bogovima i drugim predmetima vjerovanja, ali imam pravo dati svoje mišljenje o ispravnom poimanju Boga.

Bog, kao tvorac svega vidljivog i nevidljivog, tvorac zakona i zakonitosti po kojima se zbiva sve na kugli zemaljskoj i u kozmosu, biće koje zrači ljubav i svjetlost - potreban je ljudskom rodu. Da nije tako, ne bi devedeset odsto čovječanstva na kugli zemaljskoj vjerovalo, uzdalo se, nadalo se u Njegovu pomoć. Ako je to tako, a tako je, Bog nam je potreban. Koliko milijuna ljudi u ovom trenutku traži pomoć, moli, nada se i olakšava sebi život. Teško onome tko se ne nada. Prazan je, bez pomoći je, teško mu je živjeti. S jakim vjerom u Boga i sebe, možeš sve. „S jakim vjerom možeš planinu pomaknuti“. Sam pojam „vjerovanje“, znači puno za

tvoju psihu. Kad vjeruješ, ti se nadaš, ti nisi sam, dakle, Bog ti je potreban.

U svakodnevnom ljudskom životu dešavaju se ružne i lijepe stvari. Puno ljudi za lijepe stvari koje im se dogode zahvaljuju Bogu, a mnogo njih za ružne stvari psuju ili proglašavaju Boga zločincem. To optuživanje Boga za nesreće koje se dešavaju ljudima je, po meni, nepravilno poimanje Boga.

Neću sada ovdje objašnjavati teorije o postanku svijeta; nastanak Božjim stvaranjem ili evolucijskim razvojem, već želim reći da u kozmosu, na planeti Zemlji, vladaju zakoni i zakonitosti, odnosno da se čitav život odvija po njima. Bez obzira tko je stvorio te zakone i zakonitosti, sve se odvija i zbiva po njima. Evo nekih zakonitosti: kretanje planeta oko sebe i u planetarnom sustavu, putanja zemlje oko sebe i sunca, dan i noć, vjetrovi, oluje, plima i oseka, agregatna stanja vode, nastajanje i nestajanje oblaka, adaptacije biljaka i životinja u različitim životnim sredinama, prirodna ravnoteža, akcija i reakcija i ...

Čovječe, Bog ti je dao pamet da se služiš njome. Moraš upoznati zakonitosti koje vladaju na našoj planeti, plus zakone društva u kome živiš, kao i moralne norme koje trebaš poštovati.

Kada sve ovo upoznaš-shvatiš, te ti bude jasno življenje u tvojoj sredini, kontinentu, planeti, kozmosu, nikada više nećeš kriviti Boga za dešavanja koja su proizvod tvoje krivnje i tvoga razmišljanja. Ti si kormilar na svome životnom putu.

Prisustvovao sam sahrani jednog mladog čovjeka koji je poginuo u prometnom udesu. Njegova mama je proklinjala Boga zašto joj ga uze. Tužno i žalosno je kada u zemlju odlazi mlad čovjek od dvadeset i dvije godine. Odmah poslije sahrane čula se priča da je vozio auto totalno pijan, sletio u rijeku i poginuo. Ima li ovdje komentara tko je kriv? Koliko ljudi dnevno gine zbog nepažnje i nepoštovanja propisa koji se moraju poštovati. Ti, čovječe, možeš raditi što hoćeš, ali nećeš dokle hoćeš, jer su posljedice kobne, ne samo za tebe, već i za ljude oko tebe.

Čovječe, ne možeš uz vjetar, ne možeš protiv prirodnih zakona, ne možeš protiv društvenih zakona, protiv moralnih normi. Možeš, ali... I kada se zlo desi, kažemo „sudbina“ . Sudbina je kada se nešto desi, ali dok se ne desi, onda nije sudbina. Dakle, mi sami izazivamo „sudbinu“. Razumna smo bića, razmislimo o posljedicama koje nam se mogu dogoditi.

Ima životnih situacija koje se ne mogu izbjeći. Planiranje puta: autom, brodom, avionom, pa čak i

kretanje pješice. Tu ti ne možeš znati hoće li se desiti nesreća ili ne. Ako se nešto desi, to nazivamo sudbinom. Tu također nije kriv Bog. Ti si sam planirao svoj put i donio odluku.

Čovječe, poštuj društvene zakone i Božje zakonitosti, pa će ti biti puno lakše na tvome životnom putu. Koristi svoj razum, planiraj, razmišljaj, donosi mudre odluke, upravljaj svojim životom, ali nikada protiv zakona i zakonitosti, a tada će ti Bog biti pomagač na tvome životnom putu.

Vjera, religija i vjerske, odnosno religijske zajednice, teme su o kojima se stoljećima vode žestoke rasprave, kako u znanstvenim krugovima, tako i među običnim ljudima. Stavovi koji se formiraju na bazi različitih pogleda na svijet i njegove nerazjašnjene pojave i fenomene, često dovode do diskvalificiranja skupina koje imaju drugačije mišljenje. To se posebno manifestira u odnosima vjernika prema ateistima i obrnuto. Metode uzajamne diskvalifikacije prisutne su i među ekstremnim pripadnicima različitih religijskih zajednica, pa i unutar pojedinih vjerskih zajednica. Te razlike ponekad eskaliraju u međuvjerske mržnje, sukobe i nasilje nesagledivih razmjera i posljedica. U to

smo se imali prilike uvjeriti i na primjeru nedavnih ratnih sukoba na području bivše Jugoslavije.

Razmatranje unutarnjih proturječnosti na relaciji vjera-religija-vjerske zajednice, zahtjeva širu analizu u koju se, na ovom mjestu, nećemo upuštati. Neka se time bave znanstvenici i vjeroučitelji kojima je to profesionalno zanimanje i redoviti posao. Zadržat ćemo se isključivo na fenomenu vjere, koji gotovo svakodnevno zaokuplja obične ljude.

Što je vjera i kako se prema njoj odnosimo u pojedinim životnim situacijama?

Pojednostavljeno gledano, vjera je pitanje ljudske osobnosti. Svaki čovjek u svom biću nosi neku vjeru. Svatko vjeruje u nešto. To ne znači da je svaki čovjek vjernik u smislu pripadnosti određenom vjerskom učenju, niti da mora pripadati nekoj od poznatih vjerskih zajednica. Vjera ne podrazumijeva takvu vrstu potpune identifikacije s pripadnicima određenih vjerskih, odnosno religijskih skupina. Ona može funkcionirati i izvan njih, kao individualan odnos spram svijeta.

Vjera se ne mora vezivati samo uz Boga kao svevišnje božanstvo iz čijih su zasada izrasle brojne religijske zajednice.

To što mnogi prihvaćaju vjeru u Boga može biti izraz priklanjanja stanju kolektivne svijesti koje donosi odgovarajući duhovni dobitak. U svakom slučaju, opredjeljivanje za vjeru u Boga nosi u sebi manji rizik od vjere u bilo što drugo. Jer, za razliku od Boga koji je nadnaravan, sve drugo, jer mu nije ravno, uz očekivane radosti, može nam prirediti i stanovita razočarenja.

Vjera je, u načelu, sustav pozitivnih osjećanja prema objektu vjerovanja, bilo da je on stvaran ili imaginaran, u našoj blizini ili daleko od nas. Kad čovjek vjeruje, i besmisao se lako pretvara u smisao. Nevidljivo poprima obrise vidljivog, a nedostižno prerasta u dostižno. Vjerovati u nešto, znači imati to na dohvat ruke. Ako ne kao činjenicu, a ono barem kao imaginaciju. Kao misao koja nas nosi željenom cilju.

Tko ne vjeruje, taj se nema čemu nadati.

Vjera je, dakle, poželjna u svakom vremenu i na svakom mjestu. Podjednako u situacijama kada nam sve ide kako treba, kao i onda kada stvari krenu nizbrdo. Vjerom se uspostavlja nadmoć pozitivnog nad negativnim i dobra nad zlom. Ona osigurava ravnotežu poljuljanih emocija, unosi prijeko potrebnu stabilnost kad nam je najteže, kad gubimo ono što nam je najdraže, a dobivamo ono što ne volimo.

U vjeri je spas, ma kakva ona bila i ma od koga dolazila.

Vjervanje u Boga ne traži velike žrtve. Tjelesna odricanja su mala, a duhovna dobit je velika, pa i onda kada na oltar pobožnosti prinosimo dio vlastitoga imetka. Kada se žrtvujemo za dobro zajednice kojoj pripadamo.

Dobročinstvo se nagrađuje ljubavlju.

Nedobročinstvo proizvodi mržnju.

U promišljanju fenomena vjere ne smijemo se zadržati samo na sagledavanju odnosu jedinke spram Boga. S dužnom pažnjom trebamo promatrati i druge oblike vjerovanja koji su usmjereni na društvene i prirodne pojave. Tako ćemo brzo spoznati kako i ljudi koji se deklariraju kao ateisti imaju svoju vjeru. Zapravo, shvatit ćemo da je vjera stanje svijesti, a ne samo popratna ili prolazna manifestacija odnosa prema nečemu ili nekome iz našeg bližeg ili daljeg okruženja.

Nikoga ne bi trebalo iznenaditi saznanje kako pojedini, takozvani ateisti, jednakim žarom štiju Boga kao i osvjedočeni vjernik. Samo, za razliku od javnih vjernika koji svoje vjerske osjećaje manifestiraju na svakom koraku, racionalni ateisti svoju vjeru u

Svevišnjeg stvoritelja čuvaju samo za sebe. Simbol svoje vjere oni doživljavaju duhom, a ne vidom. Njima nisu potrebni posrednici u liku vjeroučitelja, niti posebni prostori u obliku vjerskih objekata gdje će isticati vlastite vjerske osjećaje. Takvim vjernicima „Bog je u duši i tijelu“. Utjelovljen je u njihove misli i postupke i ističe se kroz njihovo primjerno dobroćinsko ponašanje.

Stoga se može reći kako su tanke linije koje dijele te dvije vrste vjernika. Ako među njima i postoje razlike, ne možemo ih pronaći u različitosti duša, već u vanjskim oblicima isticanja religioznosti. U onim praktičnim, koje se svode na raznovrsne vjerske obrede i vanjske manifestacije, koje jedni izbjegavaju, a drugi upražnjavaju.

Za razliku od njih, istinske nevjernike i krive vjernike lako je prepoznati. Oni se jednako ponašaju u svim situacijama. Kada se lažno kunu, kao i kad se Bogu mole. U oba slučaja rade to kako bi skrili ili isprali grijeh zbog zla počinjenog drugim ljudima. Njima je vjera maska za prikrivanje vlastitog bluda i učinjenih pogreški. Ti skrbnici vlastitog i štetnici tuđega interesa pokušavaju se približiti i infiltrirati u vjerske zajednice, kako bi u masi vjernika prikrili svoju nevjeru.

Kakva god bila, iskrena vjera donosi dobro, a nevjera u sebi krije zlo.

Zato je, čovječe, dobro vjerovati, kako u Boga, tako i u bližnjega svoga i u sebe samoga.

„Bože, ja ne tražim od tebe kruh i zlato, već mudrost koja će mi dati sve“.

„Bože, napuni moju čašu ljubavlju, kojom ću sve neprijatelje pretvoriti u prijatelje“.

Čitaoče, ja vjerujem u Boga, a ti dobro razmisli.

Vratio se knjizi

Poslije mamine smrti ostao sam u Krakovu. Imam puno prijatelja, ali nedostaje mi majka. Poslije vađenja ljubavne strijele iz mog srca i vjeridbe s Marucelom veoma sam se smirio. Izgubio sam mamu, dobio sam Marucelu. Nije to isto, ali sam se smirio. S vremena na vrijeme sam izlazio s nekoliko prijatelja na kavu. Čovjek mora negdje izaći, ali vjerujte da je i to gubljenje vremena. Odlučio sam se vratiti knjizi. Volim filozofirati, volim davati komentare na mnoge stvari, pojave i dešavanja, pa sam odlučio pisati eseje. Eseji nisu ništa drugo nego davanje osobnog mišljenja o nekoj osobi, ili nekom društvenom ili sportskom događaju.

Za nekoliko mjeseci napisao sam desetak eseja. Nije to puno. Pola toga sam već imao u glavi pa je to

samo trebalo prebaciti na papir. Veoma je važno da se kroz razgovor s nekim podsjetiš nekih dešavanja i nekih tvojih ranijih razmišljanja o nekome i nečemu. Kad kreneš i uposliš um, to ide. Preko noći se reproduciraju tvoja razmišljanja, tvoje želje i eto ti sutra materijala za pisanje. Zaposlite um i on će vam sigurno pomoći. Meni, hvala Bogu, pomaže. Isprintao sam eseje i dao ih na čitanje ravnatelju našeg Caritasa, profesoru doktoru psihologije, Kowalskom. Dugo godina je predavao psihologiju na teologiji, a kad se umorio, otišao je raditi u Caritas do mirovine.

Poslije nekoliko dana, dr. Kowalski me je pozvao u svoj ured, da mi priopći svoje mišljenje u svezi s eseja. Pružio je ruku da mi čestita i nastavio:

- Za početak je ovo više nego dobro. Posebne čestitke zaslužuješ za esej „Ljubav je svjetlost života“. Predlažem ti da navedeni esej pročitaš i objasniš na nekoliko lokalnih radio stanica, a također i na našoj krakovskoj TV stanici. Ja ću ti srediti da predavanja održiš i u nekoliko srednjih škola u Krakovu. –

Za naredna tri mjeseca, sve zadatke vezane za predavanja koje mi je sugerirao profesor psihologije, obavio sam i napisao još desetak eseja. Krenulo mi je. Kad se trudiš, nešto i postigneš. A prijatelji pitaju, što me nema...

Esej: "Ljubav je svjetlost života"

Ljubav je emotivni centar svijeta. Najljepši osjećaj ljudske ličnosti. Svjetlost koja obasjava život. Mi smo produkt ljubavi. Dijelimo ljubav pa ćemo puno puta više i dobivati. Budimo pažljivi i nježni prema ljudima, bližnjima, a zauzvrat ćemo dobiti puno više one ljubavi koja treba našoj psihi.

Ljubav je središnja tema svih umjetnosti. Os oko koje se vrti cjelokupno stvaralaštvo. Ne postoji umjetničko djelo u koje nije ugrađena ljubav njegovog tvorca.

Ljubav je sastavni dio našega života. Vidljiva sjena koja nas prati na životnom putu. Zato se često kaže da

onaj koga ne prati ljubav, ne zna zašto se rodio niti zbog čega živi.

Na sjemenu ljubavi izrasta cijeli svijet. Sve što se rađa, raste i dozrijeva, nastaje iz ljubavi.

Ljudski rod nastaje iz ljubavi žene i muškarca. Životinjski na sličan reproduktivni način. Biljni iz ljubavi sjemena i zemlje. Pa onda sunca i vode. I tako se krugovi rađanja, rasta i zrenja ponavljaju ciklično.

O ljubavi se pjeva, piše, slika, mašta i stvaraju najbolja umjetnička djela.

Zbog ljubavi se igra, pjeva, veseli, raduje, nada, pati, tuguje...

Na kraju krajeva, zbog ljubavi se i umire. Ne zato što ljubav nekoga tjera u smrt, već zbog ljubomore i osvetoljubivosti koja prerasta u mržnju prema onome tko je predmet nečije zatrovane ljubavi.

Zašto je ljubav ispred i iznad svega? Što joj to daje toliku snagu i važnost? Što je stavlja u središte sveopćeg interesa? I na koncu, može li čovjek živjeti bez ljubavi i, ako može, kakav je taj život?

Ova pitanja često postavljamo sebi i drugima. Na neka od njih pronalazimo odgovore, a neka ostaju otvorena. To je i razumljivo, jer ljubav je teško uramiti u poznate okvire. Svaka ljubav nosi u sebi nešto

specifično što se, barem za nijansu, razlikuje od drugih ljubavi.

Kad razmišljamo, pišemo ili govorimo o ljubavi, gotovo uvijek mislimo na ljubav koja se razvija i vlada među ljudima. Sama riječ ljubav asocira na odnose između muškarca i žene i obrnuto. Iako se ljubav na toj relaciji promatra u svojoj cjelovitosti, ne treba zaboraviti da postoje i druge, jednako važne relacijske veze koje su zasnovane na ljubavi. To su, prije svih, veze roditelja i djece, zatim djece međusobno, pa baka, djedova i unuka, te bliže i dalje rodbine: prijatelja, drugova, kolega, susjeda, znanaca i slične. Sve te veze protkane su osjećajima ljubavi, uzajamnosti i povećanog stupnja međusobnog uvažavanja i razumijevanja.

Ljubav nema unaprijed zadane granice. Ona se proteže dokle dosežu ljudski osjećaji.

Iako se ljubavni odnos muškarca i žene smatra osnovom nastanka ljudskoga društva, on ipak nije emotivno najdublji i najjači. Ispred njega je, u biološkom i stvarnom smislu, ljubav koja se razvija između roditelja i djeteta i obratno.

Po svim karakteristikama po kojima se mjeri snaga ljubavi, na prvom mjestu je emotivni odnos roditelja prema djetetu. U prvom redu, svakako, odnos majke

prema djetetu. Ta se ljubav začinje sa začecem djeteta i traje do kraja života.

Nitko nema toliko ljubavi koliko je ima majka prema vlastitom djetetu. Sve druge ljubavi dolaze nakon nje. Ta ljubav je proizvod prirodnog stanja po kojem je dijete dio majčinog bića. Ono je majčin plod koji je najvažniji dio života proveo u njoj samoj. Tko bi onda mogao posumnjati u snagu te ljubavi i tko bi je mogao poreći ili dovesti u pitanje? Rijetke su majke koje bi mogle voljeti bilo koga na svijetu koliko vole svoje dijete. Ako ih ima, onda moraju postojati jaki razlozi za prenošenja dijela ljubavi sa djeteta na neku drugu osobu. U te individualne razloge teško je ulaziti, jer se oni tiču svake žene ponaosob.

Logičan slijed u snazi ljubavi je onaj koji se razvija između oca i djeteta. No, ljubav oca prema djetetu nije isto što i majčinska ljubav. Ona u stvarnosti može biti izrazito jaka, ali nema istu biološku snagu kao majčinska. Majka je za dijete jedna jedina, a otac može biti bilo koji muškarac. Premda je ovo malo grubo rečeno, u stvarnosti je to tako. Zato i postoji dosta očeva koji ni ne znaju za svoju biološku djecu i dosta djece koja ne poznaju svoje biološke očeve.

Snagu ljubavi djece prema roditeljima teže je odrediti, jer se ona kreće u rasponu od patološke pa do

skoro zanemarive. Kolika je ljubav djeteta prema majci i ocu zavisi od samog djeteta. Ima djece koja neizmjereno vole i poštuju svoje roditelje. Neko više majku, a neko više oca.

Prirodno je očekivati da djeca osjećaju veću bliskost i ljubav prema majci. Ali, u praksi ima dosta primjera da djeca više vole i poštuju oca nego majku. Na te primjere nailazimo najprije tamo gdje je majka napustila obitelj i djecu. Zatim tamo gdje majke zapostavljaju roditeljske obaveze koje preuzimaju očevi. Ili gdje majke zlostavljaju djecu, nasuprot očevima koji djeci nadoknađuju zanemarenu majčinsku ljubav. Uglavnom, taj kompleks emotivnih odnosa mora se promatrati u svakom konkretnom slučaju kako bi se utvrdilo stvarno stanje i izveli odgovarajući zaključci.

Ljubav između muškarca i žene također se može sagledavati iz više kutova i na različite načine. Prema snazi uzajamnih emocija, ona se može podijeliti u više skupina.

Svakako, najjača je ona ljubav koja se temelji na stvarnom međusobnom poštovanju, uzajamnom razumijevanju i uvažavanju partnerskih potreba i interesa. Kako tjelesnih, tako i duhovnih. Ali i svih drugih koje su izvan ljudske osobnosti. U zajedničkom životu muškarca i žene koji je okrunjen brakom, važno

je ispunjavati odredbe bračnoga ugovora i zavjete izrečene u vrijeme vjenčanja. Ako se to poštuje od strane oba bračna partnera, onda među njima vlada ljubavni sklad i obiteljska harmonija koja se kasnije prenosi i na djecu.

Međutim, ako jedan od bračnih partnera ili oboje istovremeno krše odredbe bračnog ugovora ili nepisana pravila bračne zajednice, tada je njihov odnos poljuljan i teško je očekivati bilo kakvu harmoniju ili veću ljubav. Loši odnosi između bračnih partnera negativno se odražavaju i na njihovu djecu koja u obitelji žive pod stalnim stresom izazvanim roditeljskim bračnim razmiricama. Djeca iz takvih brakova izlaze nespremna i neodlučna za formiranje vlastite obitelji i u dosta slučajeva izbjegavaju zasnovati vlastite legalne bračne zajednice.

U današnje vrijeme sve više je izvanbračnih zajednica u kojima partneri žive onako kako im to najviše odgovara. Zajednica bez obveza često je prepreka povećanju obitelji, jer se takvi parovi teže odlučuju za rađanje vlastitih potomaka. Tako društvo gubi očekivani prirast stanovništva, ali i obitelj kao prirodnu i društvenu reproduktivnu cjelinu. Kuda će nas takva životna praksa novih generacija odvesti, pokazat će bliska budućnost. No, ako je suditi po

primjerima iz aktualne prakse, ona nije ružičasta. Barem tako pokazuju najnovije statistike, za koje bilježe stalni pad nataliteta i porast mortaliteta, ne samo starijih osoba, već i ljudi srednje životne dobi.

Uz svaku ljubav vežu se i određena pravila ponašanja učesnika. Neka od njih su propisana, ali većina spada u kategoriju takozvanih moralnih normi i načela. Otuda je i proizišla njihova neobaveznost u primjeni i poštivanju. Čak i tamo gdje su za kršenje normi propisane sankcije, one se izigravaju od strane neodgovornih sudionika.

Tako, na primjer, sve veći broj roditelja ne plaća alimentaciju za djecu bračnim drugovima s kojima su razvrgnuli bračnu zajednicu. Za tu vrstu prekršaja država nije pronašla efikasna sredstva prinude, čime je prekršiteljima ostavila na volju hoće li izvršiti obaveze utvrđene sudskim presudama ili će ih izbjeći. U ovakvim slučajevima državni bi organi morali zaoštriti odgovornost nesavjesnih roditelja i bivših bračnih drugova, te osigurati blagovremenu isplatu alimentacije koja je, vrlo često, glavni izvor egzistencije rastavljenih roditelja kojima su djeca povjerena na odgoj i uzdržavanje.

Gdje nema ljubavi, tu je ostao širok prostor za neslogu, ljubomoru, svađu, mržnju i fizičko nasilje. Život

u takvim zajednicama incidentan je i stresan, te se često pretvara u pakao za sve njezine članove, a osobito za žene i djecu.

Poznati univerzitetski profesor u poznim se godinama zaljubio u svoju studenticu. To mu je bio dovoljan razlog da veći dio slobodnog vremena provodi izvan kuće. Neko vrijeme pravdao je kašnjenja fakultetskim obavezama, ali to nije dugo potrajalo. Supruga je posumnjala u njegove riječi. Nedugo zatim otkrila je pravi razlog učestalog kašnjenja. Počela mu je prigovarati. Tražila je da prekine vezu sa djevojkom kojoj je po godinama mogao biti otac. Njemu to nije odgovaralo. Ranija ljubav i bračna harmonija među supružnicima pretvorila se u svakodnevne rasprave i svađe. Profesor je bio sve nervozniji, i nakon jedne žučne rasprave, snažno je odgurnuo suprugu koja je pri padu teže ozlijedila glavu. Završila je u bolnici gdje se zadržala nekoliko dana na liječenju. Kad se vratila kući, suprug je već bio napustio obitelj, unajmivši podstanarski smještaj u drugom dijelu grada. Tu mu se pridružila mlada ljubavnica. Nakon nekoliko mjeseci, supruga je, zbog obiteljskog nasilja, pokrenula brakorazvodnu parnicu koja je okončana sudskom rastavom. Obitelj se raspala nakon trideset godina zajedničkog života, u kome je rođeno i odgojeno troje djece.

U suvremenim društvima obiteljsko nasilje poprimilo je zabrinjavajuće razmjere. U širenju te vrste nasilja prednjače muški članovi obitelji. Obično muževi, odnosno očevi, a sve češće i muška djeca. U praksi je sve više primjera gdje su nositelji nasilničkog ponašanja majke ili kćerke. Prvenstveno one koje su se odale alkoholu ili korištenju drugih opojnih sredstava. Takve obitelji uzrokuju i pogoršanje dobrosusjedskih odnosa na prostoru gdje žive, a njihovi problematični članovi stvaraju konflikte i u svojim radnim sredinama.

Ove probleme ističem da bih naglasio koliko je ljubav neophodna u životu svakoga čovjeka. Onaj tko ljubav ne osjeća u vlastitoj duši i tko je ne dijeli s drugim ljudima, nesretan je i tužan čak i kad ima obitelj, posao i sve drugo što je potrebno za normalan život.

Mnogo je takvih ljudi među nama. Susrećemo ih svakodnevno. Prolaze pored nas namršteni, zabrinuti i nespremni za vedre i vesele razgovore. Njima je bliska osama, a društvo teret koga izbjegavaju kad god im se za to ukaže prilika.

Svima njima treba vratiti ljubav i osmijeh na lice. Tako će steći ljudsko bogatstvo koje im nedostaje više nego što siromašnima nedostaju materijalna sredstva za život.

Ljubav je energija i pokretačka snaga koja treba svakom čovjeku kako bi mogao normalno funkcionirati i izvršavati vlastite i društvene zadatke i obaveze. Tko je ima u sebi i oko sebe, za njega kažemo da je sretan čovjek, a tko je nema, taj treba učiniti sve da je pronade i podijeli sa drugim ljudima. Evo tri izreke o ljubavi, a što je narod rekao to je više i jače od istine: „Moć ljubavi otvara srca ljudi“, „Ljubav je štit koji odbija strijele mržnje i gnjeva“ i „Život ima smisla ako je prožet ljubavlju“.

U tijeku predavanja i objašnjenja ovog eseja po preporuci profesora Kowalskog, primijetio sam veliku pažnju publike. Nažalost, ljubavi je sve manje među ljudima, među bračnim parovima, među učenicima. Zavladao je velika zavist, ljubomora i mržnja među ljudima. Ekonomska neovisnost je prekinula mnoga prijateljstva. Ljudski ego djeluje na ljude bez ikakvog suprotstavljanja njemu i njegovom egoizmu. Ispada da nam prijateljstvo više ne treba; brakovi kao osnovna ćelija jednog društva se masovno raspadaju. Djeca ostaju bez pravog odgojitelja, izrastaju bez roditeljske ljubavi. Ne može jedno društvo ponuditi u odgoju djece to što mogu učiniti roditelji. Treba ljubav vratiti među ljude pa će sve procvasti.

Izviđanje u La Plati

Ja sam ne mogu učiniti puno, volio bih kad bih mogao zacijeliti sve rane. Maruceli i meni prolaze godine, trebalo bi zasnovati brak, rađati djecu i svoju djecu odgajati u ljubavi i slozi. U svakom razgovoru Marucela spominje vjenčanje. Ona želi da ja idem u La Platu, tvrdeći kako ćemo imati bolju materijalnu egzistenciju tamo kod nje. Istina je, samo ja neću to priznati.

Odlučio sam da za doček Nove 1992. godine idem kod Marucele. Želim sve vidjeti i uvjeriti se u to osobno. Jedan dan prije Nove godine, odletio sam u La Platu. Na aerodromu su me dočekale Marucela i njena mama

Camila. Marucela nam je iznajmila sobu u hotelu „San Marco“. Poslije popijene kave, Marucelina mama je otišla svojoj kući, a mi smo otišli u hotel, u rezerviranu sobu. Opet smo se puno poželjeli. Poslije večere i dugog ljubakanja, izašli smo da šetamo tom najljepšom avenijom u La Plati. Vrijeme je bilo prekrasno za šetnju, a pogotovu kad si u zagrljaju s voljenom osobom.

U divnom raspoloženju lagano smo se kretali diveći se ljepotama ljudskih ruku. Koristio sam priliku da mi Marucela objasni organizaciju rada u tom njihovom poljoprivrednom dobru, i šta bih ja tu radio, ako bih se odlučio ostati. U jednom razgovoru, Marucelu sam zamolio da vidi ima li za mene mjesta u njihovom Caritasu. Pitanja su tu, želim čuti odgovor. Marucela je nastavila:

- U Caritasu ima mjesta za tebe, to mi je rekao ravnatelj. U našem Poljoprivrednom poduzeću ima oko trideset radnika. Bavimo se proizvodnjom žitarica i sve izvozimo u Afriku. Imamo veliko poljoprivredno dobro, koje je kupio nekada davno, neki Ivonov pradjed Šimo Bell. Poslije Šimove smrti, poduzeće je vodio njegov rođak Ivon, muž moje mame. Ivon je sad u mirovini, a poduzeće vodi njegov sin Vink, koji je završio Agronomiju. Vink je veoma sposoban rukovodilac,

poduzeće dobro radi. Ja radim u uredu i brinem o nabavi svega potrebanog za poduzeće. Vink je oženjen i ima dvoje djece. Žena mu je također Čileanka, dobra je i zgodna. –

-Hvala ti Marucela na informaciji. Marucela, ako Vink nije dogovorio doček Nove godine negdje drugo, volio bih da ga pozoveš skupa sa ženom, da Novu godinu dočekaju s nama u ovom hotelu. Tvoju priču u svezi organizacije poduzeća sam razumio i velika ti hvala na tome. Ponavljam, želja mi je da Novu godinu dočekamo s Vinkom i njegovom ženom. Volio bih da s nama bude i tvoja mama, a očuh Ivon ne!

-To je nemoguće!- rekla je Marucela.

Odmah po povratku u hotel, Marucela je pozvala Vinka i predočila mu želju njenog momka Mirka, o zajedničkom dočeku Nove 1992. godine, u već rezerviranom hotelu. Rekao je javiti veoma brzo, ustvari poslije dogovora sa ženom. I doista, poslije samo nekoliko minuta, Vink je nazvao i potvrdio dolazak sa ženom na doček Nove godine. Uljudno sam zahvalio Maruceli i posebno je nježno poljubio za to. Također sam joj šapnuo da ću prvog veljače 1992. Godine, doći raditi u Caritas u La Platu. Sad je Marucela poljubila mene, i to puno puta.

U restoranu, za doček Nove godine, Marucela je rezervirala stol za četvero. Trideset prvog prosinca, u dvadeset sati, u restoran su počeli pristizati prvi gosti. Mi smo sišli iz sobe oko dvadeset i jedan sat. Za nekoliko minuta stigao je Vink s doista lijepom ženom Isidorom. Vink je također lijepo izgledao. Bio je stariji od mene točno pet godina. On pojma nema da mu je mama umrla dvadesetog travnja, još uvijek tekuće godine. Uostalom, ubrzo će saznati sve. Sačekat ću da se malo opije.

Muzika je počela s laganim kompozicijama, ili bolje reći s muzikom za ples. Rano je još bilo ustajati i plesati. Ja sam forsirao da se što više popije i da nam se jezici odvežu. Nije Vinka puno interesirala moja povijest. On je direktor, šta njega interesiramo mi? Strpljiv sam, vino ne šuti ni u buretu, a kamo li u čovjeku. Stalno sam nazdravljao, a svi su prihvatili i pili. Marucela se poslije kratkog vremena počela primicati meni i ljubakati me. Isidora je bila nježna i pažljiva. Nije ništa pričala o djeci. Djecu čuvaju Camila i djed Ivon.

Počeo je Vink nazdravljati i to sve češće. Krenulo ga. Počeo je s vremena na vrijeme da me grli i nabacuje kojekakve komplimente. Oni svi govore španjolski, ali neki čudan dijalekt, tako da ne mogu sve dobro

razumjeti. Marucela mi ponekad nešto pomogne prevesti. Ona odlično govori engleski. Vidite šta znači prava ljubav! Radi mene ga je naučila.

Otplesali smo jednu turu plesova. Bili su to lagani plesovi, kao tango i slični. Vink se žalio da je žedan i da mora što prije popiti vina. Pili smo svi. Vink je sve češće stavljao svoju ruku preko mene i počeo mi govoriti da ću mu biti brat, ako doselim u La Platu. Potvrdio sam da ću se doseliti i da ću raditi u Caritasu. Vink me zagrlio i veoma glasno rekao:

- Ti si meni kao brat, ti moraš raditi kod mene u poduzeću!-

Vadio sam se da sam onima u Caritasu već davno obećao da ću raditi kod njih. Više nije bilo nikakve kontrole koliko smo pili i šta smo govorili. Vink mi se žalio u povjerenju:

- Brate, ja ti nemam mame. Otac me izvukao iz neke bijede, tamo iz neke siromašne Bosne. Mnoga djeca, tamo gdje sam ja rođen, umirala su od gladi. Tata me izbavio iz te bijede, zato ne znam tko mi je majka. Dođe mi teško. Sva djeca znaju svoje majke, a ja ne znam. –

Vink je obavio ruke oko mog vrata i zaplakao. Teško je bilo pijanog čovjeka utješiti. Jedna dobra

narodna mudrost kaže: „Što pijan govori, trijezan misli“.

Kako smo se razišli s dočeka, ja ne znam, ali znam da sam se probudio u hotelskoj sobi omotan oko Marucele kao što se zmija omota oko svoje žrtve. Marucela i ja smo bili jedno drugom ljubavne žrtve. Spavali smo veoma dugo. Marucela me opomenula za dogovor s Vinkom oko obilaska poljoprivrednog zemljišta. Sjetio sam se toga, ali je dogovor bio poslije ručka, oko petnaest sati. Ručali smo i Vink je došao točno u zakazano vrijeme. Puno se izvinjavao zbog sinoćnjeg slobodnog ponašanja. Nas dvojica smo pošli i na hotelskim vratima sretnemo Marucelinu mamu. Došla je da nam čestita Novu godinu. Brzo smo to obavili i nas dvojica smo produžili k imanju. Imanje je bilo udaljeno oko deset kilometara.

Dok smo stupili na imanje, zatražio sam od Vinka da izađemo iz auta i pješačimo radi otrježnjenja od sinoćnjeg pića. Izašli smo iz auta i sad sam ja njega zagrlio i počeo priču:

- Dragi Vinko, ti si doista moj brat. Stariji si od mene pet godina. Tvoja i moja mama, umrla je dvadeseti travnja 1991. godine. Živjeli smo u Krakavu, u Poljskoj. Tamo sam ja studirao teologiju. To sam odmah javio Maruceli. Mamu sam sahranio u našem

rodnom selu Bare, općina Busovača. U tom selu si rođen i ti, 1960. godine, a ja 1965. godine. Kad si ti imao tri godine, tvoj tata te ukrao i odveo u Argentinu. Nikad nije javio da te uzeo sa sobom, iako mama nije bila njegova vjenčana žena. Dok je mama zatrudnjela, tvoj otac je pobjegao od nje. Kad si se rodio, nije htio ni da te vidi, ali kad si imao tri godine, tata te ukrao i pobjegao s tobom u nepoznatom pravcu. Poslije tvog nestanka, dugo vremena se nije znalo gdje si. Sumnjali su na cigane. Mama je tugovala za tobom do svoje smrti. –

Nisam ni dovršio rečenicu, a Vinko je pao u nesvijest. Imao sam teških problema dok sam ga povratio u život. Kad je došao k sebi, upitao me: - Brate Mirk, jeli to istina?-

- Istina je, nažalost. To znaju svi ljudi iz našeg kraja. U to ćeš se uvjeriti jednog dana. Raduje me što se saznala istina.

Poslije ovoga, Vinko je imao stotine pitanja na koja sam u kratkim rečenicama odgovarao. Neke stvari sam mu još dodatno i pojasnio:

- Brate Vinko, ja sam studirao u Krakovu. Kad sam pošao na studije, po sugestiji moga oca Pave, poveo sam sa sobom tvoju i moju mamu. Ona je radila u tvornici čokolade. Tu je umrla od srčanog udara.

Sahrana je obavljena po svim katoličkim običajima, u našem groblju, u selu Bare kod Busovače. –

Vinko je odmah dodao: - Ja ću napraviti lijep mramorni spomenik tvojoj i mojoj mami. -

Nisam pridavao veliku pozornost obilasku imanja koje je kupio Vinkov pradjed Šimun. Bacio sam akcenat na to da se sazna istina o Vinku. Brat Vinko me pozvao da dođem kod njih na večeru. Zahvalio sam mu, jer sam se bojao neželjenog susreta s Vinkovim ocem Ivanom. Kad smo bili na vjeridbi u Švicarskoj, nisam imao pojma da je on Vinkov otac. Mami sam obećao da ću ga naći, i evo, našao sam ga. Susret s njim ću obaviti kad dođem ovdje raditi. Za sad sam zadovoljan. Činjenice ne može nitko opovrgnuti. Dobit će Ivan Belić račun za naplatu.

Drugi siječnja sam s Marucelom obilazio povijesne ljepote grada i povjerio sam joj zadatak da nam pronađe neki lijep stan u gradu. Želim ga kupiti. - Prvi veljače sam tu. Odmah ćemo se vjenčati. Želim s tobom imati barem petero djece-. Marucela je rekla da se veseli tome i da ih ona želi makar desetero.

Tog dana sam, u večernjim satima, odletio avionom u Krakov. Sutradan, treći siječnja, dao sam otkaz u Caritasu. Zbog mog odlaska, najviše je žalio

ravnatelj Caritasa, profesor Kowalski. Odmah sam mu priopćio da idem raditi u Caritas u La Platu. Također sam mu priopćio, da njima u Caritasu u Krakovu, poklanjam svoj automobil, golf. Profesor je od uzbuđenja ustao, oči su mu se ovlažile, zagrlio me i duboko zahvalio.

Dodao je: - Caritas u La Plati je dio Caritasa Argentine, koji vodi karitativnu pastoralnu službu Arhidijeze. La Plata provodi programe za obrazovanje, ranu skrb, ekonomsku solidarnost, auto gradnju kuća, savjetovanja protiv ovisnosti, jačanje zajednica, hitnu pomoć, podršku za prehranu i pomoćne aktivnosti u više župa i zajednica. Dakle, program je širi od našeg, ali to je i bogatija zemlja. Dolje ću te preporučiti ravnatelju i sugerirati da radiš ono za što ti nema konkurencije. Ti si stvoren za obrazovanje.

Zahvalio sam profesoru i otišao na svoje zadatke, a čekalo me puno obavza i problema. Nova godina je, ljudi se prepuste alkoholu, a ne misle na posljedice. Dolazio sam svaki dan na posao, sve do kraja siječnja. Nekoliko večeri sam se sastajao s prijateljima te smo malo evocirali uspomene. Javio sam ocu Pavi da prelazim raditi u La Platu, u Caritas, i da ću se, najvjerojatnije, ženiti.

Otac Pavo mi je zaželio sve najbolje i naglasio:

- Mirko, uvijek si bio odlikaš, primjeni tu mudrost u životu. Nemoj dozvoliti da drugi upravljaju kormilom tvoje životne lađe. Upravljaj ti pa makar bilo i lošije. Kad sam padneš lakše ti je to podnijet, lakše ćeš ustati. Ja ću Boga moliti za tebe, sretnoooo.-

Računi stigli na naplatu

Zavolio sam Krakov, ali kako nema mame, svejedno mi je za njim. Jedino mi je žao istinskog prijatelja, profesora Kowalskog. Par dana prije odlaska u La Platu, dobih od Marucele poruku na mobitel:

- Izostala mi mjesečnica. Pozdrav, Marucela. –

-Puno si me obradovala s takvom vijesti. Znaš da sam rekao da želim imati puno djece s tobom. Dolazim za tri dana. Pozdrav, Mirk. –

Predzadnji dan boravka u Krakovu odjavio sam stan vlasniku i u večernjim satima odletio avionom u La Platu. Opet me je na aerodromu dočekala moja draga. Sve ide po dogovoru. Otišli smo da pogledamo stan u

novogradnji. Dvosoban stan u novogradnji, veoma mi se svidio. Potpisali smo odmah ugovor na pet godina. Sutradan smo ubacili sav novi namještaj. Mi smo odabrali, trgovačko poduzeće je dovezlo i sve su uredno montirali. U stan smo se uselili trećeg veljače. Općinsko vjenčanje smo obavili za dva dana, a crkveno tek za mjesec dana jer sam čekao iz općine Busovača slobodni list, odnosno potvrdu da nisam oženjen. Javio sam Caritasu da sam tu, ali imam puno poslova oko smještaja u stan. Prihvatili su ispriku i rekli mi da su primili sugestiju iz Poljske, da radim kod njih na obrazovanju. Tako je i bilo. Svih narednih dvanaest godina radio sam na edukacijama mladih volontera i predavao po kojekakvim školama o ljubavi i humanizmu.

Uselio u svoj stan, počeo raditi, kupio novi golf, Marucela trudna, često pijem kavu s rođenim bratom Vinkom. Imam samo još jedan zadatak da obavim i da mi savjest bude čista. Marucelinu mamu Camilu ponekad vidim, a Vinkovog tatu Ivana ne viđam nikako. Možda je tako i bolje. Vjerojatno sluti zlo pa mi bježi s očiju. Bistar je on čovjek, prefrigan; zna on da sam ja povezao konce u veliki čvor.

Došla je potvrda o mom slobodnom vjenčanom listu, (nisam se nikad ženio). Nismo dugo čekali i odmah

smo najavili vjenčanje u župi kojoj smo pripadali. Vjenčanje je obavljeno. Nikakvog veselja nismo pravili. S kumovima i još desetak ljudi večerali smo u jednom hotelu. Nije bilo nikakve muzike, jer još nije prošla godina dana od mamine smrti. Marucela je blistala od sreće: vjenčana, trudna i živi u svom stanu s čovjekom u kojeg se zaljubila na Plavom jezeru u Švicarskoj.

Dani lijepo teku, kao tiha, bistra ravničarska rijeka. Marucela radi normalno svoj stalni posao kod moga brata Vinka. Vinko me zove svaki dan i ponekad ruži: zašto se nisam opredijelio raditi kod njega? Vinko ne zna da ja znam samo pričati, a raditi ne znam baš ništa. Da moram raditi, naravno da bih naučio.

Obilazio sam ja Vinkovo Poljoprivredno dobro nekoliko puta. Jednom prilikom sam šetao tuda s Marucelom, ljubakajući se pored tek izniklog žita.

Odlučio sam da jedne nedjelje poslije ručka, sam odem u šetnju po velikim prostranstvima Vinkova posjeda. Žito je već bilo visoko i počelo je klasati. Auto sam ostavio na samom početku žitnjaka, a ja sam krenuo pješice. Cilj mi je bio sresti se s Ivanom. Nigdje žive duše. Sprema se kiša. Upravo kad sam počeo bježati od kiše, kao da mi neki unutarjni glas reče da ću sresti Ivana. I doista tako bijaše. Ugledao sam ga u daljini. Išao je pravo prema meni i kad me je ugledao, naglo je

skrenuo udesno. Vrisnuo sam koliko god mi je grlo dozvolilo:

- Dođi ovamo, imam ti nešto reći!-

Počeo je žurnim korakom da se udaljava, pa sam se proderao još jače: - Dođi ovamo, kukavico! –

Okrenuo se, ide prema meni, ali je primijetno usporio.

-Došli su računi na naplatu, - velim ja njemu.

-Kakvi računi? - ljutito upita - šta hoćeš od mene?-

-Zašto si mojoj i Vinkovoj mami lagao da ćeš je ženiti?

Istog trena sam mu opalio šamarčinu u desni obraz. Stajao je kao ukopan.

- Kad se Vinko rodio, zašto mami nisi otišao u bolnicu, ili u kuću, da vidiš svoje dijete?-

Opet sam mu opalio još jači šamar u lijevi obraz. Samo je šutio.

Nastavio sam:

- Kad je bilo krštenje, zašto nisi otišao sinu na krštenje, nego si poslao svoje roditelje da ti peru obraz.

Opet sam ga udario u rebra, mislio sam da će pasti.

-Kad je Vinko kao dijete bio tako lijepo odgojen i

imao u izobilju svega, zašto si ga ukrao poslije njegova trećeg rođendana.? Zašto nisi rekao majci gdje si joj odveo sina Vinka? Jadna žena je ludovala za njim sve do svoje smrti. Ona me je mrtva spremila da ti naplatim račune. Nekoliko noći mi je dolazila u san i molila me da naplatim njenu muku, koju je podnosila zbog ukradenog sina.-

Od silnog deranja izgubio sam glas, ali sam umjesto glasa to nadoknadio nogom. Toliko sam ga udario u stomak desnom nogom da je pao kao svijeća.

Imao sam velikih problema dok sam ga probudio i odvuкао blizu njegove kuće. Nisam mu zaprijetio da ne priča šta mu se desilo, ali narednih deset godina nikome nije rekao ni riječi o tome. Naplatio sam mamine račune i više mi nije dolazila u san.

S bratom Vinkom sam pio kavu često, ali mi nije nikad spomenuo da mu je oca netko istukao, pa sam osjetio potrebu da mu ispričam živu istinu o njemu. Sve u detalje sam mu objasnio: Kako su se upoznali mama i njegov tata Ivan, koliko su se zabavljali, kako je dolazio u maminu kuću, spavao s mamom i uvijek joj obećavao da će je ženiti. Kad je ostala trudna, više je nije želio ni vidjeti. Ni to mu nije nitko puno zamjerio, ali je mnogima bilo čudno. Dijete se rodilo, a on ne želi ni da ga vidi, nego šalje svoje roditelje.

- Mama mi je pričala, da si ti Vinko, bio lijepo i poslušno dijete. Rastao si i razvijao se kroz igru s djecom iz susjedstva. Dan za danom, vrijeme je prolazilo, i brzo je došao tvoj treći rođendan. Okupili su se kumovi, prijatelji, rodbina i to se proslavilo u najboljem raspoloženju. Sutradan si se ti, mali Vinko, opet igrao po dvorištu s djecom. Poslije izvjesnog vremena, netko je povikao: Nema Vinka! Tražili su te na sve strane, angažirali policiju, obavijestili prijatelje i poznanike da te traže, ali od tebe ni traga ni glasa. Mami je s tvojim nestankom usađena velika bol u srce. Maštala je i sanjala da će te nekada vidjeti, zagrliti, stegnuti uz svoje tijelo, jer ti si bio dio nje. U toj želji je i umrla. Mene je zadužila da te tražim, da te nađem i da od tog drznika koji te je ukrao naplatim račun za podnesenu duševnu bol.

-Našao sam te, hvala Bogu! – izgovorio sam jačim tonom, zagrlio Vinka te smo obojica zaplakali. Poslije brisanja suza, Vinko je ispričao svoju priču:

- Sjećam se da sam s tatom nekuda dugo putovao avionom. Došli smo u ovu zemlju. Tu su me odgajale neke žene, o kojima ja ne znam ništa. Samo su tata i još jedan čovjek govorili našim jezikom, a svi ostali su govorili španjolski. Ja sam španjolski naučio veoma brzo. Kad sam pošao u školu, sva djeca su spominjala

riječ mama, a ja nisam ni znao šta to znači. Saznao sam pomalo, pa sam počeo pitati tatu gdje je moja mama?

On mi je to ovako objasnio:

-Tvoja mama je tamo daleko, u jednoj siromašnoj zemlji. Kad si imao tri godine, ja sam te doveo u ovu lijepu zemlju, gdje se dobro živi. Da si ostao tamo kod mame, patio bi se glađu i bio bi uvijek siromašan.-

Tako mi je tata Ivan objasnio situaciju oko mog dovođenja ovamo.

Sve mi je bilo jasno. Hvala Bogu da sam našao svoga brata i ispunio obećanje svojoj mami da ću ga naći. Sad imamo jedan drugoga. Kamenčići mozaika su složeni.

Rat u Bosni i Hercegovini

Ravnatelj Caritasa u La Plati, fra Jose, bio je doista dobar i veoma plemenit čovjek. Znao je lijepo i strpljivo postupati sa svojim suradnicima i ostalim narodom koji se obraćao za pomoć. Prema meni je bio kao svi dobri očevi, o kojima sam čitao. I tako, jednog dana, gospodin Jose me upita:

-Gospodine Mirk, u zemlji u kojoj si ti rođen počeo je rat, a ti ništa ne spominješ. Socijalistička Jugoslavija se definitivno raspada. –

Odgovorio sam:

- Gospodine Jose, ja sam Jugoslaviju, odnosno moju republiku Bosnu i Hercegovinu, napustio 1984. godine.

Otišao sam skupa s mamom u Krakov, u Poljsku. Tamo sam završio teologiju i radio u tamošnjem Caritasu, sve do veljače 1992. godine. Veoma sam se malo bavio politikom, a puno više djevojkama i putovanjima. U zadnje vrijeme imao sam nekih osobnih problema, tako da nisam puno pratio zbivanja u Jugoslaviji.

- Tvoja bivša država se raspada. Tito je umro 1980. godine. On je bio predsjednik Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Poslije njega, počelo je dolaziti do političkih sukoba i želja za odvajanjem iz Jugoslavenske zajednice. Tako su republike Slovenija i Hrvatska proglasile svoju neovisnost 25. lipnja 1991. godine. Tim datumom počinje rat i raspad Federacije. Bosna i Hercegovina proglašava neovisnost u ožujku 1992. godine. Makedonija se također odvojila iz Jugoslavije. Dakle, 27. travnja 1992. godine, formira se Savezna Republika Jugoslavija, u čijem sastavu su samo republike Srbija i Crna Gora.

-Odvajanje Bosne i Hercegovine iz Jugoslavije će ići teže. Jugoslavenska armija, skupa sa Srbima, ne da Bosni i Hercegovini da se odvoji. Oni tvrde da je to većinom srpska zemlja. Rat se zahuktao. Crni oblaci su se nadvili iznad Bosansko Hercegovačkog neba. Narod bez oružja napada naoružana armija, što je razlog, da veliki broj izbjeglica traži utočište u drugim zemljama Europe i svijeta. –

- Poštovani Mirk, odlučili smo da počnemo slati pomoć narodu Bosne i Hercegovine. Hrvatskoj smo već slali pomoć preko luke Rijeke. Preko te adrese ćemo poslati nekoliko kontejnera razne robe i za Bosnu i Hercegovinu. Valjda će dobiti, ako naglasimo da je to za opkoljeno Sarajevo. –

Doista sam se zastidio gospodina Josea. Zahvalio sam mu na svim informacijama koje sam dobio o svojoj domovini. Obećao sam da ću svesrdno pomoći u slanju humanitarne robe našem narodu, koji se bori za opstanak u svome zavičaju. Zavičaj je nešto što se teško može opisati. Kad god sam bio u Busovači ili Vitezu, lijepo sam se osjećao, jer me to sve uvijek podsjeti na djetinjstvo i mladost.

Za mjesec dana, ili bolje rečeno u kolovozu 1992. godine, mi smo naše kontejnere, pune humanitarne robe, ukrkali na teretni brod koji je otplovio u Rijeku, u Hrvatsku. U punjenju kontejnera sudjelovao je i moj brat Vinko s pedeset tona brašna. Nismo samo mi iz La Plate slali pomoć u B i H, slali su i drugi argentinski gradovi. Mi smo još jednu turu kontejnera poslali u travnju 1993. godine. Otkako me zastidio ravnatelj Jose, zbog nepoznavanju političke situacije u mome zavičaju, otada sam pratio vijesti svaki dan i bio u tijeku zbivanja. Uz mene ih je pratio i moj brat Vinko, te je još više

zavolio kraj u kome je rođen. U drugoj turi je poslao također pedeset tona brašna.

Jose i ja smo postali kao braća. Bio sam mu na raspolaganju za sve usluge koje je tražio od mene. Najviše me slao na predavanja, odnosno edukacije mladih ljudi. Puno sam predavao po srednjim školama. Jose je također zavolio moje eseje. Kad sam ih prikupio oko četrdeset, ponudio mi je pomoć za izdavanje knjige i sugerirao da izdamo na engleskom i španjolskom jeziku po tri tisuće primjeraka. Tako smo i uradili. Bila je to lijepa knjiga o mojim razmišljanjima iz raznih oblasti života. Dali smo joj naslov: „Ljubav je svjetlost života“. Na promociji u La Plati je bilo pet stotina prisutnih. Po sugestiji gospodina Josea, promociju smo ponovili još dvaput. Proдали smo veliki broj knjiga. Svu zaradu sam darovao Caritasu, jer su oni platili tiskanje i sve troškove oko izdavanja knjige.

Dok sam se ja bavio knjigom, svjetlost dana je ugledao moj prvi sin. Iskreno rečeno, radovao sam se njegovom rođenju iz više razloga i svi su bitni, a najbitniji je onaj da mi je Marucela imala lagan porod. Svi smo pomagali oko odgoja sina Joze. Krstili smo Josea u katoličkoj crkvi. Marucela i ja smo bili dobri vjernici, ali nismo često išli u crkvu. Poštovali smo sve crkvene blagdane i običaje, a pogotovo Božić i Uskrs. Živjeli smo kršćansku filozofiju i branili kršćansku ideologiju.

Ovom sinu, i svoj drugoj mojoj djeci, dat ću naša imena iz Bosne. Marucela se složila s tim, jedino me zamolila da jednoj djevojčici, ako se rodi, dadnemo ime Antonija, po njezinoj baki. Ona nije znala da se i kod nas mnoge žene zovu Antonija.

Hvala Bogu, moj i Marucelin život je tekao kao neka lagana ravničarska rijeka. Mala lađa na rijeci, a nas dvoje držimo kormilo. Poneki val stvoren od vjetra, povremeno bi pokušao prevrnuti našu lađu, ali uvijek smo je uspijevali održati na željenom pravcu. Tako je lađa plovila i mi u njoj, kao u kakvoj bajci, a kad je malo zastala, mi smo se trznuli i osvrnuli oko sebe, a ono petero djece se igra u dnevnom boravku. Vrisnuo sam i dozvao Marucelu da joj ispričam ovaj svoj san. Marucela je željela još djece, rekao sam dosta.

Nisam se još dobro ni probudio, kad ugledah poruku na mobitelu:

-Veoma mi je žao, moram ti javiti da ti je tata Pavo umro. Ako dolaziš, javi da te sačekamo sa sahranom. Pavo je imao želju da mu dođeš na sahranu. Ionako je javna tajna da si ti njegov sin. Pavin prijatelj. Pozdrav.

Čuo sam se s tatom prije mjesec dana. Nije se tada žalio ni na kakvu bolest, ali ljudi vele: „Smrt je bliža nego kragna za vratom“.

Bijaše to 25. ožujka 2012. godine. Marucela je provjerila letove do Europe, odnosno do Sarajeva. Po planu letova u Sarajevu mogu biti 28. ožujka do dvanaest sati. Tako smo i javili. Ubijedio sam i brata Vinka da ide sa mnom u Bosnu. Rezervirali smo karte i potvrdili naš dolazak na sahranu 28. ožujka, ako Bog da. Kako planirano tako i urađeno. U Sarajevu smo sjeli u taksu i pravac u samostan gdje je moj tata bio kao umirovljeni svećenik. Došli smo u mrtvačnicu. Tata je bio u mrtvačkom kovčegu. Okupilo se već dosta naroda. Mnogi su mi prilazili sa izrazima iskrene sućuti i predstavljali se. Većinu njih nisam poznao. Mnogi su se predstavljali kao rođaci, ali s obzirom da sam bio tužan i umoran, malo sam koga prepoznao. Brat Vinko me pratio u stopu. Vrijeme do sahrane je brzo prošlo. Sahrana je počela u petnaest sati, a vodila su je trojica svećenika. Poslije uobičajene molitve, tijelo je položeno u zajedničku grobnicu svećenika. Poslije sahrane, u lokalnoj crkvi je održana sveta misa zadušnica. Prije mise zadušnice mi je prišao jedan mladi svećenik i ispričao mi neke pojedinosti o tati.

-Mirko, sve znam o tebi i tvome tati Pavi. Pavo je bio dobar svećenik, to sam čuo od starijih kolega. Taj prekršaj zavjeta čistoće ga je uništio u posljednje vrijeme. On je imao toliki strah od pakla, zbog tog prekršaja, da se sav tresao kao najteži nervni bolesnik.

On je stalno doživljavao scenu kako ga vrazi guraju u vatru, a on nekud bježi. Često smo ga hvatali i vraćali u samostan. To je bila strahota. Mislim da je i podlegao od tog smrtnog straha.-

Zahvalio sam se mladom svećeniku i otišao na misu. Vinko je sve to slušao i ništa mu nije bilo jasno. Bit ćemo desetak dana u zavičaju i sve ću mu ispričati, a puno toga će i sam vidjeti. Volio sam vidjeti strica i tetke, ako su još bili tu i naravno, ako su uopće živi. Nismo se nikad čuli ni dopisivali. Ovaj brzi život i velika udaljenost najviše doprinose otuđivanju rodbine, i općenito ljudi jednih od drugih.

Poslije sahrane i mise zadušnice otišli smo u Busovaču, u naš rodni kraj. Popili smo kavu u jednom kafiću i produžili taksijem u selo Bare. Kad sam izašao pred bakinom kućom, vidio sam da je kuća zapuštena i da tu nitko ne stanuje. Ubrzo se pojavi jedna susjeda i reče:

-Baka Ivanka je davno umrla, ima puno godina. Tu u blizini živi njen sin.-

Javili smo se ujki, čija kuća je tu u blizini. On je već bio stariji čovjek. Nije ni čuo za smrt mog oca Pave. Rekli smo mu da odlazimo u hotel Tisa da se odmorimo, a navratit ćemo drugi dan na kavu. Bili smo preumorni i iscrpljeni od putovanja. Spavali smo dan i pol. Kad smo

se probudili sve nam je izgledalo ljepše. Iznajmili smo renta car vozilo i putovali po Srednjoj Bosni. Putujući do Viteza, Novog Travnika, Klobuka i skoro svaki dan do Sarajeva, vidjeli smo strašne tragove rata. Puno je toga popaljeno, srušeno i izrešetano granatama i metcima.

Prvo smo posjetili naše selo Bare. Koliko se ja sjećam, prije je bilo znatno manje kuća. Izgrađeno je puno novih. Groblje u Barama smo posjetili nekoliko puta, naravno s velikim buketima cvijeća, koje smo položili na grobove mame, bake i djeda. Brat Vinko je našao majstora za pravljenje nadgrobnih spomenika i odmah mu platio da im izradi spomenike. Također je dao novac za obnovu stare kuće, u kojoj smo ja i on proveli rano djetinjstvo. Za vrijeme posjete Novom Travniku, vidjeli smo neke Vinkove rođake, a da su već davno umrli baka i djed, Vinko je saznao još u Argentini. Velika Vinkova želja je bila da odemo do Klobuka u Hercegovini i posjetimo potomke njihove obitelji Belić. Tu mu je rođen pradjed Šimo, koji je fizičkim radom zaradio novac i kupio veliko imanje, na kome sad žive i uživaju Vinko i njegov otac Ivan, kao i cijela njihova obitelj. U Klobuku smo vidjeli staru i neku novu kuću, ali što se tiče rodbine, oni nisu nikada čuli jedni za druge, osim što se o pradjedu Šimi pričalo da se obogatio u Argentini.

Jedan dan smo odvojili da posjetimo Konjic i sela Trusinu, Žitače i Ljesovinu, u kojima je živjela fra Pavina familija: brat, sestre, bratići, sestrići i još mladog potomstva. Od moje ranije posjete, neki su umrli. Susret je bio srdačan, ali bilo je i glume u tome. „Daleko od očiju, daleko od srca“. Život je takav i moraš ga prihvatiti.

Spavali smo u hotelu Tisa u Busovači, ali smo često u tih deset dana išli u Sarajevo. Sarajevo se jako svidjelo Vinku i rekao je da bi mogao tu živjeti. Meni se također svidjelo, ali ja nisam ništa rekao. Sarajevo je po veličini otprilike kao i La Plata. Vidjelo se da je puno toga obnovljeno poslije rata. Posjetili smo i Ilidžu, radi prirodnih ljepota. Za te ljepote i vrelo Bosne sam čuo i ranije. Jeli smo u nekoliko dobrih restorana naše stare bosanske specijalitete, za koje Vinko i ja nikad nismo ni čuli.

Dok smo mi obilazili zavičaj i naše gradove, uključujući tu Vitez i Zenicu, deset dana je iscurilo poput sitnog pijeska u pješčanom satu. Morali smo nazad u državu u kojoj smo živjeli. Odmah po dolasku u La Platu, čuli smo tužnu vijest za Vinka. Tog jutra kad smo doletjeli u La Platu, umro je Vinkov otac Ivan. Vinko je puno žalio svoga oca, što je i normalno. Pomogao sam Vinku oko sahrane i tješio ga koliko sam mogao. Moram priznati da Ivana nisam ni najmanje žalio. Svejedno mi je bilo što je umro.

Zavjet čistoće

Smrt moga oca me puno potresla i natjerala na razmišljanje. Naime, moj otac je živio osamdeset i jednu godinu pa se ne može reći da je mlad umro. Ne mogu reći ni da je umro zbog prekršenog zavjeta čistoće. To što je u starijim godinama bio opsjednut tim svojim grijehom o prekršaju zavjeta čistoće, sasvim je normalno. Siguran sam da svaki čovjek, kad osjeti da mu se bliži čas rastanka s ovozemaljskim životom, analizira svoje postupke i grijehe koje je učinio u životu. On je to doživio malo bolnije, jer svaki čovjek doživljava, kako dobre, tako i loše trenutke na svoj način. Da je moj otac ikad u životu slušao predavanje profesora doktora filozofije i teologije, kao što sam ga ja slušao, nikad ne bi

imao strah da će trpjeti muke paklene, da će gorjeti u vatri. Navedeni profesor je rekao:

-U srednjem vijeku: kraljevi, vlastela, crkva, plemstvo... plašili su narod paklenim ognjem na drugom svijetu, kako bi ga držali u pokornosti i poslušnosti i kako bi mogli s njim lakše vladati. Koliko li je samo ljudi isto tako uplašio moj otac propovijedajući o paklu.

Mene malo čudi što moj otac kao svećenik nije našao utjehu u Bogu, nego se unaprijed pomirio sa sudbinom da će ga sotona, zbog tog teškog grijeha, mučiti u paklu. Celibat kao crkveni propis o čistoći je donesen u ranom kršćanstvu. Kroz povijest Katoličke crkve, dakle na mnogim koncilima, pa sve do Drugog vatikanskog koncila 1962. – 1965. uvijek je celibat, odnosno čistoća svećenika, potvrđivan. Ima nekih izuzetaka i razlika kod nekih kršćanskih zajednica, ali kod Rimokatoličke crkve je uvijek bio na snazi. Isus je živio čistim životom i to se traži od svih svećenika kojima je Isus uzor.

Sve društvene, političke, sportske, i druge zajednice imaju svoje statute ili pravilnike o ponašanju svojih članova, bez kojih, u krajnjem slučaju ne bi mogle ispravno djelovati. Tako je i s Katoličkom crkvom. Da nije jasno uspostavila pravila ponašanja i tražila njihovo strogo poštivanje, ne bi mogla opstati preko dvije tisuće

godina. Ima različitih pravila; onih koje je lako poštovati i izvršavati, a ima i veoma teških. Celibat je izuzetno teško pravilo ponašanja. Naime, celibat, odnosno čistoća - znate na koju mislim - je veoma teška za poštovati, ali ako si se odlučio za to, izdrži.

Osjećanja ljubavi i potrebe za spolnošću, kad do njih dođe, prelaze u stanje strasti, a poznato je da sve strasti blokiraju um. S blokiranim umom ne možeš više kontrolirati svoje postupke i svoje djelovanje. Zato, ne smiješ čovječe dozvoliti da strasti ovladaju tobom i oduzmu ti razum. Kad spoznamo šta nam blokira um, moramo bježati od takvih stvari, i ne dozvoliti da nas dovedu u iskušenje. Vi, koji ste dali zavjet čistoće, posebno se morate truditi i suzdržavati od svega što može ovladati vašom podsviješću, predati vas u ruke zavodljivih strasti i u konačnici vas skrenuti s puta kojim ste obećali hoditi. Znam da ste veoma često u velikim iskušenjima i izazovima, ali bježite od toga koliko možete! Ako i prekršiš taj zavjet, (i njega su donijeli ljudi - crkveni oci), pokaj se, moli se, učini neku žrtvu i Bog će ti oprostiti, jer Bog je milostiv. Ne dozvoli da strah od paklenih muka ovlada tobom. Bog je rekao: „Ako sam ja s vama, tko smije protiv nas?“

Crkva, kao vrhunska zajednica kršćana, pa tako i rimokatolika, je živa zajednica koja postoji dvije tisuće

godina. Osnovao ju je, odnosno sagradio, Isus Krist. Matejevo Evanđelje o tome kaže:

- Isus kaže Petru: „Ti si Petar – Stijena i na toj stijeni sagradit ću crkvu svoju. Ni vrata paklena neće je nadvladati!“ Od tada do danas prošla su više od dva milenija. Crkva je kroz svoju povijest uvijek imala, kako vanjskih, tako i unutarnjih neprijatelja. Sve druge vjerske ideologije bile su ljubomorne na crkvu, i većina njih su, gdje god su mogle, podmetale nogu da smanje vrijednost Isusa i njegovih sljedbenika. Mnoge oluje, vjetrovi i gromovi pokušali su srušiti Kristovu crkvu, ali nisu mogli.

Rimokatolička crkva je najveća kršćanska zajednica sa centralnim autoritetom u Vatikanu i Papom kao svojim poglavarom. Od svog osnutka do danas, izvršila je veliki utjecaj na filozofiju, umjetnost, obrazovanje i razvoj zapadne civilizacije. Radio sam cijeli život u Caritasu i ističem njegovu veliku humanitarnu vrijednost, koja je posebno naglašena kroz pomoć siromašnim, bolesnim, izbjeglim, raseljenim a također i misijama, bolnicama, školama, itd.

Rimokatolička crkva je poznata još i po liturgijskoj i teološkoj tradiciji te uloji u očuvanju kulture i znanosti kroz povijest, mada ima sporiji tempo reformi u odnosu na suvremena društvena kretanja.

Mnogi predstavnici crkve, iz znanja ili neznanja, pokušavali su rušiti njene istinske vrijednosti, ali nije išlo. Križarski ratovi nisu bili potrebni crkvi, a pogotovu otkako je sveti Franjo primijetio da neki križari pljačkaju i otimaju imovinu sirotinji. Paljenje i vješanje vještica je također urađeno iz neznanja. Paljenja Giordana Bruna i još nekih znanstvenih istraživača je također nepotrebna stvar. Kasnije je dokazano da su ti ljudi bili u pravu.

Zlodjela pape Rodriga Borgije – Aleksandra VI. On potječe iz španjolske plemićke obitelji Borgija. Bio je veoma moćan u renesansnoj Italiji. Imao je nekoliko djece prije pontifikata. Bio je korumpiran, namještao je svojoj djeci visoke službe. Živio je nemoralnim životom. Čudi me da se nitko nije suprotstavio takvom ponašanju Pape, ali kao takav, vjerojatno je imao apsolutnu moć nad crkvom. Daj, Bože, da je ovo sve laž o ovom Papi i još nekim neprijateljima crkve.

Bilo je još grešnika unutar crkve koji su radili protiv nje, ali joj nisu mogli nauditi. Ima ih još. Pedofilstvo je također crna mrlja za crkvu. Svi oni svećenici koji vide da ne mogu poštovati pravila crkve, (zbog jakih unutrašnjih nagona za seksom i dolaženja u stanje strasti i blokiranja uma) trebali bi sami napustiti svećenstvo i ne kaljati crkvu i njen preko dvije tisuće godina građen ugled.

Završio sam teologiju, a zakletvu čistoće nisam dao upravo iz tog razloga, bojeći se da ne pogriješim. Smetaju mi svi oni koji su pokušavali da umanje vrijednost crkve. Ja sam dijete od roditelja kršćana, kršten, krizman, primio svetu pričest, vjenčan u crkvi, ne želim se odreći svoje vjere i svoje crkve, ali u principu bih nepokolebljivo ustrajao u tvrdnji da je samo jedan Bog.

U stvarnosti i jeste, ali su vjere kroz svoju povijest donosile svoja pravila i svoje filozofske poglede o Bogu. Činjenica je da svaka vjerska zajednica tvrdi da je njihovo poimanje Boga ispravnije, a negiraju mog Boga. Iz tih razloga dolazi do ljubomore između vjera, ljubomora stvara zavist, a iz zavisti nastaje mržnja.

Svjedoci ste koliko je ratova bilo između vjera, koliko milijuna ljudi je izginulo samo zato jer su pripadali drugoj vjeri, a upravo iz razloga što su zavidni jedni drugima. Približimo Boga svim ljudima, tumačimo da je jedan Bog. Način moljenja je drugačiji kod svake vjere, zato što su ga pisali različiti ljudi i u različito vrijeme. Objasnimo to ljudima. Danas su vjernici pismeniji i lakše im je to shvatiti. Približavanje vjera nije u interesu mnogih vjerskih vrhovnih otaca, jer gube položaj i ekonomsku moć. Neka nadjača razum, ako ga imamo, a trebamo ga i moramo imati. Netko mora biti

vođa i žrtva. Ako ništa drugo, približimo te vjere koliko možemo, da bi se stvaralo manje mržnje između vjernika različitih vjera. Nije lako promijeniti stvari koje su stare tisuću i više godina. To se ne može preko noći promijeniti, ali možemo mišljenja i filozofiju poimanja ublažiti, neka se ljudi približavaju i više cijene i vole jedni druge.

Gdje ima ljubavi i razumijevanja, tu su odnosi već bolji, manje je mržnje, ako ništa drugo, nećemo ubijati jedni druge zato što smo različitih vjera. Ne ljutim se na Boga što šuti u svezi s tim. Bog ima svoj način djelovanja, ali Bog nam je dao pamet da mijenjamo ono što nanosi velike štete ljudskom rodu. Zamislite, kad bi se svi ljudi ujedinili u razmišljanju! Bio bi to veliki napredak za kuglu zemaljsku.

Da bi se to sve postiglo, treba ukrotiti svoj unutrašnji ego. Tvrdi se da je najteža stvar na svijetu pobijediti svoj ego. On ti uvijek šapće da si ti naj, da je tvoja vjera naj, da je tvoja filozofija življenja naj, da je tvoja politička ideologija naj i da je sve tvoje naj. Radimo i na tome, da taj negativni ego ukrotimo. Kad to uspijemo, onda će se čovječanstvo opstati. Nestat će ljubomore, zavisti, mržnje, i od ove naše sumorne svakodnevice, postat će Raj zemaljski.

Ako sam već završio Teologiju, moram malo popovati, pa oprostite ako sam rekao nešto mome

spisatelju, što nije u redu, a on to napisao. Kažu, kad se nekome ispričaš za nešto, pola ti se oprašta. Oprostite mi.

Otpribliže godinu dana poslije povratka sa sahrane moga oca fra Pave, pozva me jednog dana moj brat Vinko na neki dogovor. Sastajali smo se od samog početka našeg druženja u jednom malom restoranu, pa smo se tu našli i poslije ovog njegovog poziva. Pili smo vino. Bilo je to u vrijeme poslije ručka. Poslije izvjesnog vremena, izvadi Vinko neke slike iz svog džepa. Na slikama su bile dvije kuće, građene u bosanskom stilu. Pokazao mi je obje kuće i pitao me koja mi se više sviđa. Zbunio sam se, jer nisam imao pojma o čemu se tu radi. Vinko je počeo s objašnjenjem:

- Dragi brate Mirko, kad smo bili u Bosni na sahrani tvoga oca, primijetio sam po tebi da bi se ti volio vratiti u Bosnu, i to u Sarajevo, da živiš tamo. Odmah po povratku u La Platu, pronašao sam preko interneta, u Sarajevu, agenciju za promet nekretninama i zamolio ih da mi nađu dvije kuće da su blizu jedna druge, i to po mogućnosti na Stupu. Za šest mjeseci, Agencija je pronašla kuće i po mojoj želji ih renovirala. Sve sam platio. Toliko je simbolična cijena, nije za vjerovati. Biraj koju želiš! To ti je dar od mene. Ako ti odseliš, brzo ću doći i ja sa svojom obitelji. –

Zahvalio sam bratu, pustivši nekoliko suza radosnica. Za dvije godine, odselio sam ja sa svojom Marucelom i petero djece, u Sarajevo na Stup. Devet je godina prošlo otkako sam se doselio u kuću, koju sam odabrao, a Vinko još nije došao. li će doći, to ne znam. U telefonskim razgovorima uvijek tvrdi da će se brzo doseliti. Možda čeka dok se sredi politička situacija, ili da se napravi Dejton II. Ja radim u Caritasu u Sarajevu, gdje mi ponekad pomaže i Marucela. Djeca idu u školu. Stariji sin Jozo, izrazio je želju da želi učiti za svećenika, sa zavjetom čistoće. Vjerujte da ga neću sprječavati u tome.

Velika mi je želja da se moj brat Vinko vrati u Sarajevo sa svojom obitelji.

Kraj

Epilog

Sve je bilo dobro dok djeca u osnovnoj školi, a kasnije i u gimnaziji, nisu Mirka Grlića zvali svećenikov sin ili popov sin. Oca nema uz sebe svaki dan, samo ga ponekad vidi u noći i još mu se rugaju. To ga je dovodilo do ludila. Fra Pavo je krio od svijeta da ima dijete i viđao je sina samo u noćnim satima. To je sve malom, a kasnije i odraslom Mirku, nabijalo osjećaj niže vrijednosti. Zbog toga je postao agresivan. Počeo je djecu, koja su ga zvala svećenikovim sinom, udarati, tući se s njima. Možda mu je ta agresivnost pomogla te je, kad je došao u La Platu, pronašao brata po majci Vinka i njegovog oca Ivana, koji je ukrao malog Vinka od njegove majke kad je imao tri godine i pobjegao s njim u nepoznatom pravcu. Majka više nikada nije vidjela sina Vinka, samo je čula da je negdje u Argentini i da živi s ocem. Majka Milka je umrla tugujući za sinom

Vinkom. Kad je drugi Milkin sin Mirko našao Vinkova oca u La Plati, toliko ga je istukao da je bio u životnoj opasnosti. Razlog tome je bio taj što ga je Mirko htio kazniti zbog neljudskog ponašanja i bezobrazluka prema Mirkovoj majci. Možda ga je taj kompleks iz djetinjstva natjerao da toliko istuče Ivana.

Mirkov brat Vinko, koga je Mirko slučajno pronašao u La Plati je toliko dobar i plemenit čovjek da je to za ne vjerovati. Istina, bio je bogat i imao je veliko srce. Njegov otac Ivan i on su naslijedili veliko poljoprivredno dobro u La Plati od šukundjeda Šime, koji je u devetnaestom stoljeću došao tu i svojim trudom, odnosno fizičkim radom, zaradio to imanje.

Kad su Mirko i njegov brat Vinko išli u Bosnu na sahranu Mirkova oca fra Pave, Vinko je naredio da se u groblju Bare napravi spomenik baki i djedu po majci; da se napravi spomenik majci Milki; dao je nalog da se obnovi stara kuća u kojoj nitko ne stanuje i neće ni stanovati, te je nakon godinu dana kupio na Stupu kod Sarajeva dvije polovne kuće i dao da se renoviraju. Jednu je dao bratu Mirku, koji se ubrzo vratio iz Argentine u Sarajevo, gdje i danas živi.

Veliko srce je imao plemeniti Vinko...

Mirko se još uvijek nada da će se njegov brat Vinko s obitelji vratiti u Bosnu i Hercegovinu, u Sarajevo.

Nada posljednja umire!

Recenzije

Neodoljivi miris zabranjenog voća

S obzirom da je Anto Stanić za 32 godine svog plodnog spisateljskog staža napisao i objavio 45 knjiga, dakle u prosjeku više od jedne godišnje, ni ovaj put nismo dugo čekali, da poslije njegovog zadnjeg književnog ostvarenja, zapaženog romana „Tko je moj otac“, nova njegova knjiga ugleda svjetla književne pozornice. Ovaj put, to je roman „Nedozvoljeno potomstvo“, na čijim stranicama autor svira u tanke i osjetljive literarne žice, dodirujući i otvarajući mnoge, narodnim rječnikom rečeno *škakljive teme*.

„Nedozvoljeno potomstvo“ je roman – biografija, kroz koji nas autor vodi osvjetljavajući i stavljajući pod svoje spisateljsko povećalo životnu stazu glavnog junaka Mirka Grlića iz Busovače, rođenog iz pomalo skandalozne veze njegove majke Milke sa jednim svećenikom, koji je bio vezan zavjetom čistoće, takozvanim celibatom, ali ipak, nije mogao odoljeti izazovnom mirisu *zabranjenog voća*. Iako je Mirko u osnovnoj i srednjoj školi imao nemalih problema zbog svog porijekla, jer su ga učenici izazivali nazivajući ga popovim ili svećenikovim sinom, ipak mu je to porijeklo u životu bilo svojevrsna odskočna daska. Naime, njegov otac fra Pavo, nikad nije zanijekao očinstvo te je financijski i na druge načine pomagao, kako sina, tako i njegovu majku. Zahvaljujući toj nesebičnoj i humanoj pomoći, fra Pavo je svoga

sina, preko svojih prijatelja, upisao na Franjevačku teologiju u Krakovu, u Poljskoj, a njegovoj majci je u istom gradu pronašao posao. Mirko se nije želio obavezati zavjetom čistoće, jer je bio svjestan, da ga on zbog svoje temperamentne prirode ne bi mogao do kraja ispoštovati, nego je, završivši teologiju, počeo raditi u krakovskom Caritasu.

Igrom sudbine, Božjom providnošću, ili iz nekog drugog, nepoznatog razloga, što će čitatelj doznati čitajući ovaj intrigantni roman, Mirko je svoju životnu stazu protekao do La Plate u Argentini, gdje je, oženivši se prelijepom Čileankom Marucelom, zasnovao obitelj i spletom mnogih nepredviđenih slučajeva, pronašao svoga starijeg brata Vinka. Naime, Vinka je majka Milka rodila nakon izvanbračne veze, pa pošto ga otac Ivan nije želio priznati, oteo ga je kad je navršio tri godine, pobjegavši s njim u Argentinu.

Roman ima zanimljivu i višeslojnu kompoziciju. Prvi, može se reći, uvodni dio, interpretira autor u trećem licu, prema podacima koje mu je Mirko Grlić, prigodom njihovih mnogobrojnih susreta i razgovora iznio iskreno i neuvijeno, a kroz drugi, obimniji dio, vodi nas sam Mirko, upoznajući nas sa svojom životnom stazom, nerijetko isprepletenom nepredvidivim i napetim situacijama.

Anto Stanić nam kroz usta glavnog lika donosi svoja razmišljanja o ljudskoj mržnji koja dovodi do ratova, o ljudskom egu koji sebe stavlja iznad drugih i tako uvjetuje nesporazume i sukobe među pojedincima i narodima, zatim o religijama koje treba da budu izvor pomirenja i štovanja jednog Boga, a u rukama politike ponekad se pretvaraju u ubojito oružje i izvor zla i netrpeljivosti. Kao što je prethodno istaknuto, Mirko Grlić, glavni

junak romana „Nedozvoljeno potomstvo“, studirao je i diplomirao na Franjevačkoj teologiji u Krakovu, pa nas prilično iscrpno, kroz svoja dubokoumna razmišljanja, upoznaje sa poviješću Katoličke crkve te mnogim njezinim neupitnim vrijednostima, ali i nedvojbenim zabludama kao i skretanjima sa zadanog Božjeg puta, kojima je kroz povijest, što slučajno, što namjerno podlijegala.

Kao jedna od najsvjetlijih točaka ove knjige, može se bez sumnje izdvojiti esej „Ljubav kao svjetlo života“, koji je Mirko Grlić napisao kad je, nakon smrti majke, zapao u jednu filozofsko – misaonu fazu života te se posvetio pisanju, objavivši ubrzo knjigu eseja. On nam također, kroz svoja razmišljanja, odnosno unutarnje monologe, donosi svoje kritičke poglede na one svećenike koji krše, odnosno ne poštuju zavjet čistoće, kojim su se obavezali da se neće predavati upražnjavanju tjelesnih užitaka. Kao dobar primjer navodi teškoće svog oca fra Pave, koji je zadnje godine života proveo u paničnom strahu od vječnog paklenog ognja, osjećajući se krivim što je kušao *zabranjeno voće*, a taj strah je u konačnici i bio najvjerojatniji uzrok njegove smrti. Mirko, kao školovan i inteligentan čovjek širokih pogleda na svijet, pa i na religiju, iznosi svoje mišljenje da Bog nije zločinac da bi kažnjavao ljude zbog njihovih grijeha, nego su grešnici ti koji kažnjavaju sami sebe, već samim tim što silazeći sa Božjeg puta zalutaju u bespuća zla, koja ih neminovno vode u bezdan iz koga nema povratka. Pa ako se i zaluta sa Božjeg puta, razmišlja Mirko Grlić, ne treba se pomiriti s paklenim mukama, nego treba kroz molitvu, ispovijed i žrtvu moliti od Boga oprostaj i do kraja, bezuvjetno vjerovati u uslišenje te molitve.

Čitajući roman „Nedozvoljeno potomstvo“ Ante Stanića, može se bez pretjerivanja reći da je autor u njega ugradio čvrste

elemente koje je tijekom decenija čitateljskog i spisateljskog staža strpljivo i marljivo sakupljao u široku riznicu svoje umjetničke nutrine. Svaku svoju knjigu, pa tako i u ovu, Stanić je obogatio poetskim nadahnućem, narodnim umotvorinama, te širokim spektrom interesiranja, koji je generiran ogromnim životnim, poduzetničkim i književnim iskustvom. Sve se to poput čvrstog vezivnog tkiva provlači kroz cjelokupno Stanićevo stvaralaštvo, od prve zbirke poezije „Biseri ispod Inča“ pa do romana „Nedozvoljeno potomstvo“, čineći to stvaralaštvo prepoznatljivim, kompaktnim i sadržajnim.

Kreševo, siječanj, 2026. god. Ivica Kesić

Recenzija rukopisa NEDOZVOLJENO POTOMSTVO autor Anto Stanić

Sama naslovnica ovog vrijednog romana uvertira je u budući bestseler. Snažna prozna forma dolazi iz zlatnog pera akademika Ante Stanića, književnika iz Kreševa. Ovo nije klasična priča s jasno razvijenom radnjom, već duhovna i emocionalna refleksija. Roman nosi snažan emotivno-duhovni naboj, oslikavajući unutarnje i tihe borbe jednog svećenika.

Fra Pavo se u Busovači, dan uoči svetkovine svetog Ante Padovanskog, u vrijeme kada pristižu hodočasnici iz župa Srednje Bosne, nalazi pred velikim iskušenjem. Njegov celibat, zavjet kojim se obvezao Bogu i Crkvi, trebao je trajati do smrti. Ljubav prema Bogu biva podijeljena onoga dana kada Milka, ljepotica iz susjednog sela Bare, klekne pred svećenika na ispovijed. Snažna, gotovo kemijska povezanost obuhvaća Božjega slugu, koji s Milkom dijeli svoje emocije. Iz te tajne ljubavi rađa se sin Mirko.

Oluje koje dolaze niotkuda ostavljaju trajan trag u ovom istinitom romanu velikog književnika Ante Stanića. Snažne metafore oslikavaju jezgrovitost autorova promišljanja unutar romanesknog oblika. Ritam rečenica mirno plovi oceanom duhovnosti, stvarajući prostor u kojem čitatelj zastaje i razmišlja.

Ljubav je okrunjena nemirnim trenucima duboke

autentičnosti i borbom za plod te Božje ljubavi – sina Mirka. Autor kroz ljubav provlači duhovnost poput mirisa jasmina u proljetnom vjetru: nevidljivo, ali prisutno posvuda. Roman je jedinstven primjer kako se kroz iskrenost i vjeru može prenijeti snažna poruka o ljudskoj ranjivosti i unutarnjoj snazi.

Sve je intimno, ali nenametljivo; nosi u sebi toplinu i suzdržanost karakterističnu za istinsku, tihu zahvalnost. Nema patetike, što je iznimno važno. Emocije su „prizemljene“, stvarne, univerzalno prepoznatljive i slikovito konkretne. Kroz tekst se osjeća duboka životna istina, što ga čini lako pristupačnim, a istodobno snažnim za čitatelja. Svaka rečenica odiše nježnošću, ali i neizbrisivom snagom, vjerno odražavajući unutarnju borbu glavnih likova, njihovu neizvjesnost i hrabrost u svjetlu vjere.

U konačnici, roman je emotivno bogat, nadahnut i nosi univerzalnu poruku nade, strpljenja i povjerenja u Boga, što ga čini snažnim i iznimno vrijednim štivom.

Hvala ti, veliki književniče Anto Staniću, što si gejzir topline i svjetlosti koji stanuje u tvojim grudima usmjerio prema našim srcima. Kroz ponos, prkos, dostojanstvo i ljepotu duše koja miriše životom tvoga romana **Nedozvoljeno potomstvo**, podigao si nedostižnu ljestvicu kvalitete pisane riječi za sve pisce u regiji.

Roman „**Nedozvoljeno potomstvo**“ od srca preporučujem svim naraštajima koji uživaju u pisanoj riječi jednog od najvećih umjetnika proze – autora ovoga romana, Ante Stanića.

Tuzla, siječanj 2026. godine Salih Strašević

KRUNA STANIĆEVOG KNJIŽEVNOG STVARALAŠTVA

Anto Stanić, *Nedozvoljeno potomstvo*, roman, Kreševo 2026. godine

Anto Stanić je, po mnogo čemu, poseban književni stvaralac. On kao da se strogo drži onog što je svojevremeno preporučivao filozof Epiktet: „Ako želiš da budeš dobar pisac, piši.“ I on stalno piše čak i u svojim ozbiljnim godinama pa ne čudi da je jedan od najplodnijih romanopisaca na prostorima BiH. Kada detaljno i pažljivo sagledamo cjelokupan raznovrsni i bogat Stanićev književni opus, zapaziti ćemo da u toj rascvjetanoj književnoj bašti romani zauzimaju posebno mjesto. Među njima je, bez sumnje, i najnoviji njegov roman *Nedozvoljeno potomstvo*, prožet najvišim duhovnim nabojem u kome autor oblikuje građu na osnovu svog bogatog životnog iskustva i saznanja.

Kad god pomislimo da Anto Stanić nema više što novo kazati on svoje čitaoce iznenadi nečim novim, posebnim. Ovaj put je to učinio romanom *Nedozvoljeno potomstvo*. Iako je to, moglo bi se kazati, njegova stara tema: *potraga za vlastitim identitetom*, ipak je to nešto novo, nešto čime prijatno iznenađuje i raduje svoje čitaoce. Možda bi se moglo kazati da je ovo i njegov najbolji roman, kruna njegovog književnog stvaralaštva.

Kod njega se intimna priroda, karakter i moral, poklapaju sa onim što pripovijeda u knjigama koje objavljuje. I, kao rijetko kod koga, kod njega, između pisca i djela, postoji puna suglasnost.

On je bio i ostao principijelan, dobrodušan čovjek sa jakim unutrašnjim životom i jedna od najusredsređenije i najujednačenijih ljudskih priroda koje se daju zamisliti.

Zanimljiva je brzina kojom je nastajao i završen ovaj najnoviji Stanićev roman. Sve je počelo jednim telefonskim pozivom glavnog junaka Mirka Grlića, vanbračnog sina seoske djevojke Milke Grlić, u lipnju 2024. godine, i do kraja 2025. godine roman je bio završen. Okosnica ovog djela je život i sudbina seoske djevojke Milke Grlić iz sela Bare kod Busovače, koja je nesretna zbog svoga trogodišnjeg sina Vinka, koga je njegov otac, momak iz Novog Travnika, ukrao i odveo u Argentinu. Tu svoju muku, kroz ispovijed, povjerila je lokalnom svećeniku fra Pavi s kojim će steći sina Mirka, i to je početak radnje ovog uzbudljivog romana.

Odmah kažimo da Anto Stanić piše o onome što mu je itekako dobro poznato. On ne komplikuje, već jednostavno čitaoca, iz stranice u stranicu, iznenađuje nečim novim a opet dobro poznatim i logičnim. Kod njega je čak i imaginacija realistična, tj. sasvim životna i čitalac ni u jednom trenutku ne sumnja da je sve što pisac kaže čista istina – nešto što se stvarno dogodilo i baš tako bilo. Točnije, čitaocu je teško razlučiti što je stvarnost a šta je plod piščeve mašte. I jedno i drugo se čine tako uvjerljivim i istinitim da ne može biti uvjerljivije i baš u tome je veličina jednog pisca.

Anto Stanić je jedan od onih stvaralaca koji piše za poznate čitaoce, čitaoce koje itekako dobro poznaje. Jedan od takvih čitalaca je i glavni junak ovoga romana Mirko, koji se javio piscu baš zato što su mu se dopali njegovi romani koje je ranije napisao i objavio, a u kojima je prepoznao i svoju sudbini te je poželio da

se i njegov život pretoči u roman, što je Stanić rado prihvatio i brzo učinio.

Stanić piše veoma racionalno i odmjereno ali je radnja romana ipak jako dinamična. Uz sve to koristi se i pučkom mudrošću i pučkim jezičnim izrazom. Radnja teče lagano, *kao tiha, bistra ravničarska rijeka*. Pripovijedanje je prirodno i neusiljeno, tečno i opušteno ali i uzbudljivo. Ponekada je prožeto i diskretnom erotikom. A kada se dese zlo i grijeh, po njegovom sudu, valja ih razumno prihvatiti jer čovjek ne može a da ne griješi: *Zlo i dobro se prepliću u čovjekovom životu. Životne okolnosti nam uvjetuju i jedno i drugo. Moramo se boriti da što više dobra doživimo, a zlo da odbacujemo od sebe onoliko koliko možemo.*

Može se kazati da je radnja romana *Nedozvoljeno potomstvo* pomalo romantična ali to angažiran čitalac ne osjeća. Naravno, na diskretnan način pisac u radnju upliće i običaje. Treba kazati da on sasvim obilno koristi i svoja jako bogata životna iskustva, uplićući dramatične životne trenutke kao što je, recimo, banalna pogibija Milkinog oca prilikom obavljanja najobičnijih seoskih poslova.

Lokaliteti koji se u romanu spominju su sasvim autentični. Prvo na lokalnom nivou: Busovača, Vitez, Zenica, Konjic, a zatim i oni na evropskom i svjetskom nivou: Krakov, Švajcarska, Kanada, Argentina. On diskretno o ovima destinacijama unosi neke zanimljivosti, čime roman dobiva na kvalitetu, zanimljivosti i dinamici.

Svježa rečenica, od stranice do stranice, krepak jezik, otkrivaju nam izuzetno senzibilnog stvaraoca. Svaka stranica njegovog romana nabijena je životom koji iskri i svjetluca i koji se manifestu je u izuzetnoj dinamici zanimljivog sadržaja djela.

Naslovi poglavlja su dobri i odraz su sadržaja, među kojima se posebno ističe poglavlje u vidu eseja „Ljubav je svjetlo života“: *Ljubav je emotivni centar svijeta. Najljepši osjećaj ljudske ličnosti. Svjetlost koja obasjava život. Mi smo produkt ljubavi. Dijelimo ljubav pa ćemo puno puta više i dobivati. Budimo pažljivi i nježni prema ljudima, bližnjima, a zauzvrat ćemo dobiti puno više one ljubavi koja treba našoj psihi.*

Nedozvoljeno potomstvo je odličan roman, dopadljiva i ekstenzivna beletristika u kojoj je sve na svome mjestu, u kojoj ništa ne nedostaje a opet nema ničega previše. Napisan je jasno, britko a riječi u njemu su na mjestu na kome i treba da stoje, bez nepotrebnog rasplinjavanja. Rečenice su mu uglavnom kratke, literarno i sintaktički pravilne, moćne, pune i baš pogađaju suštinu onog što je pisac naumio i htio da kaže, prenese i poruči čitaocima.

Ovaj roman je, napisan na uvjerljiv i umjetnički vrijedan način te će, bez ikakve sumnje, naići će na lijep primjer kod široke čitalačke publike na širem području a naročito kod čitalaca koji vole ljubavne priče ispričane toplo, načinom kojim su provjerene ili naznačene činjenice natopljene snažnim lirskim naboje.

Književni kritičar Momčilo Spasojević,
Čelinac, siječanj 2026.

Roman za pouku i rasonodu

Baš svačiji život na ovoj kugli zemaljskoj vrijedan je zapisivanja. Nema nijednog koji ne bi mogao postati predloškom velikog romana.“, piše poznata književnica Julijana Matanović u djelu *Djeca na daljinu*. Anto Stanić u svojem romanesknom opusu polazi od ove konstatacije te čitateljima općenito, a tako je i u romanu *Nedozvoljeno potomstvo*, nudi priču za koju tvrdi da su joj korijeni duboko u životnoj stvarnosti. Kao i u drugim svojim romanima, i u ovome donosi uvod u kojemu čitatelju pojašnjava na koji je način došao do nadahnuća, odnosno što je bio poticaj za ispisivanje romana. Takvim se postupkom očituje autorska tendencija da čitatelja uvjeri kako ne čita fiktivno, nego dokumentarističko djelo, svojevrsni dokumentaristički roman. Ipak, postavlja se pitanje bi li roman dobro funkcionirao i bez ovakvoga uvoda u kojemu se naglašava polazišna stvarnosna točka. Naravno, ako je pripovijedanje uvjerljivo, a karakterizacija likova dobra, roman bi, kao umjetničko djelo, izvrsno funkcionirao i bez uvodnih napomena zato što bi modifikacija životne stvarnosti u književnu bila podignuta na univerzalnu, umjetničku razinu.

Budući da se Anto Stanić u romanesknome dijelu svojega opusa odlučio za ispisivanje stvarnosne proze, ili bar one za koju čitatelja želi uvjeriti da je utemeljena u stvarnome životu i u

postojećim ljudima, njemu je zanimljiva i privlačna fabula jedan od primarnih elemenata kojima želi privući čitateljevu pozornost. U njegovim su romanima uglavnom obrađene intrigantne teme, a tako je i u romanu *Nedozvoljeno potomstvo*, u kojemu govori o svećenikovu sinu Mirku. Mirko je sin jednoga franjevca, a sama činjenica da mu je otac katolički svećenik presudno utječe na njegov duhovni razvoj, ali i na njegovo napredovanje kroz život.

Poznavateljima povijesti književnosti znana je činjenica da je protorealistična koncepcija književnosti, a jednako tako i narodnjačka književna kritika, koja je u 19. stoljeću bila jedna od književnokritičkih struja u Hrvatskoj (drugi je pristup donosila pravaška književnokritička struja), od pisca zahtijevala da treba i poučiti i zabaviti čitatelja. Ako se ima u vidu da je to cilj i romanopiscu Anti Staniću, postavlja se pitanje je li on protorealist u doba postmodernizma, odnosno, eksperimentira li on u književnosti unoseći protorealistične manire u svoja postmodernistička djela i koliko je takvo eksperimentiranje književno legitimno. Postmodernizam dopušta i potiče različite književne igre, voli eksperimente, te je, s te strane gledano, i ovakvo povezivanje protorealizma sa suvremenosti dopušteno. Na drugoj strani, uspješnost eksperimenta u znanosti mjeri se rezultatima; uspješnost eksperimenta u književnosti mjeri se vremenom koje će pokazati hoće li djelo preživjeti. Naravno, preživjet će samo ona djela koja u sebi nose univerzalne, umjetničke vrijednosti i poruke.

Poput Augusta Šenoa, koji u pripovijetki *Prijan Lovro* dokazuje kako je suvremena stvarnost puna priča koje bi vrijedilo književno uobličiti, i Anto Stanić, uvjeren da je tomu tako, u stvarnosti pokušava pronaći priče koje bi čitatelju mogle biti i poučne i zanimljive. Jedna od takvih je, čini mu se, i priča o

zabranjenoj ljubavi koja je ipak urodila plodom, ljudskim životom. Ta priča o Mirku iz romana *Nedozvoljeno potomstvo* pred čitatelja postavlja ne samo moralna i etička, nego i filozofska pitanja. Na jednoj su strani ljudski i crkveni propisi, a na drugoj je strani ljudski život začet iz veze koju bi ljudi osudili, no, i taj život je tu zahvaljujući Božjoj volji, a budući da je i izvanbračno dijete Božje stvorenje, imaju li ljudi pravo obilježavati ga, osuđivati, odbacivati. Ako budu tako činili, neće li u tome djetetu, u Mirku iz romana, odbaciti i samoga Boga.

Anto Stanić romanom *Nedozvoljeno potomstvo* želi progovoriti o jednoj tabu temi, o kojoj se rado priča u društvu istomišljenika, ali se javno o njoj malo progovara. Naime, kako su rimokatolički svećenici obvezni na celibat, njihovi su grijesi proistekli iz spolne želje uvijek pod povećalom javnosti. Autor u romanu ne želi osuditi Mirkova oca fra Pavu; on ga prikazuje prije svega kao čovjeka s potrebama koje imaju svi ljudi, a njegova je svećenička i redovnička pozicija ipak u drugome planu.

Kako je roman *Nedozvoljeno potomstvo* namijenjen za široke čitateljske mase, mogli bismo reći, za puk, autor u njega mjestimice unosi i erotske motive koji imaju funkciju privlačenja pozornosti, buđenja interesa i poticanja na daljnje čitanje. Likovi su u ovome romanu karakterizirani crno-bijelom tehnikom, prilično su ujednačenih osobina koje autor nije dublje psihološki istraživao, nego ih je dao u naznakama, kako bi se i manje zahtjevan čitatelj mogao poistovjetiti s opisivanim likom i njegovim životnim situacijama. I takva je karakterizacija uvjetovana početnom autorovom intencijom, vidljivom i u drugim njegovim romanima, a to je: poučiti i zabaviti. Pouci je namijenjeno i interpoliranje eseja u roman, kao i povremeno služenje narodnim umotvorinama.

U stilscome, a ne i u tematsko-motivskom pogledu Anto Stanić je blizak hrvatskome književniku Janku Matku, najznačajnijemu predstavniku hrvatske pučke književnosti, za kojega povjesničari književnosti tvrde da je sve svoje romane fabulativno zasnovao na istinitim događajima. Kao što Matkovi romani uključuju snažne osjećaje, zamršene i neočekivane zaplete, mnoštvo zapreka na životnome putu njegovih junaka, koje oni svladavaju uz mnoge žrtve, ali uvijek uz pretpostavku da istina i pravda na kraju pobjeđuju, tako su i romani Ante Stanića izgrađeni na sličnim pripovjednim uporištima. Naravno, nije u tome iznimka ni roman *Nedozvoljeno potomstvo*.

Po težnji da bude blizak puku, Anto Stanić je sličan književniku i svećeniku Đuri Zrakiću, koji je romanom *Svi me vole, samo tata ne* stekao veliku popularnost te je roman tiskan u brojnim ponovljenim izdanjima. I Stanić u svojim romanima često govori o napuštenoj i zanemarenoj djeci koja se teško probijaju kroz život, ali na kraju uvijek pronađu svoj put i dosegnu sreću. Takvo je pripovijedanje, kao i kod Zrakića, u funkciji iznošenja pouke koja kaže da nema života bez muke i nema uspjeha bez truda. I Mirko iz romana *Nedozvoljeno potomstvo* prolazi putem poniženja i borbe da bi došao do brata, a onda i do cjeline životnoga smisla i do sreće.

Već je i u drugim njegovim romanima primijećeno da Stanić kao autor voli kronotopsku raspršenost, odnosno, on čitatelja pripovijedanjem uvodi u različita vremena, ali i mjesta radnje. Tako je učinio i u romanu *Nedozvoljeno potomstvo*, u kojemu je čitatelja proveo krajolicima Srednje Bosne, Poljske, ali i Južne Amerike. Učinio je to mijenjajući i pripovjedačke perspektive: roman je započeo pripovijedanjem iz perspektive sveznajućega pripovjedača, a onda je pustio Mirka da sam u prvome

glagolskom licu ispriča svoju priču, a Stanić se povukao u pripovjedačku pozadinu te je postao priređivačem Mirkove priče. To je učinio vjerojatno stoga što je smatrao da o prvim Mirkovim životnim godinama treba pripovijedati netko drugi, dakle, autor, a o onome čega se Mirko sjeća može pripovijedati i on sam, kako bi iznesene činjenice dobile na vjerodostojnosti.

Ako se uzme u obzir da su romani Ante Stanića uglavnom pisani po istoj matrici, može se reći da je i roman *Nedozvoljeno potomstvo* na stilskoj razini prethodno objavljenih djela. Kako je slikarska naiva u Hrvatskoj inaugurirana, među ostalim, Krležinim Predgovorom *Podravske motivima* Krste Hegedušića (1933.), možda bi se, kada je riječ o romanesknim ostvarenjima Ante Stanića, moglo govoriti o pripovjedačkoj naivi u književnosti. Naime, iako Stanić nije prvi književnik koji piše s tendencijom, za široke pučke mase (neke smo njegove prethodnike već spomenuli), on svakako svojim spisateljskim pristupom donosi nešto osobno, posebno, a to je matrica koju iz romana u roman ponavlja, uvijek s istim ciljem: poučiti i zabaviti, na podlozi zanimljive priče donijeti životna iskustva koja i drugima mogu biti smjerokaz pri stvaranju obrazaca ponašanja i djelovanja. U tome je smisao i vrijednost njegovoga romanesknog stvaranja.

Knjiž. kritičar Mato NEDIĆ, 2./2026.

Anto Stanić
Bibliografija

1. BISERI ISPOD INČA
(pjesme)
IP Mladost Bjeljina, 1998.
2. POETSKE KOVANICE IZ KREŠEVA
(pjesme)
Štamparija Fojnica, 2001.
3. ZLATNI STIHOVI
(pjesme)
Štamparija Fojnica, 2002.
4. PEČAT MOJE DUŠE
(zbirka pjesama, filmovana)
Tiskara Centar Sarajevo, 2003.
5. TI SI KORMILAR SVOGA ŽIVOTA
(psihologija-podsvijest)
Štamparija Fojnica, 2004.
6. ŽIVOT JE POEZIJA
(zbirka pjesama, filmovana)
Prosperitet Sarajevo, 2005.
7. ZLATNA PRAVILA ŽIVOTA
(mudrost življenja)
Prosperitet Sarajevo, 2005.
8. ISTINITA BAJKA
(roman)
Arka Pres Sarajevo, 2006.
Štamparija Fojnica, 2011. (drugo izdanje)

9. ANTICIKLONA
(pjesme)
Štamparija Fojnica, 2006.
10. EPSKE PJESME A STANIĆ
(pjesme u desetercu)
Štamparija Fojnica, 2006.
Štamparija Fojnica, 2010. (drugo izdanje)
11. MUDROST ŽIVLJENJA
(filozofija življenja)
Štamparija Fojnica, 2008.
12. KREŠEVSKI KOD
(pjesme)
Štamparija Fojnica, 2008.
13. NADŽIVJETI SEBE
(narodne izreke)
Štamparija Fojnica, 2009.
14. NADNARAVNOST
(pripovijetke o nadnaravnim ljudima)
Štamparija Fojnica, 2010.
15. TKO UMIJE NJEMU...?
(ljubavni roman)
Štamparija Fojnica, 2010.
16. JESEN ŽIVOTA
(pjesme), prevedeno na engleski,
Štamparija Fojnica, 2011.

17. A SAMO JE JEDNOM POGRIJEŠIO
(roman) prevedeno na engleski,
Štamparija Fojnica, 2011.
18. TRAGOVI SUDBINE
(pripovijetke)
Štamparija Fojnica, 2012.
19. ČOVJEK JAKOG SRCA
(roman) prevedeno na engleski,
Štamparija Fojnica, 2012.
20. GDJE JE MOJA ZVIJEZDA
(roman) prevedeno na engleski,
Štamparija Fojnica, 2013.
21. HODOČAŠĆE
(zbirka pjesama) prevedeno na engleski,
Štamparija Fojnica, 2013.
22. BAKO, ZAŠTO PLAČEŠ
(roman) prevedeno na engleski,
Štamparija Fojnica, 2014.
23. BILI SU K'O BRAĆA
(roman) prevedeno na engleski,
Štamparija Fojnica, 2015.
24. ŽIVOTNI PUTOKAZI
(eseji, mudrost življenja)
Štamparija Fojnica, 2015.

25. LJUBAVNE PRIČE I PJESME
(pripovijetke i pjesme)
Štamparija Fojnica, 2015.
26. I BOGU TREBA POMOĆI
(roman)
Štamparija Fojnica, 2016.
27. ŽIVOT ISPOSTAVLJA RAČUNE
(roman) prevedeno na engleski i švedski,
Štamparija Fojnica, 2017.
28. ZALAZAK SUNCA
(zbirka pjesama)
Štamparija Fojnica, 2017.
29. MOJE VIĐENJE ŽIVOTA
(eseji)
Štamparija Fojnica, 2018.
30. BIJEG BEZ POVRATKA
(roman)
Štamparija Fojnica, 2018.
31. NA DJEDOVU GROBU
(pripovijetke)
Štamparija Fojnica, 2018.
32. ZVUCI ZAVIČAJA
(o muzičarima iz zavičaja)
Tiskara "Foto Stanić" Kreševo, 2019.

33. NAVIGATORI ŽIVOTA
(eseji i mudrosti o životu)
Tiskara "Foto Stanić" Kreševo, 2019.
34. IVANOVA SUDBINA
(roman, 170 str.)
Štamparija Fojnica, 2019.
35. LIJEPA JELENA IZ KREŠEVSKOG DVORCA
(roman)
Štamparija Fojnica, 2020.
36. POBIJEDIMO SAMI SEBE
(eseji, 170 str.)
Štamparija Fojnica, 2020.
37. PUTOVALA SAM NA VALOVIMA ŽIVOTA
(roman, 220 str.)
Tiskara "Foto Stanić" Kreševo, 2021.
38. ZRNJEVLJE MUDROSTI
(eseji, 122 str.)
2021.
39. OČE, NEMOJ NAS PRODATI
(roman, 250 str.)
Štamparija Fojnica, 2022.
40. ŽIVOTNE ISTINE
(eseji)
Tiskara "Foto Stanić" Kreševo, 2023.

41. POSLIJE TEBE I MENE
(pjesme)
Tiskara "Foto Stanić" Kreševo, 2023.
42. STAZAMA INTUICIJE
(korijeni Stanića) 150 str.
Tiskara "Foto Stanić" Kreševo, 2023.
43. PROZNI I POETSKI BISERI
(zbirka lijepih rečenica)
Tiskara "Foto Stanić" Kreševo, 2024.
44. INTUICIJOM KROZ ŽIVOT
(autobiografske priče)
Tiskara "Foto Stanić" Kreševo, 2024.
45. TKO JE MOJ OTAC
(roman)
Tiskara "Foto Stanić" Kreševo 2024.